

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

**ÇİN'İN İHRACAT SEKTÖRLERİNDE ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİNİN
KÜMELEME ANALİZİYLE BELİRLENMESİ (2001-2017)**

Yüksek Lisans Tezi

Irmak TÜRKKAHRAMAN

Sivas
Eylül 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

**ÇİN'İN İHRACAT SEKTÖRLERİNDE ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİNİN
KÜMELEME ANALİZİYLE BELİRLENMESİ (2001-2017)**

Yüksek Lisans Tezi

Irmak TÜRKKAHRAMAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Nevzat BALIKÇIOĞLU

Sivas
Eylül 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : İktisat Ana Bilim Dalı

Tezin Başlığı : Çin'in İhracat Sektörlerinde Ürün Çeşitliliğinin Kümeleme Analiziyle Belirlenmesi (2001-2017)

Savunma Tarihi: 13/09/2019

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Nevzat BALIKÇIOĞLU

Unvanı

Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Dr. Öğr. Üyesi Nevzat BALIKÇIOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Veysel YILMAZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre BİROL

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Irmak TÜRKKAHRAMAN tarafından hazırlanan “Çin'in İhracat Sektörlerinde Ürün Çeşitliliğinin Kümeleme Analiziyle Belirlenmesi (2001-2017)” başlıklı bu tez kabul edilmiştir.

.../.../...

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dâhil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

23.08/2019

Irmak TÜRKKAHRAMAN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanması ve sonuca ulaşmasında göstermiş olduğu anlayış ve desteklerinden dolayı danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nevzat BALIKÇIOĞLU'na, yapmış olduğu geri bildirim yorum ve düzeltmeler ile destek olan Doç. Dr. Halil ÖZEKİCİOĞLU'na, istatistiksel anlamda tezime olan katkıları ve bu süreçte göstermiş olduğu ilgilerinden dolayı Dr. Öğr. Üyesi Çağatay BÜYÜKUYSAL'a, çalışmama olan katkıları ve geri bildirimlerinden dolayı Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre BİROL'a, saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Bu sürece anlam katan, en güzel kazanımlarım çok değerli akademisyen aday arkadaşlarım Tuğba AĞCA, Tuğçe KARAÇOBAN ve Hasan AYDIN'a çok teşekkür ederim. Sivasın gülen yüzleri, bana kapılarını açan her daim yanımda olduklarını hissettiren, desteklerini esirgemeyen, en kıymetlilerimden; Culha ailesine teyzem Sultan CULHA, amcam Korkut CULHA ve can kuzenlerim iyi ki varsınız sonsuz teşekkürler. Ayrıca dualarıyla mest olduğum canım ananem Fatma KIRILMAZ'a, saygı ve sevgilerimi sunarım. Bu süreci benimle yaşayan cümlelere sığdıramayacağım varlığıyla huzur bulduğum, dualarıyla var olduğum en büyük dayanağım, güç kaynağım; annem Hacer TÜRKKAHRAMAN'a, bana olan inancı ve güveniyle her daim arkamda olan babam Servet TÜRKKAHRAMAN'a, hayattaki en büyük şanslarım, mutluluğum abim ve kardeşlerime sevgilerimi ve sonsuz şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR DİZİNİ	iii
TABLolar DİZİNİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ÇİN EKONOMİSİ	5
1.1. Çin Halk Cumhuriyet Dönemi (1949-1977)	5
1.2. 1978-2001 Arası Dönem	9
1.3. 2001 Sonrası Çin Ekonomisinin Büyüme Stratejisi	16
1.4. 2008 Küresel Ekonomik Krizinde Çin'in Ekonomik Durumu	19
1.5. Çin'in Makro Ekonomik Yapısı	21
1.5.1. Büyüme	21
1.5.2. GSYİH-GSMH	22
1.5.3. Yatırım	25
1.5.4. İstihdam ve İşgücü Yapısı	27
1.5.5. Enflasyon	29
1.5.6. Faiz	30
1.5.7. Teknolojik Gelişim	31
1.5.8. Gelir Dağılımı	33
İKİNCİ BÖLÜM	39
2. ÇİN İHRACATININ GENEL YAPISI	39
2.1. Çin İhracatının Gelişimi	39
2.2. Çin'in İhracatında Önemli Ülkeler	42
2.3. Çin'in DTÖ'ye Üyeliğinden Önce İhracatın Genel Yapısı	45
2.4. Çin'in DTÖ'ye Üyeliğinden Sonra İhracatının Genel Yapısı	47
2.5. Çin'in DTÖ'ye Üyeliğinin Çin Ekonomisinin Gelişimindeki Rolü ve Çin'in DTÖ'ye Uyumunu	50

2.6.Çin Ekonomisinin Küresel Ekonomi ile Bütünleşme Süreci	55
2.6.1.Çin'in Uluslararası Rekabet Gücünü Artıran Etmenler	55
2.6.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	57
2.6.1.2. İşgücü	58
2.6.1.3. Enerji Politikası	59
2.6.2. Çin'in Dünya Fiyatlarını Etkileme Gücü	62
2.6.3. Çin'in Küreselleşmesinde Dünya Ticaret Örgütünün Etkileri	64
2.6.4. Çin'in Üçüncü Dünya Ülkeleriyle İhracatı	66
2.6.4.1. Latin Amerika ve Çin	68
2.6.4.2. Afrika ve Çin	68
2.7. Çin'in AB ve ABD ile İhracat İlişkileri	71
2.7.1. AB - Çin İlişkisi	71
2.7.2. ABD - Çin İlişkisi	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	81
3. ÇİN'DE İHRACAT SEKTÖRÜNDE ÜRETİM ÇEŞİTLİLİĞİNİN	
KÜMELEME ANALİZİ İLE SINIFLANDIRILMASI.....	81
3.1. Kümeleme Analizi Yöntemi	81
3.2. Literatür İncelemesi	81
3.3. Kullanılan İstatistikî Yöntemler	86
3.4. Bulgular	86
3.4.1.DTÖ Üyeliği Öncesi Kümelenen Sektörler	93
3.4.2. DTÖ Üyeliği Sonrası Kümelenen Sektörler	94
3.5. Analiz Sonuçları	97
SONUÇ.....	101
KAYNAKÇA	105
ÖZ GEÇMİŞ.....	117

KISALTMALAR DİZİNİ

DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
TRIPS	: Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
UÇO	: Uyuşmazlık Çözüm Organı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
RMB	: Renminbi (Çin Para Birimi ,Yuanın Halk Arasında Kullanım Adı)
S.S.C.B	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
WIPO	: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü
APEC	: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
BRICS	: Brezilya,Rusya,Hindistan,Çin,Güney Afrika
FOCAC	: Çin Afrika İşbirliği Forumu
GEIDCO	: Küresel Enerji Bağlantıları Geliştirme ve İşbirliği Organizasyonu

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Halkın Komün Sisteminin Gelişimi	7
Tablo 1.2. İleri Doğru Büyük Atılım Döneminde Çin’de Sektörel Yatırımlar	8
Tablo 1.3. Çin’in İthalat-İhracat Verileri, Dış Ticaret Dengesi	12
Tablo 1.4. Çin’e 1979-2001 Yılları Arasında Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırım .	13
Tablo 1.5. Çin’in Ekonomik Tarifelerindeki Değişim	17
Tablo 1.6. Dünya Ekonomisinde Önde Gelen Ülkelerin GSMH Yıllık Artışı (%)... 20	
Tablo 1.7. Çin Ortalama Yıllık Büyüme Rakamları	22
Tablo 1.8. Çin’in Yıllık GSYİH (Milyon Dolar)	23
Tablo 1.9. Çin Halk Cumhuriyeti GSMH’nin Sektörel Payları (%)	25
Tablo 1.10. Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyar Dolar)	27
Tablo 2.1. Çin’in Dış Ticaret Göstergeleri	40
Tablo 2.2. Çin’in Başlıca Ülkeler İtibariyle İhracatı (Milyon \$)	43
Tablo 2.3. (1978-2005) Çin Dış Ticaretinin Gelişimi	47
Tablo 2.4. 2002 Yılında Çin’de Dış Ticarete Ağırlıklı Sektörler.....	48
Tablo 2.5. Çin’ in Dış Ticareti (1995-2011)	52
Tablo 2.6. Çin’in Uyuşmazlıklarıyla İlgili DTÖ’ye Yapılan Başvurular.....	53
Tablo 2.7. 1995-2012 Yıllarında Çin’in Afrika’ya Gerçekleştirdiği Enerji Yatırımları	69
Tablo 2.8. Çin-ABD 2018 Dış Ticaret Rakamları.....	77
Tablo 2.9. Yüksek Teknolojili Ürünler İhracat Rakamları (Milyar\$).....	79
Tablo 3.1. Analizde Yer Alan Sektörler	87
Tablo 3.2. DTÖ’ye Üyelik Öncesi ve Sonrasında Sektörel Analiz (A)	91
Tablo 3.3. DTÖ’ye Üyelik Öncesi ve Sonrasında Sektörel Analiz (B).....	92
Tablo 3.4. DTÖ’ye Üyelik Öncesi ve Sonrasında Sektörel Analiz (C).....	92
Tablo 3.5. DTÖ’ye Üyelik Öncesi Sektör Grupları	93
Tablo 3.6. DTÖ’ye Üyelik Sonrası Sektör Grupları	95
Tablo 3.7. DTÖ Öncesi Sektörler.....	97
Tablo 3.8. DTÖ Sonrası Sektörler	98
Tablo 3.9. 2017 yılında Çin’in İhracatında Önde Gelen Ülkeler	100

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. Çin’de Yıllık Ortalama GSMH.....	24
Şekil 1.2.Çin Enflasyon Rakamları (1986-2016).....	29
Şekil 1.3. Çin’in Reel Faiz Oranları (%) 1998 – 2011.....	31
Şekil 1.4. Çin’de Ekonomik Büyüme (%) ve Kişi Başına Reel GSYİH, (1978-2015	34
Şekil 1.5. Çin’de Yoksulluk Düzeyi, 2017 Yılı SGP’ne Göre 1,90 ABD Dolarından Daha Az Gelirle Yaşayan Nüfusun Toplam Nüfustaki Payı (%)	36
Şekil 2.1. 2013 Yılında Çin’in Başlıca Ticaret Ortakları ve Ticaret Hacmi.....	42
Şekil 2.2. Çin’in İhracat ve İthalat Verileri.....	56
Şekil 3.1. DTÖ’ye üyelik öncesi, sektörlerin ihracat değerlerine göre elde edilen kümeler	94
Şekil 3.2. DTÖ’ye üyelik sonrası, sektörlerin ihracat değerlerine göre elde edilen kümeler	96

ÖZET

21 yüzyılın en hızlı büyüyen ekonomisine sahip olan Çin Halk Cumhuriyeti,tarihin her döneminde ilgi odağı olmayı başararak küresel ticaretin merkezi haline gelmiştir.1976'da Mao'nun ölümü, Deng yönetiminin iktidara gelmesi asıl değişimsürecinin başlangıcı olmuştur.Çin özellikle 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği ile birlikte değişim sürecini pekiştirerek dünya ticaretine tam katılım sağlamış,küreselleşmeye uyum sağlamasının önündeki engeller ortadan kaldırılmıştır.Buradan yola çıkarak 2001 yılını, Çin Halk Cumhuriyeti için dönüm noktası olarak ifade edebiliriz.DTÖ üyeliği sonrasında Çin Halk Cumhuriyeti;dış ticarete ülkelerarası entegrasyon,dışa açılım reformları,yabancı yatırımları teşvik edici, rekabet gücünü artırıcı uyum politikaları ile AB ve ABDde dahil olmak üzere dünya ekonomisine yön veren lider ülke konumuna gelmiştir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, Çin'in tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ile birlikte makroekonomik yapısı incelenmiş, ikinci bölümde DTÖ'ye üyeliğinin avantaj ve dezavantajları, ihracatta dünya ekonomisindeki yeri ve payı, küresel ekonomilerle bütünleşme süreci değerlendirilmiştir.Üçüncü bölümde ise Çin'inDTÖ'ye üye olmadan önce ve üye olduktan sonraki ihracatındaki değişim sektörel olarak kümeleme analizi yöntemiyle ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: DTÖ, Çin Halk Cumhuriyeti, Rekabet, İhracat, Küreselleşme

ABSTRACT

People's Republic of China, which has the fastest growing economy of the 21st century, has become global trade center as being the center of interest in every period of history. Following the death of Mao, the arrival of the Deng administration in power, was the beginning of the real change process. Especially in 2001, with the membership of WTO, China strengthened the process of change and the barriers against globalization, which have fully participated in world trade, have been eliminated. Therefore, we can say that 2001 was milestone for the People's Republic of China. The internationalization reforms, with the integration of international foreign trade, encouraged foreign investments and adaptation politics, made People's Republic of China the leader which affects the world competitive economy including EU and US, after the WTO membership.

In the first part of this study, the macroeconomic structure of China in the historical process is examined. In the second part, the advantages and disadvantages of the membership of the WTO, the place and share of exports in the world economy and the integration process with the global economies are evaluated. In the third chapter, the change in exports based on sectors, after being a member, has been presented and interpreted by clustering analysis method.

Keywords: WTO, People's Republic of China, Competition, Export, Globalization

GİRİŞ

Dünya günümüzde üçüncü büyük güç kayması ile karşı karşıyadır. Birincisi Batının yükselişi bilim ve teknoloji, ticaret ve kapitalizm, tarım ve sanayi devrimleridir. İkinci yükseliş son yirmi yılda rakipsiz bir hegomanya ve modern tarihte benzeri görülmemiş bir aktör olarak kendisini gösteren ABD'nin yükselişidir. Üçüncüsü ise; Modern Çağ dediğimiz geri kalanının yükselişidir. Son birkaç on yılda ekonomiler önemli gelir artışları yaşasada tüm dünya ülkeleri bir zamanlar düşünülemez büyüme oranlarına ulaşıyorlar. Bu büyümenin en fazla olduğu yer ise günümüzde Asya kıtası olmuştur. Bu nedenle bu güç kaymasını "Asya'nın yükselişi" olarak tanımlıyoruz.

Çin Halk Cumhuriyeti, 21. yüzyılda dünya ekonomisine yön veren büyüme reçetesi, büyümesine ivme kazandıran gelişmeler ve yakalamış olduğu büyüme trendinin tarihsel arka planı ile ekonomik altyapısı en çok irdelenen ülke konumuna gelmiştir. Gerçekleştirmiş olduğu hızlı atılımlar, siyasi ve ekonomik alandaki rekabet gücüyle tüm dikkatleri üzerine toplayan Çin, güçlü bir Asya profili yaratmıştır.

Çin mucizesi olarak adlandırılan bu hızlı dönüşüm süreci, 1949-1976 Mao dönemi, 1978-1996 dışa kapalı yapıdan modern sosyalist piyasa ekonomisine geçiş dönemi, 1997-2002 büyüme öncesi altyapı dinamizminin tamamlanması, 2003-sonrası reformist politikalar ve büyüme dönemi olarak dört kısımda incelenebilir.

Mao döneminde dışa kapalı bir ekonomik sistem benimsenirken Sovyet tipi planlı ekonomi ile kalkınma planları yürürlüğe konulmuş ve tarım sektörü bu dönemde kalkınmada öncelikli sektör olarak görülmüştür. Yüz çiçek dönemi olarak adlandırılan yenilikçi bir dönem başlatılmış, aydın kesimin görüş ve düşüncelerinden yararlanılarak, yönetime katkı sağlaması ve destek olması hedeflenmiştir. Fakat yönetimin aldığı eleştiriler ve bunun sonucunda uygulanan yaptırımlar ile süreç, yönetimin beklediği şekilde gelişmemiş büyük bir hezeyanla sonuçlanmıştır. Yine gelişim adına uygulanan kalkınma planları ve bürokrasinin önüne geçebilmek amacıyla uygulamaya konulan Kültür Devrimi ile de hedeflenen seviyeye tam anlamıyla gelinebilmiştir.

1978 yılında Deng Xiaoping'in yönetime gelmesiyle başlayan köklü reform süreci Çin'in şuan da uluslararası alanda elde etmiş olduğu küresel başarısının alt yapısını oluşturmuştur. Ayrıca Mao döneminde etkili olan Marksist ideolojinin etkileri bu dönemde azalmaya başlamıştır. Deng döneminde izlenen politikalarda; egemenlik, eşitlik, içişlerine karışmama ve karıştırmama, karşılıklı toprak bütünlüğüne saygı çerçevesinde çıkarların gözetilmesi, barışçıl ortamın korunması şeklinde 5 temel ilkedden yola çıkılarak hareket edilmiştir. Bu dönemde baskıcı komünizm kurallarının aşılması yönünde çalışmalarda bulunulmuş merkeziyetçi dışa kapalı tarım odaklı bir ekonomik yapıdan, dışa açılımın zorunlu görüldüğü, sanayi merkezli bir yapı esas alınmıştır.

Kapitalist sistemekarşı olan Çin Halk Cumhuriyeti, Deng yönetimiyle birlikte dünyaya kapılarını aralayarak, liberalleşme ve kapitalist sisteme entegre olma yolunda ekonomisinde köklü yapılanma sürecine girmiştir. Çin'in elde etmiş olduğu bu başarıda ve ticari kazanımlarında ülkeye doğrudan sermaye girişi, kur politikaları, beşeri sermaye yatırımları, özel ekonomi bölgeleri ve ihracata dayalı kalkınma stratejileri gibi birçok faktörün etkisi vardır. Günümüzde Çin dünyanın en büyük ihracatçısı aynı zamanda ikinci büyük ithalatçısı konumuyla dünya ülkelerinin önemli yatırım, işbirliği ve ticaret ortağı haline gelmiştir. Çin'in büyümesi ve ticaret hacmi diğer ülkeler üzerinde de ihracat-ithalat noktasında olumlu etkiler yaratmıştır. Dünya ülkelerine yaklaşım ve ticari ilişkiler noktasında ülke çıkarları ön planda tutularak ayırım söz konusu olmaksızın kapsayıcı bir model benimsenmiştir.

İzlenen bu strateji ve politikalar doğrultusunda uluslararası alanda da söz sahibi olmak isteyen Çin, uluslararası kuruluşlara üye olma ve işbirliği faaliyetlerinde de aktif katılım göstermiştir. Bunlardan en önemlisi ve bu çalışmada da önemle üzerinde durulan DTÖ üyeliği; Çin ekonomisine büyümenin sürdürülebilirliği, sürekli değişen küresel dünyada rekabet, dış ticaret hacminin artırılması ve süper güç olma yolunda çok büyük katkılar sağlamıştır. Çin'in DTÖ üyeliği ve elde ettiği bu rekabet üstünlüğü ABD ve dünya ekonomisinde söz sahibi ülkeler açısından risk olarak algılansa da Çin'in uyum ve barış yanlısı politikaları bu algıyı ortadan kaldırma yönünde olmuştur. Dünya liderliği yolunda bir yanda dünyanın en güçlü ekonomisine sahip ABD, diğer yanda uyguladığı politikalarla ABD'ye rakip konumda dünya ihracat devi Çin Halk Cumhuriyeti var. Bu rekabet

üstünlüğü savaşında sürecin iyi takip edilmesi ve atılan adımların dünya üzerindeki domino etkisinin dikkate alınması gerekmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı; günümüzde dünya ihracatının %20'sini tek başına karşılayan Çin'in ihracat merkezli genel ekonomik yapısını değerlendirmektir. Uzun yıllar %8'in üzerinde yakalanan büyüme oranlarının sürdürülebilirliği, emeğin etkinliği ve izlenen politikalar dikkate alınarak Çin'in sektörel gelişimi, DTÖ'ye üyelik öncesi ve sonrasında ihraç ürünleri grubundaki değişim ve kümesel farklılıkların ortaya konulmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ÇİN EKONOMİSİ

1.1. Çin Halk Cumhuriyet Dönemi (1949-1977)

1949 yılında iktidara gelen Mao ile Çin Halk Cumhuriyeti ismini alan Çin’de 1978 yılına kadar katı merkezi planlamaya dayalı, dışa kapalı bir ekonomik düzen hâkim olmuştur. Mao iktidara geldiğinde Çin ekonomisi hiç de iyi durumdadır. Mao, öncelikle Sovyet tipi planlı ekonomi ile 1953’te Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planını uygulamaya koymuştur. Özellikle planın hazırlanmasında ve uygulanmasında Sovyetlerden teknik destek almıştır. Eğitimden bilime çeşitli dallarda Sovyet danışmanlar Çin’e gitmiş, aynı şekilde yaklaşık on bin genç eğitim almak üzere Sovyetler Birliğine gönderilmiştir (Naughton 2007: 66).

Birinci 5 yıllık kalkınma planında özellikle ağır sanayinin geliştirilmesi ile yüksek büyüme oranları hedeflenmiş ve bu amaca ulaşılmıştır. Enflasyon oranları aşağı çekilmiş, altyapının büyük bir kısmı yeniden inşa edilmiştir. Sovyetler ile ilişkilerin geliştirilmesi sonucu Sovyetler birliğine yapılan ihracat artmıştır. Dönemin sonlarına doğru devletin ekonomide etkin hale geldiği görülmektedir. Özel girişimciler kamu ile işbirliği yapmaya zorlanırken, kırsalda çiftçiler kooperatiflere katılmaya zorlanmıştır (Özsoylu 2006: 9-10).

1956’da Mao önderliğinde Yüz Çiçek Dönemi olarak adlandırılan yeni bir dönem başlatılmıştır. Bu dönem aydınların düşüncelerini serbestçe ifade etmelerine imkân tanıyan bir süreçtir. Düşünsel özgürlükçü yaklaşımla feodalizmden komünizme geçişte aydınların düşüncelerinden faydalanılması hedeflenmekle birlikte asıl amaç aydınlar arasında sosyalist düşüncenin yayılmasıdır. Fakat sonuç değerlendirildiğinde beklenenin dışında kısa bir süre içerisinde aydınlardan, feodalitenin ortadan kaldırılması yönünde teklif ve tavsiyeler geleceği yerde, parti ve sisteme karşı açık ve oldukça sertleştiriler gelmeye başlamıştır (Armaoğlu 1984: 574). 1957 yılına gelindiğinde bu hareketten beklediği verimi alamayan Mao tarafından, yaklaşık 800.000 aydın işlerinden atılarak hatta bazı durumlarda çalışma kamplarına gönderilmiştir (Naughton 2007: 66).

1958’de uygulamaya geçirilen İkinci Beş Yıllık Kalkınma planı ile ileriye dönük büyük atılımlar gerçekleştirilmek istenmiştir.1949 öncesi varolan tarıma dayalı feodaliteden hızlı bir şekilde komünizme geçiş hedeflenmiş “Özel tarım üretimi” tamamen yasaklanmıştır (Yang 1996: 35).

Toplum ortalama 20.000 kişiden oluşan (kimilerinin mevcudu 100.000 kişiyi bulmaktadır) 24 bin komüne bölünmüştür.Tablo-1.1’de Çin’de komün sisteminin yıllar içerisindeki sayısal değerleri verilmiştir.1961-1970 yılları arasında komün sayısında artış görülmektedir.Özellikle 1959-1962 yıllarında yaşanan kıtlık ve buna bağlı ölümlerle birlikte sonraki yıllarda komün sayısının artışını ülkede açlığa bağlı ölümü azaltma yönünde alınmış bir tedbir olarak yorumlamak doğru olacaktır.1970 sonrasında ise hem komün sayısında hem de komünlerin nüfusunda azalma görülmektedir.Bu dönemde Mao’nun 1970 sonrası ülkenin dışa kapalılığına getirdiği yumuşama politikası etkili olmuştur.Sanayi sektöründe daha fazla insan gücü ihtiyacı komün sayısının ve nüfusunun azalmasında etkili olmuştur. Komünler çiftliklere sahip olabildikleri gibi küçük demir çelik üretme tesislerine de sahiptirler. Komünler üretmiş oldukları ürünlerden yaşamlarını devam ettirebilecekleri kadarını kendilerine ayırırken geri kalanını devlete vermek durumundaydılar. Mao, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecini hızlandırmak amacıyla her komünün demir çelik üretmesi üzerinde önemle durmuştur.Çin nüfusunun kırsalda yoğunlaşması önceliğin kırsal ekonominin geliştirilmesine verilmesine neden olmuştur.Mao ileriye doğru büyük atılım politikası ile Çin’in, demir çelik sanayisinde İngiltere’yi 15 senede yakalayabileceğini öngörmekteydi.İkinci Beş Yıllık Kalkınma döneminde kamu yatırımlarının önemli oranda ağır sanayiye tahsis edildiği görülmektedir.1956 yılında %38 olan ağır sanayi yatırımları 1958 yılında %56’ya çıkmıştır (Yang 1996: 35).

Planlanan hedef büyük olsa da tarım için doğa koşullarının göz ardı edilmesi Çin halkı için büyük bir felaketi beraberinde getirmiştir.1958 yılında iyi giden iklim ile yüksek tarımsal verimlilik elde edilmiş ancak 1959-1962 yılları arasındaki kuraklık ve kötü hava koşulları ve beraberinde uygulanan kötü ekonomik politikalar neticesinde açlık baş göstermiştir.Buradan hareketle yaklaşık 20 milyon Çin vatandaşının hayatını kaybettiği değerlendirilmektedir.

Bu felaket Çin'de Mao yönetimine ve devrime büyük bir darbe vurmuştur.Devrim önemini kaybetmiş, hükümet daha ılımlı bir süreç izlemek durumunda kalmıştır.

Tablo 1.1.Halkın Komün Sisteminin Gelişimi

Yıl	Komün	Tugay	Üretim Takımı	Halkın Komünündeki Hanehalkları	Halkın Komünündeki Nüfus
		(10 bin)	(10 bin)	(10 bin)	(10 bin)
1958	23630	-	-	12861	56017
1959	25450	51,8	329,9	12745	55443
1960	24317	46,4	289,2	12662	-
1961	57855	73,4	408,9	13199	-
1962	74771	70,3	533	13410	-
1965	74755	64,8	541,2	13527	59122
1970	51478	64,3	456,4	15178	69984
1975	52615	67,7	482,6	16448	77712
1979	53348	69,9	515,4	17491	80739

Kaynak:(Tan 2006: 6).

Tablo-1.2'de ileriye doğru büyük hamle döneminde sektörel yatırımlara ayrılan paylar görülmektedir.1958, 1959, 1960 yıllarında tarıma yapılan yatırımların kıtlık ve kuraklık dönemiyle birlikte azaldığı, aynı şekilde diğer sektörlerde yapılan yatırımlarında kıtlık dönemi sonrası ciddi miktarda azaldığı görülmektedir.İleriye doğru büyük hamle döneminde, doğanın etkisi dikkate alınmadığından Çin için ciddi bir kriz ortamının oluşmasına neden olmuştur.

Tablo 1.2.İleri Doğru Büyük Atılım Döneminde Çin’de Sektörel Yatırımlar

Yıl	Yatırım miktarı (Bin USD)			Toplam yatırımdaki pay %		
	Tarım	Hafif sanayi	Ağır sanayi	Tarım	Hafif sanayi	Ağır sanayi
1956	175.049	138.274	864.948	7,7	6,1	37,8
1957	175.049	161.810	903.194	8,3	7,7	42,8
1958	386.873	320.678	2.224.152	9,8	8,1	56,2
1959	483.959	339.801	2.733.118	9,4	6,6	53,1
1960	664.892	307.439.	3.069.977	11,6	5,4	53,7
1961	250.070	113.267	1.016.461	13,3	6,1	54,2
1962	211.824	47.072	542.799	20,2	4,4	51,8
1963	323.620	52.956.	670.776	23	3,7	46,4

Kaynak: (Yang 1996:48).

1966 yılında Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı devreye sokuldu. Bu planla birlikte 10 yıllık bir dönemi kapsayan yargı ve infazların en fazla yapıldığı Kültür Devrimi dönemi başlatılmıştır. Bu hareketle devrimin sürekliliğinin sağlanması amaçlanarak her rejimde belli bir süre sonra oluşan bürokratlaşmanın ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. 19 Mayıs 1966’da Kızıl Muhafızlar olarak adlandırılan milis güçlerce ülkede tüm kurumlar komünist parti öncelikli olmak üzere burjuva ideolojisine sahip insanlardan temizlenmiştir. Devrimin başlangıç noktası ve ilerleme süreci eski düzen, adet, kültür ve düzenin yıkılması düşüncesi üzerine temellendirilmiştir. Çok sayıda üst düzey yöneticinin kapitalist yola girmekle suçlandığı bu dönemde milyonlarca insan hayatını kaybederken bir milyon kadar insan hapse girmiştir. Büyük atılımın ardından oluşan ılımlı hava kültür devrimiyle tersine dönmüştür (Çin kültür devrimi, <https://tarihnedio.com/cin-kultur-devrimi/> E.T: 30.10.2018).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının hedeflerini ise ulusal savunma yatırımlarının oluşturduğu görülmektedir. Çin’in olası bir savaş durumu ile karşı karşıya kaldığında iktisaden hazırlıklı olması planın ana hedefi iken kendi kendine

yetebilecek kadar tarımsal üretim, planın diğer ana hedefidir. Genel olarak bakıldığında plan hedeflerine ulaşmıştır. 1971-1980 yılları arası dönemde dördüncü ve beşinci kalkınma planları uygulamaya alınmıştır. Beşinci kalkınma planı 1980 yılına kadar uzanan bir dönemi kapsasada 1978 sonrası Çin tarihinde reformist bir dönem olduğundan ayrı olarak ele alınacaktır. 1978 yılı sonrası Çin'in kuruluşundan bu yana uygulanan ekonomi politikaları başta olmak üzere köklü değişikliklere gidilmesi ve yeni stratejiler geliştirilmesi yönüyle büyük öneme sahiptir. 1971- 1977 döneminde dalgalı olmakla birlikte genel olarak artı bir büyüme oranı tutturulmuştur. Dönemin istisnası 1976 yılıdır. 1976 yılında eksi oranlı büyümenin temel nedeni, 28 Temmuz 1976'da Tangshan şehrinde meydana gelen 7.8 şiddetindeki depremdir. Deprem sonucu şehirdeki evlerin %95'i ve ticari binaların %78'i yıkılmıştır (Tan 2006: 10).

1.2. 1978-2001 Arası Dönem

Mao'nun ölümüyle Çin'de 1976'dan 1978'e kadar yönetimde karmaşanın hakim olduğu bir dönem başlamıştır. 1978 yılı itibariyle bu siyasi mücadeleden Deng Xiaoping üstün gelerek yönetimi ele almıştır. Deng'in başa geçmesiyle birlikte Çin tarihinde dönüm noktası olarak nitelendirilen reformist bir dönem başlamıştır. Çin ekonomisi zamanla içe dönük merkezîyetçi yapısından vazgeçerek, dışa açık modern sosyalist piyasa ekonomisine kavuşmuştur (Öğütçü 1998: 68).

Deng, başa gelir gelmez parti komitesini toplayarak Mao'nun sıklıkla dile getirmiş olduğu sınıf mücadelesinin sona erdiğini açıklamıştır. Parti kongresi incelendiğinde on yıllık kültür devriminin sona erdiğinin ilan edildiği ve devam eden süreçte partinin ana hedefinin, Çin'i rakipleri arasında en üst seviyeye taşıyarak yüzyılın modern sosyalist lider ülkesi konumuna getirmek olduğunun vurguladığı görülmektedir. <http://english.cpc.people.com>, (Erişim Tarihi: 08.11.2018).

Yeni dönemin temel kalkınma programı dörtlü modernleşme kavramına dayanmaktadır. Sanayi, tarım, ulusal savunma, bilim ve teknoloji alanlarında modernleşmeyi öngören bu kavram kalkınmayı içe kapalı uygulamalar yerine dışa açık strateji ve politikalarla gerçekleştirmeyi öngörmektedir. Bu bağlamda ilk olarak 1979 yılında Çin ve "Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Yasası" yapılmıştır. Bu yasa ile yabancı yatırımlara resmen izin verilmiştir. Bunun ardından sırasıyla 1983 yılında

“Ticari Markalar Yasası”, 1985 yılında “Patent Yasası” yine aynı yıl “Yabancılarla Ekonomik Sözleşmeler Yasası” yürürlüğe girmiştir. 1986 yılında yine yabancı sermaye alanında önemli bir adım atılarak “Tamamen Yabancıların Mülkiyetindeki İşletmeler Yasası” yapılmıştır. Bu yasayla birlikte yabancıların Çin’de yatırım yapabilmesi için sermayenin yarısına ortak olacak bir Çinli yatırımcı bulmalarına gerek kalmamıştır. Yine 1988 yılında çıkarılan “Çin ve Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Yasası” ile ortak işletmelere ilişkin yeni düzenlemelere gidilmiştir. 1990 yılına gelindiğinde kentsel toprakların uzun dönemli tahsisine ilişkin yönetmelikler uygulamaya konulmuştur. 1991 yılında çıkarılan “Telif Hakları Yasası”, 1993’te çıkarılan “Şirketler Yasası” yabancı yatırımın ve serbest piyasa ekonomisinin gelişimi için atılan önemli adımlar olmuştur. 1994 yılında “Devlet Tazminat Yasası” ile birlikte kişilere idarenin verdiği zararlara karşı tazminat isteme hakkı tanınmıştır. 1994 yılında ise “Haksız Rekabetin Engellenmesi Yasası”, “Tüketici Hakları Yasası”, “Dış Ticaret Yasası”, “Ticari Bankalar Yasası” yürürlüğe girmiştir. 1997 yılında çıkarılan “Fiyat Yasası” ile birlikte piyasa fiyatlarının aşırı düşük veya yüksek olması durumunda müdahale yasal hale getirilse de kanun daha çok piyasada oluşan fiyatlara dayanmaktadır. Görüldüğü gibi 1978 yılından itibaren Çin’de serbest piyasa sistemi ile birlikte yabancı yatırımların, para ve sermaye piyasalarının geliştirilmesine temel oluşturacak şekilde bir dizi yasal düzenlemeye gidilmiştir. Mao sonrası dönemde kurulacak yeni ekonomik yapının hukuksal zemini sağlamıştır. Reformlarla ilgili dikkatten kaçmaması gereken bir nokta da yapılan düzenlemelerin kısa değil oldukça uzun süreçleri kapsamasıdır (Tan2006: 6-9).

Yapılan reformlarla serbest piyasa ekonomisine geçiş ilk olarak tarımsal üretim alanında yapılmıştır. Mao döneminde kurulan komünler sisteminde üretim çiftçinin değil devletin istekleri doğrultusunda olmuştur. Komün sisteminin her ne kadar ölçek ekonomisinden yararlanmak gibi bir avantajı olsa da bu sistemde bireysel başarı, üretim, ölçülüp değerlendirilip gelir bu ölçüte göre dağıtılmadığı için üretim etkinliğini sağlamak son derece zordur. 1978 yılında başlanan reformlarla kolektif üretim sistemi adım adım terk edilmeye başlanmıştır. Bu sisteme yönelik olarak yapılan ilk reformla bazı komünler hane halkları için üretim kotalarını sabitlemiştir. Bu reformda bir hane halkı bireysel olarak üretim takımı veya çalışma grubuyla belirli bir miktarda tarımsal üretimi ve bazı görevleri üstlendiğine ilişkin

anlaşma imzalamaktadır.Böylece hane halkları belli bir miktar çıktı taahhüt etmekte, bu çıktı miktarının üzerinde bir artık değer elde ettiğinde ise bu miktar kendine kalmaktadır.Bu ilk adımın ardından tarım alanında yapılan reformlarla piyasaya yönelik üretim yapılması sağlanmış, tarım ürünlerinin fiyatları piyasa tarafından belirlenmeye başlamıştır (Tan 2006: 10).

Çin'in dış ticaret rakamları reformist süreçte düzenli olarak artış gösterirken, dış ticarete konu olan mallarda da köklü değişim süreci yaşanmıştır.Bu dönemde ticaret hacmindeki hızlı büyüme, ticaretteki yapısal değişimle de yakından ilişkiliydi.Pazar odaklı reform ve dış dünyaya açılmakla birlikte hem sanayi yapısı hem de ticaret yapısı Çin'in belirlediği yönde değişti.Reformun ilk yıllarında birincil malların toplam ihracattaki payı % 51'dir, ihracatın yarısından fazlasını birincil mallar oluşturmaktadır.1980'lerin ilk yarısında ihracatta hızlı bir artış yaşanırken ihracatın temel yapısında herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.1985 itibariyle birincil mallar hala toplamın yüzde 51'ini oluşturuyor.1986 sonrasında sermaye yoğun işlenmiş malların ihracat oranında büyük artış gözlenmiştir.Sermaye yoğun malların toplam ihracat içerisindeki payı 1985'te %44 iken 1990'da %74'e çıkmıştır. 1985-1990 arası dönemde emek yoğun işlenmiş malların toplam ihracat içerisindeki payı ise %29'lardan %19'lara kadar düşmüştür. 1990'ların ilk yıllarında sermaye yoğun işlenmiş malların ihracat payı bir miktar düşüş gösterse de ilerleyen yıllarda %50'nin üzerinde seyretmiştir. 2002 yılında toplam ihracatın %90'nına ulaşmıştır (Lai 2004: 38-50).

Yapılan reformların zamana yayılması etkilerini uzun vadede göstermiştir. Reformların dış ticaret üzerine etkileri ciddi anlamda olumlu olmuştur. 1949-1970 döneminde dış ticareti yok denecek kadar az olan Çin, 1970-1978 yılları arasında bir miktar büyüme göstermiştir. 1949-1978 yılları arasında Çin'in dış ticareti değerlendirildiğinde yaklaşık 10 katlık bir büyüme görülmektedir.1978-2001 yılları arasında ise bu büyüme oranı yaklaşık 50 kat artmıştır. (Tablo-1.3)

Tablo 1.3.Çin'in İthalat-İhracat Verileri, Dış Ticaret Dengesi

Milyar USD			
Yıllar	İhracat	İthalat	Denge
1952	0,82	1,12	-0,30
1957	1,60	1,50	0,10
1962	1,49	1,17	0,32
1965	2,23	2,02	0,21
1970	2,26	2,33	-0,07
1975	7,26	7,49	-0,23
1978	9,75	10,89	-1,14
1980	18,12	20,02	-1,90
1985	27,35	42,25	-14,90
1986	30,94	42,91	-11,97
1987	39,44	43,21	-3,77
1988	47,52	55,27	-7,75
1989	52,54	59,14	-6,60
1990	62,09	53,35	8,74
1991	71,84	63,79	8,05
1992	84,94	80,59	4,35
1993	91,74	103,96	-12,22
1994	121,01	115,61	5,40
1995	148,78	132,08	16,70
1996	151,05	138,83	12,22
1997	182,79	142,37	40,42
1998	183,71	140,24	43,47
1999	194,93	165,70	29,23
2000	249,20	225,09	24,11
2001	266,10	243,55	22,55

Kaynak: <http://www.chinability.com/Trade.htm>, (E.T: 14.11.2018).

Doğrudan yabancı yatırımlara baktığımızda 1992 yılı ile birlikte Çin'e yapılan doğrudan yatırımlarda ciddi bir artış görülmektedir.1992'de Deng'in çıkmış olduğu güney gezisinde; yapmış olduğu dışa açılım politikası, ekonomik alandaki reformlar doğrultusunda uyum odaklı davranışlarıyla ziyaret ettiği ülkelerdeki halkın güvenini kazanmıştır. 1991 yılında planlanan doğrudan yabancı yatırımlar 12 milyar

dolar iken, 1992’de yaklaşık 5 katına çıkararak 58,1 milyar dolara çıkmıştır (Çalık 2011: 185-2006).

Coğrafi olarak bakıldığında ilk zamanlar doğrudan yabancı yatırımların belirli kesimlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Yoğunluğun en fazla olduğu bölgeler; zengin kıyı kentleri, büyükşehirler ve Çin’in doğu ve güney kesimleri olmuştur. Deng döneminde, yatırımlarda coğrafi konumu daha elverişli olan bölgelere ağırlık verilerek Çin’in gelişiminde bu bölgelerin ilk sırada yer alması sağlanmıştır. Konumsal olarak yatırıma elverişlilik oranı daha yüksek olan Çin’in doğu ve güney kesimleri artan dış yatırımlar ve devletin yapmış olduğu yatırımların katkısı ile kalkınırken iç ve batı bölgeler bu gelişim ve büyüme oranlarını daha geriden takip etmişlerdir (Shaukat, Guo 2005: 23).

Çin’e gelen doğrudan yabancı yatırımlar daha çok çevre ülkelerden gelmiştir. En büyük dış yatırımcı olarak Hong Kong bulunmaktadır. Onu Tayvan ve Japonya takip etmektedir. Görüldüğü gibi Çin’in etki alanında bulunan Uzakdoğu ülkeleri yatırımcı olarak Çin’de yer almaktadırlar (Oded 2007: 23-24). Çin’e bu dönemde yapılan doğrudan yabancı yatırım miktarları Tablo-1.4’te görülmektedir.

Tablo 1.4. Çin’e 1979-2001 Yılları Arasında Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırım

Dönem (yıllar)	DYY akışı (milyon dolar)	Yıllık ortalama (milyon dolar)	Yıllık artış oranı (%)
Birinci Dönem (1979-1983)	1,802	360	55.4
İkinci Dönem (1984-1991)	21,546	2,693	27.2
1984-1988	10,301	2,060	38.1
1989-1991	11,245	3,748	11.0
Üçüncü Dönem (1992-2001)	282,653	35,331	32.1

Kaynak: OECD 2002:6.

Finansal piyasaların gelişimi incelendiğinde, 1949 yılında Mao tarafından kapatılan Şangay borsasının 1990 yılında, Şenzen borsasının ise 1991 yılında faaliyete geçirildiği görülmektedir. Hazine bonolarının alım satımı,1981 yılında ilk reform hareketleri ile başlamış olup, 1992 yılında Sermaye Piyasası Düzenleme Komisyonu ,1999 yılında ise Şangay Türev Borsası kurulmuştur.Borsada bakır, kauçuk, çinko, alüminyum, fuel oil ve altına dayalı sözleşmeler işlem görmektedir.Zhengzhou Emtia Borsası 1990 yılında kurulmuştur.Zhengzhou Emtia Borsası'nda şeker, yüksek glutenli buğday, tereftalik asit, pamuk, kolza yağı, beyaz sert buğdaya dayalı sözleşmeler işlem görmektedir.Dalian Emtia Borsası 1993 yılında kurulmuştur.Dalian Emtia Borsası'nda soya fasulyesi, soya yağı, soya unu, mısır, düşük yoğunluklu polietilen ve hurma yağına dayalı sözleşmeler işlem görmektedir.Çin yaklaşık 30 yıllık uyku döneminin izlerini hızla silmiş ve sermaye piyasası alanında büyük yol kat etmiştir.1980 sonrası dönemde ikisi menkul kıymet, üçü emtia ve biri türev olmak üzere altı adet borsa kurulmuştur.Bugün Çin sermaye piyasası tüm dünyanın takip ettiği bir piyasa konumundadır (Song 2003: 51).

1978 sonrası Çin'de mevcut ekonomi yönetiminde en dikkat çekici husus askeri harcamalar konusunda bütçede yapılan kısıtlamalardır.GSYH'nin %16'sının ayrıldığı askeri harcama kalemi aşamalı olarak %3'e kadar indirildi.İlk bakışta ulusal güvenlik harcamalarındaki bu kısıtlamaya karşı önyargı ile yaklaşım söz konusu olsa da, dolar bazında sürekli büyüme gösteren GSYH içerisinde bu iki rakamın eşitliğinden söz etmek yanlış olmayacaktır (Yang 1996: 18).

Çin reformlarında dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise birçok reformun değişik ülkelerden alınmasıdır.Yani reform hareketinde yeni politikalar keşfedilmemiş, dünya üzerinde bulunan ve işlerliğini ispatlayan ekonomik kabuller ekonomik hayata başarıyla adapte edilmiştir. Merkez Bankası, ABD Merkez Bankası modelinde yapılandırılmış, Tayvan'ın yabancı portföy yatırım düzenlemelerine benzer bir yapı oluşturularak Singapur döviz rezervi yönetim sistemi kopyalanmış, Fransa'nın askeri satın alma sistemi Çin'e uyarlanmış ve belki de en önemli hareket olarak ABD destekli tüm kurumlara üyelik sağlanmıştır (IMF, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi).

Çin'in 1978 sonrası ekonomik yapısındaki değişiklik katımerkeziyetçi planlı ekonomiden, piyasa ekonomisine geçiş şeklinde olmuştur. Dış ticarete uygulanan fiziki dış planlama sistemi önce tedricen kaldırılmış 2000'li yıllara gelindiğinde tamamen terkedilmiştir. Devlet dış ticaretteki kontrolünü devam ettirirken ticaretin büyük kısmı piyasa tarafından belirlenir hale gelmiştir. Bu da beraberinde dış ticaretle uğraşan firma sayısında muazzam bir artışa neden olmuştur (Huang, Wang 2004: 336-342).

Bütün bu gelişmeler döviz kuru politikalarının da hassasiyetle yürütülmesi anlamına gelmektedir ve Çin bunu önemli derecede başarmıştır. Reform sürecinin başında uygulanmakta olan döviz kuru politikası "ikili kur" sistemine dönüştürülmüştür. Daha sonra dar bir bantta "yönetimli dalgalanma" sistemine geçilmiş, son aşamada ABD dolarına sabitlenmiş çok dar bantta yönetimli dalgalanma sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Kur politikasında liberalleşme, döviz kontrollerinin gevşetilmesi, cari işlemler üzerindeki döviz kontrol işlemlerinin kaldırılması gibi hamlelerle mümkün kılınmıştır. 1994 yılında yapılan devalüasyonun ekonomi ve ticarete olan etkisi tartışılmazdır. Renmimbi (RMB Çin'in uluslararası işlemlerde kullandığı para birimi) dolar başına 5, 8'den 8, 3'e devalüe edilmesi, Çin'in ihracatta olağanüstü büyümesine neden olmuştur (Adams vd. 2006: 96-121). 1994'ten sonra cari işlemler hesabı her yıl fazla vermiştir. Günümüzde Çin'in cari denge fazlası %10'lar seviyesindedir (Huang, Wang 2004: 336-342).

1980'lerin ikinci yarısında tesis edilen ve dış ticareti destekleme amacı güden "gümrük geri ödeme" sistemi özellikle ihracatın hızlı gelişiminde etkili olmuştur. Sistem hammadde, ara ve yatırım malları üzerindeki ithal gümrüklerinde indirim sağlamaktadır (Lardy 2003: 14-16). Dış ticareti olumlu etkileyen bir başka reform hareketi, özel ekonomik bölgeler tesis edilmesidir. Bu bölgelere gelen doğrudan yatırımlar Çin dış ticaretinin hızla artmasına neden olmuştur. Özellikle sermaye ve teknoloji yoğunluğu yüksek sektörlerde yapılan yabancı yatırımlar Çin'de bu sektörlerin üretim kapasitesi ve verimliliğinin artmasını sağlamıştır (Yılmaz, Koyuncu 2005: 75).

Bütün reform hareketleriyle Çin 18. Yüzyılda ABD'nin üstlendiği yeni dünya fırsatlar dünyası rolünü 21.yüzyılda üstlenmiş, hem ihracat hem de ithalat için sıklıkla ziyaret edilen dünya ekonomisine yön veren bir ülke konuma gelmiştir.

1.3. 2001 Sonrası Çin Ekonomisinin Büyüme Stratejisi

2001 yılı Çin ekonomisi açısından dönüm noktası olmuştur.1978 yılından beri sürdürülen reformlar Çin'de belirli bir büyüme ve ekonomik gelişme sağlasada küresel bazda hedeflenen noktada değildir. Dünya nüfusunun 1/8'ini topraklarında barındıran ülke ekonomik reformlarla ihracatta talep görsede taklit ya da benzer ürün üretimi nedeniyle özgün ürünlerin üretiminde kısıtlılık yaşamaktadır. Ayrıca bu dönem ticaret ortakları öncelikle çevre ülkelerdir.Çin'in bu dönemde merkez ekonomiler üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğu söylenemez (Becker 2007: 35).

1986 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğine başvuran Çin, bu örgüte üyelik kriterlerini yerine getirmek ve tam katılım sağlamak için 15 yıl beklemek zorunda kalmıştır.Çin'in ekonomik büyümesini takip eden merkez ekonomiler, piyasalarına girmesine engel olamadıkları taklit ürünlerden ötürü ekonomik zorluklar yaşamaya başlamışlardır.Doğal olarak bu durumdan en çok etkilenen ülke ABD olmuştur.Nitekim 1999 yılında DTÖ üyeliği için ABDve Çin arasında görüşmeler başlamıştır. Ekonomik reformlarla ilgili bir yol haritası çizilmiş Çin 2014 yılında tam piyasa ekonomisine geçiş taahhüdünde bulunmuş, bunun üzerine 2001 yılında DTÖ üyeliğine kabul edilmiştir. Bu kritik üyelik sadece Çin'in değil küresel bazda tüm ülkelerin ihracat ve ithalatı üzerinde etkiler yaratmış ve yaratmaya devam edecektir. Çin'in DTÖ üyeliğini iki kutupta incelemek yerinde olacaktır; DTÖ üyeliğinin Çin üzerinde etkileri ve küresel etkileri (Becker 2007: 35).

Çin'in DTÖ üyeliği öncelikle Çin'in 1978 yılından beri sürdürmekte olduğu dış ticareti serbestleştirme eğilimine devam edeceği yönünde yorumlanmalıdır ki üyelikten günümüze geçen süreç bunun bir göstergesidir.Zira DTÖ'ye üyelik sürecinde hem tarifeler hem de tarife dışı engelleri kaldırmayı taahhüt etmiş olan Çin, özellikle 1990'larda tarifelerde önemli ölçüde indirim gerçekleştirmiştir.1992-2001 arasında tarifelerdeki sürekli indirimler ortalama tarifeleri 2/3 oranında düşürmüştür (Ianchovichina, Martin 2003: 3053) (Tablo-1.5).Çin'in dış ticaretteki

liberal uygulamaları bölgesel ve küresel anlamda çeşitli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir.

DTÖ üyeliği sonrası Çin ihracatta muazzam oranda artış sağlamıştır.2002 sonrası ihracatındaki büyüme ortalama %30 seviyesindedir.DTÖ'ye kabulü ile daha güvenilir bir tedarikçi olarak görülen Çin piyasalarda daha etkin hale gelmiştir.2005 yılında tekstil sektöründe kotaların kalkmasıyla ekonomik atılım ileri boyutlara taşınmaya başlamıştır (Lim 2006: 29).

Tablo 1.5.Çin'in Ekonomik Tarifelerindeki Değişim

	Ağırlıksız Ortalama ¹	Ağırlıklı Ortalama ²
1992	42.9	40.6
1994	36.3	35.5
1996	23.6	22.6
1998	17.5	15.7
2000	16.4	....
2002	12.3	6.4
2004	10.4	....
2006	10.0	5.0
2008	10.0	4.3
2010	9.8	4.2
2012	10.00	4.2
2014	10.7	4.6

Kaynak: [http:// data.wto.org/](http://data.wto.org/), (E.T: 17.11.2018).

Çin üretimini arttırmak ve çeşitlendirmek için ithalatta yapmak zorundadır.DTÖ üyeliği ithalat çeşitliliği içinde geniş bir yelpaze sağlamıştır.Özellikle sermaye malları ve hammaddeye bağımlı olan Çin, DTÖ üyelerinden bu ihtiyaçlarını karşılama yoluna gitmiştir.Çin'in büyük oranda artan talebinin etkisiyle dünya petrol ithalatında son dönemlerde önemli artışlar olmuştur.Bunun dışında 1,386 milyar nüfusuyla Çin tüketim malları açısından da

¹Ağırlıksız ortalama uygun yıl için yasal oranların basit bir ortalamasına dayalıdır.

² Ağırlıklı ortalama ithalat değeriyle ağırlıklandırılmış yasal oranlara bağlıdır.

büyük bir pazar potansiyeline sahiptir. Ayrıca finansal hizmetler, telekomünikasyon gibi hizmet sektörlerinde Çin'in artan talebi doğrultusunda sağlayacağı pazar açılımları gelişmiş ülkelere önemli kazanımlar sağlamaktadır (Porath 2004: 48).

Çin'in DTÖ'ye üyeliği sonrası ortaya çıkacak etkiler konusunda yapılan yorumlarda, DTÖ'ye girişle meydana gelecek değişikliklerin ticaret ortaklarına kısa vadede etkisinin büyük olacağı ifade edilmektedir. Çin'in ihracatının yüksek ithal içeriği ve dış ticaretinin yaklaşık yarıdan fazlasını yabancı sermayeli şirketlerin oluşturması nedeniyle, çok uluslu şirketlerle birlikte ticaret ortakları bu ülkenin dış ticaretinin büyümesinden daha fazla yararlanacak ayrıca bu sebepten dolayı Çin'e karşı ihracat kısıtlamalarını uygulamak da kolay olmayacaktır. Başka bir ifadeyle ticaret ortakları Çin'in dış ticaret büyümesinden yararlandığı gibi Çin de bu ülkelerle karşılıklı ticari ilişkilerinden yarar sağlayacaktır (Lim 2006: 29).

DTÖ'ye üyelik Çin'e üretim ve buna bağlı olarak ihracat açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. OECD'nin hazırladığı bir rapora göre, Çin'in DTÖ'ye üyeliğinin sonucu iki yönlü değerlendirilebilir. Birincisi, Çin'de gittikçe büyüyen ihracat sektörleri için pazar bulma riski ortadan kalkmıştır. İkincisi, uluslararası pazarlardaki ithalatçılar için Çin eskisinden daha güvenilir bir tedarikçiye dönüşmüş ve dış ticareti artmıştır. Dolayısıyla DTÖ'ye üyelik bir taraftan Çin'e yeni pazarlar kazandırırken, diğer taraftan da mevcut pazarlarını garanti altına almasını sağlamıştır (Saray, Gökdemir 2007: 661-686).

Çin'in DTÖ üyeliği için üye ülkeler ve Çin arasında bir kazan-kazan türü ilişkiden bahsetmek doğru olacaktır. Çin'in büyümek, üretimini arttırabilmek için dışa bağımlı olmasının yanında büyüme oranlarıyla doğru orantılı olarak hem ihracatını hem de ithalatını arttırmaktadır. Bu noktada Çin'in DTÖ üyeliğinin bir tehdit olarak algılanması, ilerleyen süreçte genişleyen pazar idrakiyle değişikliğe uğramıştır (Porath 2004: 48).

Çin'in DTÖ üyeliğinin emek yoğun mallar ve teknolojik mal grupları üzerinde özellikle tüketen ülkeler açısından büyük faydalar ortaya çıkaracağı açıktır. Rekabetçi piyasa ortamında Çin bu mal gruplarında piyasa edinebilmek amacıyla fiyat düşürecek, buna bağlı olarak diğer ülkelerde karşı hamle yapma ihtiyacı duyacaktır. Rekabetçi piyasa koşullarının diğer ülkeler açısından marjinal

faydası kaçınılmaz hale gelecektir.Fiyat bazında rekabet edemeyen ülkeler, ürünsel anlamda kalite ya da markalaşmaya giderek aradaki farkı kapatma yoluna gideceklerdir.Yıllardan beri var olan ucuz işgücü avantajına DTÖ'ye üyelik çerçevesinde ithalatın serbestleşmesi ile ortaya çıkan avantajların da eklenmesiyle Çin, yabancı yatırımcılar için adeta bir üretim merkezi haline gelmiştir.1990'da yıllık 3 milyar dolar olan Çin'deki doğrudan yabancı yatırım, 2017 yılında 136 milyar dolara yükselmiştir (Lim 2006: 29).

Çin'in DTÖ'ye üyeliği kısa ve orta vadede önemli maliyetler ortaya çıkarsa da uzun vadede böyle büyük bir büyüme potansiyeline sahip ülkenin dünya ile entegre olmasından birçok ülkenin fayda sağlayacağı açıktır.2001 yılından günümüze geçen süreç bu görüşü doğrulamaktadır.Çin'in dünya ticaretine katılımı; küreselleşen dünya, artan nüfus ve buna bağlı ihtiyaçların artışı, üretilen mal çeşitliliği, fiyat yelpazesinde esneklik gibi birçok noktada bütün ülkeler açısından faydalı olmakla birlikte büyüme oranları korunmuş ve dış ticarete serbestleşme yaşanmıştır.Bu gelişmeler sonucunda önemli bir rekabet avantajı elde edilmiştir (Lim 2006: 29).

1.4. 2008 Küresel Ekonomik Krizinde Çin'in Ekonomik Durumu

2007 yılında, ABD'de patlayan Subprime Mortgage² krizi önce Batı Avrupa ülkelerine yayılmış sonrasında tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri etkisi altına almıştır.1978'den sonraki süreçte ihracata ve yatırımlara dayalı olarak gelişen ve büyüyen Çin ekonomisi krizden payına düşeni almıştır.Çin'de küresel finansal kriz özellikle ihracat sektörünü etkilemiş hızlı ekonomik büyüme bu durumdan olumsuz etkilenmiştir.2008 küresel krizi mevcut büyüme hızını yavaşlatsadadiğer ülkelerle karşılaştırıldığında Çin kriz döneminde de büyümeye devam etmiştir.Çin'in GSYİH büyüme oranı 2007'de %14 iken, 2008'de %9.5'e 2009'da %9'a düşmüştür.Bu düşüş Çin'in kalkınma stratejisindeki ihracata bağımlılığını yansıtan önemli göstergelerden birisidir.2001–2008 döneminde net ihracat ve yatırımlar Çin'in büyümesinin %60'dan fazlasını oluşturmaktadır (Guo, Papa 2009: 26).

Gelişmiş batı ekonomilerinin büyüme hızı ekonomik kriz döneminde dünya ortalamasının altında seyretmiştir.2009 yılında ABD, Japonya ve AB ülkelerinde meydana gelen olumsuzluklar tüm dünyayı etkisi altına almıştır.Tüm dünyayı

³Yalnız geliri düşük hane halklarının kullanabildiği ve “subprime” denilen yüksek riskli krediler.

etkileyen bu durumun aksine Çin ve Hindistan ekonomik büyümelerine devam etmiş ve kriz döneminde en çok büyüyen ekonomiler olmuştur. Tablo-1.6'da görüldüğü gibi kriz döneminde dahi Çin büyümeye devam etmiştir. 2008 yılında yaşanan küresel krizle gelişmiş ülkelerin büyüme hızı düşerken, Çin 2007-2010 yılları arasında yıllık ortalama %10 oranında bir büyüme gerçekleştirmiştir.

Tablo 1.6. Dünya Ekonomisinde Önde Gelen Ülkelerin GSMH Yıllık Artışı (%)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010
ABD	2.1	0.6	-3.4	1.3
Japonya	2.3	-0.7	-5.4	1.7
Almanya	2.5	1.2	-5.3	0.3
Britanya Birleşik Krallık	2.6	0.7	-4.4	0.9
Fransa	2.3	0.3	-2.4	0.9
Çin	1.3	9	8.5	9
Rusya	8.1	5.6	-7.5	1.5
Hindistan	9.4	7.3	5.4	6.4
Yeni Sanayileşmiş Asya Ülkeleri	5.7	4.4	6.4	5.9
Euro Alanı	2.7	0.7	-4.2	0.3
Gelişmiş Ülkeler	2.2	0.3	-3.6	1.3

Kaynak: IMF, World Economic Outlook October 2009: 69-74-81'den yararlanılarak oluşturulmuştur.

2008 küresel kriz döneminde ekonomik büyüme, büyüme modeli uyarıcıları enjeksiyonu ve yeni krediler verilmesi noktasında sağlanan kolaylıklarla ekonominin canlandırılması hedeflenmiştir. Çin'de kriz sürecinin getirmiş olduğu olumsuzlukları minimum seviyeye indirmek amacıyla uygulamaya konulan mali teşvik ve kurtarma paketi; sağlık harcamaları ile birlikte kamu altyapı harcamaları ve eğitim harcamalarını da artırmış dolayısıyla vergiler düşürülerek dayanıklı tüketim mallarının satışını teşvik etmiştir (Hazelton 2010: 14-15).

1.5.Çin'in Makro Ekonomik Yapısı

1.5.1. Büyüme

Çin ekonomik olarak gelişen ve büyüyen bir makro ekonomik yapıya sahiptir.1949 yılında Mao ile başlayan devrim hareketi 1978 yılına kadar sürmüştür bu sırada hazırlanan beş yıllık kalkınma planları ile Çin ekonomisi yaratılmaya çalışılmıştır.Bu dönemde tarıma dayalı ekonomik sistem içerisinde reform hareketleri gerçekleştirilmiştir.Sınırlı büyüme oranlarının gerçekleştiği dönemin son yıllarında ekonomik büyüme (1970 sonrası) bir miktar hareketlenmiştir (Guo, Papa 2009: 41).

1978 sonrası yapılan ekonomik reformlar büyüme oranlarının yükselişe geçmesini sağlamıştır.Doğrudan yabancı yatırıma imkan veren özel bölgelerin kurulmasıyla üretim miktarını arttıran Çin, ucuz işgücü ve taklit üretim ile ihracatını ve dolayısıyla ekonomik büyüme miktarını arttırmıştır.Tablo-1.7'de görüldüğü üzere, 1990'lı yıllarda büyüme oranı %9'larda seyreden Çin ekonomisi, 2001 yılında DTÖ'ye kabulüyle birlikte ihracatta yeni pazarlara açılarak büyümesini çift haneli rakamlarda tutmayı başarmıştır. 2012 yılı ile birlikte kısmi küçülmeye giden büyüme rakamları son üç yılda %6'lar seviyesinde seyretmektedir (Guo, Papa 2009: 41).

Çin 1978 sonrası üretim, ithalat ve ihracatta bir ivme yakalayarak ekonomik büyümesini artırmıştır.DTÖ'ye üyeliği sonrası teknolojik olarak kendisini geliştiren ülke taklide dayalı ekonomiden teknoloji ihraç eden ülke konumuna geçiş aşamasıyla yeni pazarlarda merkez ülkelere rakip pozisyona girmiş, her geçen gün büyümesine karşın ekonomik buhranlar yüzünden alım gücü düşen piyasalara yayılarak büyümesini sürdürme gayreti içerisinde olmuştur (Lim 2006: 29).

Dünya Ticaret Örgütü'ne girerek ekonomik ilişkilerde uluslararası sistemin kurallarına uyum sağlamayı kabul eden Çin, 21 yy.'nin başında İpek Yolu Ekonomik Kuşağı üzerindeki ekonomik hamlelerini Deniz İpek Yolu projeleri ile artırmıştır.Deniz İpek Yolu projesi sayesinde İpek ve Baharat Yollarının tekrar canlanması amaçlanmıştır. Nitekim son yıllarda büyüme oranı düşük seyreden Çinekonomisininin, bu projeler ile birlikte dünya ekonomisindeki payının daha fazla artarak yükselişe devam edeceği öngörülmektedir (Ergünsü 2017: 98).

Dışa açılma politikaları ve piyasa ekonomisine geçiş reformları sayesinde yüksek büyüme oranları elde eden Çin Halk Cumhuriyeti, az gelişmiş ülke

konumundan dünyanın en hızlı büyüyen ikinci ülkesi konumuna yükselerek dünya ülkelerinin odak noktası olmuştur (Angresano 2005: 472).

Tablo 1.7.Çin Ortalama Yıllık Büyüme Rakamları

TARİH	ORTALAMA YILLIK BÜYÜME (%)
1960-1978*	5.3
1979-1990	9.5
1990-2000	9.56
2001	8.34
2002	9.1
2003	10
2004	10.1
2005	11.4
2006	12.7
2007	14.2
2008	9.6
2009	9.4
2010	10.6
2011	9.5
2012	7.8
2013	7.7
2014	7.3
2015	6.9
2016	6.7
2017	6.7

Kaynak: <http://www.tradingeconomics.com/china/indicators>, (E.T: 21.11.2018).

1.5.2. GSYİH-GSMH

1970 dönemlerinde dışa kapalı ve tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olan Çin, 1978 yılında uygulanan reformların etkisiyle birlikte 1996 yılında 2.526 milyon

ABD doları olan GSYİH'si, 2001 yılına kadar yaklaşık 2 kat artış göstermiş ve 4.105 milyon ABD dolarına ulaşmıştır.2001 yılında DTÖ'ye üye olmasıyla birlikte GSYİH'si her geçen yıl artmaya devam eden Çin, 2001 yılında 4.105 milyon ABD doları olan GSYİH, 2008 yılında yaklaşık 2,5 kat artmış ve 10.087 milyon ABD dolarına ulaşmıştır. DTÖ'ye üyeliği, uluslararası piyasada edindiği yer ve uyguladığı reformlar sonucunda Çin'in GSYİH rakamları, 20 yılda 8,5 kat artış göstermiş ve GSYİH'si 2016 yılında 21.388 milyon ABD dolarına ulaşmıştır.2017 yılında ise, 23,267 milyon dolara ulaşmıştır (Tablo-1.8).

Tablo 1.8.Çin'in Yıllık GSYİH (Milyon Dolar)

Yıllar	GSYİH
1996	2,526
1997	2,806
1998	3,06
1999	3,343
2000	3,707
2001	4,105
2002	4,55
2003	5,1
2004	5,767
2005	6,624
2006	7,693
2007	9,024
2008	10,087
2009	11,12
2010	12,446
2011	13,919
2012	15,301
2013	16,779
2014	18,245
2015	19,821
2016	21,388
2017	23,267

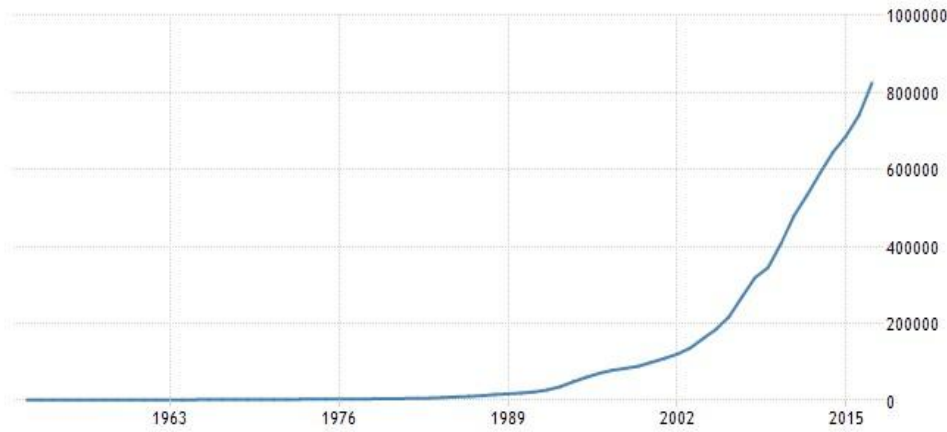
Kaynak: World Bank, IBRD, IDA <https://data.worldbank.org/indicator>,(E.T: 10.12.2018).

Uluslararası ekonomik düzen içerisinde dolar bazında ifade edilen GSMH, bir ülkenin ekonomik büyümesi ile doğru orantılı olarak artış göstermektedir.1970 öncesi ekonomisinde tarım odaklı içe dönük bir yol izleyen Çin, Mao'nun son

döneminde yumuşattığı sert politikası ile GSMH'sini artırmıştır.Mao'dan sonra 1978 yılında yapılmaya başlanan reformların etkileri, 1990 sonrası dönemde yansımıştır.1978 yılına göre ekonomisinde muazzam bir büyüme trendi yakalayan Çin'in, bu artış ivmesi 2001 yılında DTÖ'ye üyeliği sonrasında katlanarak devam etmiştir.1990 yılına kadar GSMH'sini 1978 yılına göre iki kat artıran Çin, 2001 yılında bu oranı 10 katına, 2006 yılında 20 kat, 2012 yılında 56 kat, 2017 yılında ise 80 kat artırmıştır.Çin bu istikrarlı artış oranları ile ABD'den sonra dünya ekonomisinde en büyük paya sahip ikinci ülke olmuştur(National Bureau of Statistics of China 2018).

1970 öncesi dönemde GSMH'si 70 milyon dolar seviyesinin altında olan Çin, 1970-1978 yılları arasında 5.kalkınma planı ile birlikte ekonomi politikalarında gösterdiği yumuşama doğrultusunda bu rakamı 150 milyon dolar seviyelerine çıkarmayı başarmıştır.

1978 sonrası reform hareketleri ile 1991 yılına kadar GSMH'sini 383 milyon dolar seviyesine çıkarmayı başaran Çin, 1993 yılı ile birlikte büyüme oranlarında düzenli bir artış yakalamış, 1998 yılında 1 trilyon dolar seviyelerine ulaşmış, 2001 yılında 1,3 trilyon dolar, 2006 yılında 2,75 trilyon dolar; 2012 yılında 8,5 trilyon dolar, 2017 yılında 12 trilyon dolar, seviyelerine ulaşmıştır (Şekil-1.1).

Şekil1.1.Çin'de Yıllık Ortalama GSMH

Kaynak:<http://www.tradingeconomics.com/china/indicators>, (E.T: 18.11.2018).

2008-2017 yılları arası Çin'e ait GSMH'nin sektörel paylarının verildiği Tablo-1.9'da görüldüğü üzere; 2008-2017 yılları arasında tarım sektörünün GSMH'deki payı ortalama olarak sabit oranlarda seyretse de düşüş göstermiştir. Son 30 yıldır sanayileşme adına çok önemli gelişmeler yaşayan Çin, yıldan yıla GSMH'deki sanayi sektörünün payında da küçük düşüşler yaşamaktadır.

Sanayi sektörünün payında küçük düşüşler meydana gelirken, hizmet sektörünün payının gittikçe arttığı görülmektedir. Hizmet sektörünün GSMH'deki payı 2008 yılında %42,8 bandında seyrederken 2014 yılında bu oran %48'e yükselmiş 2017 yılında ise %52,1'e ulaşmıştır. Buradan Çin'in son yıllarda hizmet sektörüne büyük ölçüde ağırlık verdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 1.9. Çin Halk Cumhuriyeti GSMH'nin Sektörel Payları (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tarım	10,1	9,6	9,3	9,1	9,1	8,9	8,6	8,4	8,1	7,5
Sanayi	46,9	45,9	46,4	46,5	45,4	44,1	43,2	41,1	40	40,5
Hizmet	42,8	44,4	44,1	44,2	45,4	46,8	48	50,4	51,8	52,1

Kaynak: World Bank ,OECD National Data, (E.T: 19.11.2018).

1.5.3. Yatırım

Ekonomik büyüme sürecinde belirleyici faktör olarak dış yatırımlar büyük önem arz etmektedir. Ülkelerin dış yatırıma açıklığı büyüme potansiyelleri ile doğru orantılı seyretmektedir. Çin 1978 reformları sonrası oluşturduğu özerk serbest bölgeler aracılığıyla yatırım için aranan ülke konumuna gelmiştir. Uygulanan vergi politikaları da yatırımın ülkeye çekilmesinde etkili olmuştur. 1978'den günümüze Çin yatırım için tercih edilen ülkelerden birisi olmuştur. Bunun en büyük nedeni ucuz işgücü ve vergi avantajları olarak görülmektedir. 2001 yılında DTÖ'ye üyeliğine müteakip artan ticaret potansiyeli de yatırımları ülkeye çekmekte etkili olmuştur (Knight, Song 2005: 9).

Çin ticaret politikaları doğrultusunda birçok tarife uygulamakla birlikte tarife dışı birçok engel de koymaktadır. Tarife dışı engellerin idaresi Ekonomik ve Ticari Komisyon, Devlet Planlama Komisyonu ve Dış Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Ülkede vergiler kademeli olarak düşürülmesine

rağmen, tarifeler yatırımcılar tarafından yüksek bulunmaktadır.İthalatın sınırlanarak yerel yatırımların artırılması ve korunması çabası tarifelerin yüksek tutulmasına neden olmaktadır. Çin'de bulunan serbest bölgeler vasıtasıyla firmalar ithalatta tarife indirimleri ve vergi avantajlarından faydalanabilmektedir.Ayrıca ülkede bulunan on dört "Açık Kıyı Şehri" ile gerekli ekipman ve teknoloji ithalatının ülkeye gümrüksüz girişine imkan tanınmaktadır (Knight, Song 2005: 9).

Çin'e doğrudan yabancı yatırımlar iki dalga şeklinde gelmiştir.Bunlardan ilki 1980'lerin ilk yıllarında gerçekleşmiş ve özellikle Hong Kong ve Tayvanda toplanmıştır.Yabancı yatırımcılar sadece vergi teşviklerinden değil aynı zamanda ucuz işgücünden de yararlanmak amacıyla serbest ekonomik bölgelerde yoğunlaşmıştır.Giyim, ayakkabı, oyuncak ve elektrikli aletler gibi emek yoğun imalat sanayisinde daha çok yoğunlaşan küçük ölçekli şirketler ihracat ağırlıklı üretim yapmışlardır (Buckley vd. 2005).

İkinci dalga ise 1990'larda Philips, Nokia, Sony ve Samsung gibi çokuluslu şirketler serbest ekonomik bölgelere ek olarak ortaklıklar kurup öncelikli olarak Çin pazarı için üretim yapmaya başlamışlardır.Dünyada elektronik eşya üretiminde dördüncü olan bu şirketler ürettikleri malların yarısını da ihraç etmektedirler (Farrell vd. 2004).

Her geçen gün büyüyen Çin ekonomisi kendi ülkesine yatırım çekerken bir yandan da dünya genelinde yatırımlar yapmaktadır.Çin'in dış yatırımlarının çoğunluğu Çin'in Hong Kong Özel İdari Bölgesi, ASEAN, AB, Avustralya, ABD, Rusya ve Japonya olmak üzere yedi ülke veya bölgeye dağılmaktadır.Bu artış büyüyen ekonominin yarattığı güçlü sermaye odaklarının oluşmasına, firmaların rekabet gücü elde etmelerine, teknoloji ithal etmekten ihraç etmeye geçilmesinden kaynaklanmaktadır (Knight, Song 2005: 9).

Özetle Çin'in doğrudan yabancı sermayeyi ülkesine çekmesinin arkasında üç önemli faktör bulunmaktadır.Bunlar; liberalleşme, ekonomik yapı ve teşvikler ile kültürel ortamdır (Tseng, Zebregs 2002: 8).

Tablo 1.10. Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyar Dolar)

	2000	2001	Değişim(%)	2002	Değişim(%)	2003	Değişim(%)
Çin	38	44	+%15	53	+%11	53	+%8
Avrupa Parasal Birliği	631	290	-%54	350	+%20	280	-%20
ABD	321	167	-%48	72	-%56	39	-%44
Dünya	1511	806	-%46	699	-%13	572	-%18

Kaynak: China Statistical Yearbook 2004, National Bureau of Statistics of China.

2000 yılı ile 2003 yılı arasında dünya ortalamasına göre doğrudan yabancı yatırımlarda düşüş meydana geldiği Tablo-1.10'da görülmektedir. Bu düşüş en çok ABD ve Avrupa'da gerçekleşmiştir. 2000 ile 2001 yılları incelendiğinde; doğrudan yabancı yatırımlarda ABD'de %48'lik bir düşüş yaşanırken, bu oran AB'de %54 oranında gerçekleşmiştir. Doğrudan yabancı yatırımlarda dünyada %46'lık bir düşüş söz konusu iken AB ve ABD'de bu oranın üstünde bir düşüş yaşanmıştır.

2001 ile 2002 yılları arasındaki değişime göre, dünya ortalamasında doğrudan yabancı yatırımlarda %13'lük, ABD'ye gelen doğrudan yabancı yatırımlarda ise %56'lık bir azalış meydana gelmiştir. Fakat Çin'in doğrudan yabancı yatırımları 53 milyar dolara ulaşarak %11 oranında artış sağlamıştır. 2003 yılında ABD'ye gelen doğrudan yabancı yatırımlar 39 milyar dolarken, Çin'e 53 milyar doğrudan yabancı yatırım gelmiştir. Bu durum dünya ortalamasına göre değerlendirildiğinde 2003 yılında dünyada doğrudan yabancı yatırımlarda %18 düşüş gerçekleşmesine rağmen Çin %8 artış göstermiştir (National Bureau of Statistics of China).

1.5.4. İstihdam ve İşgücü Yapısı

Çin'in küreselleşen ekonomisi işgücü yapısında tarımsal yoksul işgücü ve endüstriyel zengin işgücü olmak üzere ikili yapı meydana getirmiştir. Açık kapı politikalarıyla oluşan yatırım artışı işgücünün de artışı beraberinde

getirmiştir.1950–1980 döneminde işgücü piyasalarında ücretler merkezi otorite tarafından belirlenmiş, Çin Komünist Partisi (ÇKP) ekonomide ihtiyaç duyulan sektörlere göre işgücü arzını dağıtmıştır.Ancak Mao'nun ölümüyle sistem terk edilerek, hızlı ekonomik büyüme üzerinde kararlar alınmış 1970'lerin sonunda kırsal 1980'lerde kentsel alanları kapsayan büyük ekonomik gelişmeler gerçekleştirilmiştir (Knight, Song 2005: 3).

1988'de yürürlüğe giren Şirketler Kanunu, radikal bir düzenleme yaparak firmaları kendi kâr ve zararlarından sorumlu hale getirmiştir.Kâr ve zarara dayalı teşvik sisteminin inşası piyasa mekanizmasının kurumsallaşmasını sağlamış işgücü piyasalarında işten çıkarma veya atılma sürecini olağan hale getirmiştir.1988 yılından sonra resmi işsizlik rakamları dünya ortalamasının altında kalmakla birlikte hızla yükselmiştir.İşsizliğin artmasına karşılı, Açık Kapı Politikalarının ardından artan yatırım kapasitesi, işgücü piyasalarında ücretlerin yapısını ve toplu iş sözleşmelerinin düzenlenme aralığını etkilemiştir.İşçi ücretleri yatırım alan bölgelerde artarken, artan ücretler Çin ortalamasına göre satın alma gücü yüksek bir işçi sınıfı yaratmıştır (Song 2003: 18).

İstihdamın sektörel dağılımda, tarımın toplam istihdam içerisindeki payı%42,6, sanayinin %25,2 ve son olarak hizmet sektörünün payı %32,2'dir (National Bureau of Statistics Of China E.T: 27.10.2018).Tarımın istihdam içerisindeki payının %42,6 olması nedeniyle Çin; Sri Lanka, Endonezya ve Tayland gibi düşük-orta gelir grubunda olan ülkelerle aynı düzeyde yer almaktadır. ABD, Japonya, Kanada, Avustralya ve AB gibi yüksek gelir grubunda yer alan ülkelerde tarımın istihdam içerisindeki payı ortalama olarak %4,9 dur.Çin'de sanayi ve hizmet sektörünün istihdam içerisindeki payı ortalama olarak %25,2 ve%32,2 iken, yüksek gelir grubunda yer alan ülkelerde ortalama sanayi ve hizmet sektörünün istihdam içerisindeki payları sırasıyla %24,5 ve %71,8'dir.Çin nüfusunun önemli bir kısmı kırsal alanda yaşamakta ve tarım kesiminde istihdam edilmektedir.Çin'de tarım işçilerinin verimliliği oldukça düşüktür.Diğer yandan, tarım arazilerinin giderek sanayi üretimine açıldığı gözlenmektedir.Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması tarımda istihdamın yapısını doğrudan etkilemiştir.DTÖ üyeliği kapsamında taahhüt edilen gümrük vergilerinin indirilmesi, tarım sektörünün küresel rekabet karşısında zorlanmasına neden olmuştur.Sanayi ve hizmet sektöründe çalışan ve gelir düzeyi

yükselen işgücünün ise istihdam içerisindeki payı artmıştır. Açık Kapı Politikaları ile sağlanan yabancı sermaye yatırımlarındaki artışın işsizlik oranlarını doğrudan etkilediği görülmektedir. İşsizlik oranı, dışa açık politikaların ve yabancı sermaye yatırımlarının ardından 1985 yılında %1,8 düzeyine kadar düşmüştür (Zhu 2005: 21).

Çin ekonomisi düşük ve yüksek ücret oranlarının bir arada işlendiği ikili işgücü piyasaları yoluyla hem kendi üretim kapasitesini hem de küresel ekonominin ticari işlem kapasitesini artırmıştır. Çin ekonomisi küresel ekonominin üçüncü büyük ticari ortağı olarak, küresel liberal fiyat sistemini yönlendiren ülkelerden biri haline gelmiştir. Bir yandan düşük ücret oranlarıyla gıda ve imalat sanayinde çalışan bol ve düşük nitelikli işgücü arzı, diğer yandan daha yüksek ücretle liman bölgelerinde yabancı sermaye ortaklı şirketlerde çalışan yüksek nitelikli işgücü arzı ile Çin ekonomisi, küresel ticaret artışının arkasında yer alan demografik yapının kaynağıdır. Bu iki sınıf arasında niteliksel ve satın alma gücü açısından oluşan fark giderek açılmıştır (Song 2003: 89).

1.5.5. Enflasyon

Şekil 1.2.Çin Enflasyon Rakamları (1986-2016)

Kaynak: <http://www.tradingeconomics.com/china/indicators>, (E.T: 28.07.2019).

Çin 1978 sonrası ekonomik dönüşüm sürecinde büyük bir risk almış ve bu politika kimi çevreler tarafından keskin bir şekilde eleştirilmiştir. Nitekim tüketicilerin en büyük korkusu olan enflasyon, 1980'li yıllarda 1950'lerin başından bu yana ilk kez sorun olmaya başlamıştır. 1978 öncesi fiyatların devlet tarafından

belirlendiği kapalı bir ekonomi politikası izleyen Çin'de enflasyon söz konusu değildi.1978 sonrası dönemde enflasyon, Çin için sorun oluşturmaya başlamıştır. 1997 yılına kadar süren dalgalı enflasyona karşı büyük bir mücadele verilmiştir (Wong 2002: 11–13).

1978 sonrası karşılaşılan enflasyonun en önemli nedeni, devletin ekonomi politikalarında değişikliğe giderek serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmasıdır.Ayrıca yapılan reformlarla ülkenin hızlı ekonomik büyümesürecine girmesi de enflasyonun yükselmesinde etkili olmuştur.Şekil-1.2'de de görüldüğü gibi özellikle reformların hızlandığı, doğrudan yabancı yatırımın ülkeye çekilmesi için radikal ekonomik uygulamaların hayata geçirilmeye başlandığı 1986-1990 yılları arasında enflasyon çift haneli rakamlara ulaşmıştır (Pingyao 2006: 15-29).Uygulanan politikalarla düşüş trendine giren enflasyonun 1992–1995 döneminde yükseldiği görülmektedir. 1994'de enflasyon %20'lere kadar çıkmıştır. Yüksek büyüme oranları ve yatırımlardaki aşırı artışlar enflasyon rakamlarını tetikleyici rol oynamıştır (Wong 2002: 11–13). 1996–2002'de Çin'de fiyatlarda önemli düşüşler başlamış ve ekonomi durgunluk havasına girmiştir. 1998 yılına gelindiğinde Çin'de fiyatlar genel seviyesinde ciddi düşüş meydana gelmiş, 2002 yılına kadar da fiyatlarda gözle görülür bir değişiklik olmamıştır.

2002 yılında DTÖ'ye girişnetkisiyle ekonomide görülmeye başlayan canlılık fiyatların artmasına neden olmuştur.2008 küresel ekonomik krizinin etkisiyle enflasyonun çift haneli rakamlara yaklaştığı görülmektedir.Çin'de yaşanan enflasyonist dalgalanmalardadevletin yatırımlarla ilgili yaptığı hamlelerin etkisi büyüktür.Dolayısıyla Çin'de enflasyon doğrusal bir düzende seyretmemektedir.Arz ve talep dengesinin oluşması ile enflasyon oranları belirli bir bantta seyretmeye başlamıştır.1997 sonrasında Çin ekonomisi, enflasyonu kontrol altında tutmayı başarmıştır (Pingyao 2006: 15-29).

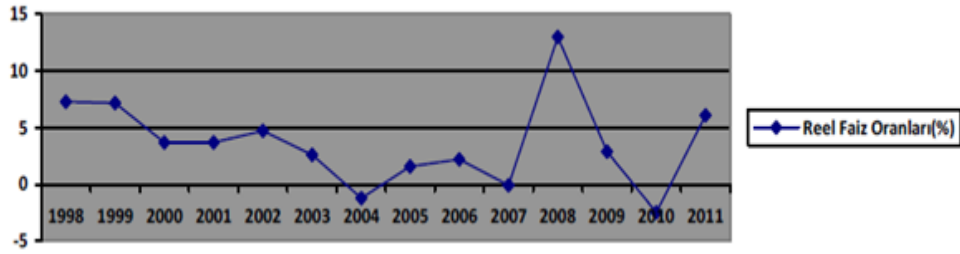
1.5.6. Faiz

Uluslararası sermayenin ülkeye girişinde yaşanan artışların,Çin'in hızlı ekonomik büyüme gerçekleştirmesinde ve dışa açılmasındaki payı büyüktür.Çin'in sahip olduğu birçok avantajı, yabancı kuruluşlar fırsat olarak değerlendirmiş Çin önemli bir yatırım ülkesi haline gelmiştir.Çin ekonomik gelişmede sağladığı büyük

başarılarına ek olarak, uluslararası bankacılık ve finans sistemine uyum sağlaması ve ülkeye çektiği yabancı sermayedeki artış ile birlikte bankacılık ve finans sektörlerini de geliştirmeye başlamıştır. Bu gelişim sürecinde toplam talep yönetimi, büyümenin sürdürülebilirliği enflasyonun kontrol altına alınmasında faiz politikaları temel bir mekanizmadır (Doğru 2016: 39).

Çin'in uyguladığı kontrollü faiz politikaları ve reformlar sayesinde bankacılık ve finans sektöründe olumlu gelişmelerin yanında sektöründe büyümesi ve gelişmesi sağlanmıştır. Ayrıca öncesinde bankalara tanınmış olan faiz oranlarındaki esneklikler küresel ekonomik kriz döneminde oluşturulan kanun değişiklikleriyle birlikte sıkılaştırılmıştır (Tosun 2014: 91).

Şekil 1.3.Çin'in Reel Faiz Oranları (%) 1998 – 2011

Kaynak: World Bank Indicator (GDP deflatörü yardımıyla enflasyon oranlarına göre incelenmiştir).

2006-2007 yıllarına gelindiğinde Çin'de aşırı ekonomik büyümeyi bir miktar yavaşlatabilmek amacıyla para politikası daha etkin bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Çin Halk Bankası, 2006-2007 yıllarında resmi faiz oranlarına sekiz kez zam yapmıştır (DEİK 2009: 6).

1.5.7. Teknolojik Gelişim

Çin tarihi boyunca dünya ticaretinin merkezinde olmuş İpek Yolu sayesinde Avrupa'nın içlerine kadar ürettiği malzemelerin ulaşmasını sağlamıştır. Büyük fiziki coğrafyası ve kalabalık insan gücü ile geleneksel üretimde yakalanan başarı, 18.yüzyılın ortalarından itibaren adapte olunamayan sanayi devrimi ile duraksamıştır. 1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyetine kadar geçen sürede ülke iç karışıklıklar ve birçok iktidar savaşına sahne olmuştur. Geçmişinde matbaa, saat mekanizması, pusula, barut, kağıt, dökme demir gibi zamanın yeni teknolojilerini

üretme niteliği bulunan Çin'in özellikle 1979 sonrası liberalleşme yönünde attığı adımlarla birlikte teknoloji üretiminde daha ileri seviyelere çıktığı görülmektedir (Ferguson 2012: 11).

Çin 1979 sonrası programlarında bilim, teknik, eğitim ve teknoloji alanlarında uluslararası değişim çalışmalarında bulunarak stratejik anlayışını değiştirmiştir. "Çok yönlü güç" politikası adı verilen bu stratejik yaklaşımda egemen konumdaki askeri ve sanayi güç unsurlarının yanına yumuşak güç enstrümanlarını ekleyerek ekonomi, bilim, teknoloji, eğitim, kültürel değerler, yönetim, diplomasi ve benzeri sektörlere de odaklanmıştır (Shambaugh 2013: 5).

Teknolojinin başlıca gelişmişlik ölçütünü, alınan patent sayısı ve bu patente neden olan buluşun piyasaya yansımaları oluşturmaktadır. WIPO'nun (World Intellectual Property Organisation) rakamlarına göre, 2017 yılında yapılan başvuruların yarısı uzak doğu ülkelerine aittir. Elbette bunda Çin faktörünün etkisi oldukça fazladır. Özellikle DTÖ'ye üyelik sonrası Çin'de patent başvuru sayısı her geçen gün artmakla birlikte başvuruların %85'inin telekomünikasyon, bilgisayar, dijital iletişim, görsel-işitsel ve teknoloji alanlarında olduğu görülmektedir. OECD kayıtlarına göre 2017 yılında yapılan başvuru sayısı 2000'li yılların başına göre 30 kattan fazla artış göstermiştir (Cookson 2018: 1-3).

Çin kökenli patentlerin, bilimsel ve teknolojik yeniliklerin zayıf halkasında yer alması nedeniyle üretimde tam olarak yer alamamaları ve nispi olarak tüm bu atılımların firmaların marka değerlerine yansımadağı görülmektedir. Çin'de üretimde halen 1970'lerin teknolojik kopyalama yöntemi yaygındır (Nye 2015: 52).

Teknolojinin önemini kavrayan Çin hükümeti özellikle doğrudan dış yatırımlara yerli ortaklık şartı koyarak, bu şekilde ülkeye giren teknolojinin belli bir süre sonra yerleşmesini hedeflemektedir. Teknolojik gelişmelere bu kapsamda bakıldığında Çin'in Ar-Ge ile değil de globalizasyon ile teknoloji üretme ve geliştirme yönünde bir politika izlediğini söylemek doğru olacaktır (Aaron 2011: 236). Özellikle global ekonomik kriz sonrası bu yatırımların aksamaması ve yeni

buluşların keşfi için 13.5 yıllık Kalkınma Planı³ ile “Made in China 2025” projesi başlatılmış ve ana hedef olarak inovasyon ve çevreye duyarlı ya da başka bir tabirle sürdürülebilir üretim benimsenmiştir (Jianguo 2016: 12).

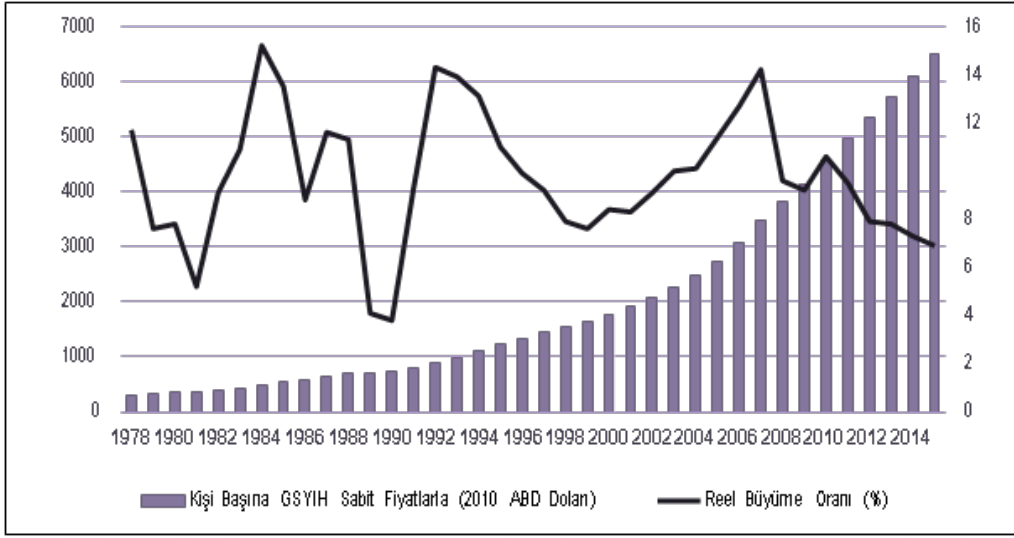
1.5.8. Gelir Dağılımı

Çin 1978 sonrası başlattığı reform hareketleri ile yıllık ortalama %10'luk bir büyüme oranı yakalayarak dünya ticaretindeki önemini arttırmıştır. Burada önemle üzerinde durulması gereken konu; ekonomik büyüme, dünya ticaretinde elde edilen pay kadar toplumun yaşam standartları kalitesinin artırılması ve gelir dağılımı da büyük önem taşımaktadır. Kişi başına milli gelir 1980 yılında 313 milyar dolar iken 2017 yılında 16.760 milyar dolara yükselmiştir (Dünya Bankası 2018).

---

³Bahse konu plan sektörler bazında 5 ana konsept üzerine inşa edilmiştir; inovasyon, koordinasyon, çevreye duyarlılık, paylaşma ve şeffaflık. Planın diğer 12 plandan temel farkı ise 33 eyaletin kendi bölgeleri bazında farklı olarak sunduğu yatırım teşviklerine ek olarak, ÇHC genelinde başta fikri mülkiyet hakları olmak üzere yabancı sermayeli firmalara hukuki teminat vermesidir. Çin hükümeti plana yönelik toplam 9 çalışma alanı belirlemiştir: 1) İnovasyonun artırılmasına yönelik teşvikler, 2) Sanayi dönüşümünde dijitalleşmenin entegre edilmesi, 3) Daha güçlü bir sanayi yapısının inşa edilmesi, 4) Çin markasının teşvik edilmesi, 5) Yeşil üretimin geliştirilmesi, 6) Üretim sektörünün yeniden yapılandırılması ve optimize edilmesi, 7) Hizmet sektörüne yönelik imalat sektörünün geliştirilmesi ve teşvik edilmesi, 8) Üretimin uluslararasılaştırılması 9) 10 anahtar sektörde gelişime öncelik vermek “a) Yeni nesil bilişim teknolojileri b) İleri otomatik takım tezgahları ve robot teknolojileri c) Uzay ve havacılık ekipmanları d) Denizcilik ekipmanları ve nakliye yüksek teknolojileri e) Modern demiryolu ulaşım araçları, f) Yeni enerji araçları ve ekipmanları g) Güç ekipmanları, h) Tarım makinaları, ı) Yeni malzemeler, i) İlaç endüstrisi ve gelişmiş tıbbi ürünler”

Şekil 1.4. Çin'de Ekonomik Büyüme (%) ve Kişi Başına Reel GSYİH, (1978- 2015)

Kaynak: The World Bank, <http://databank.worldbank.org/data>, (E.T: 16.12.2018)'den elde edilen verilerden çizilmiştir.

Gelir artışı, yoksulluğun azaltılmasında belirleyici güce sahipken artan eşitsizlik yoksulluğu artırma eğiliminde olmuştur. Ekonomik büyüme başlangıçta belirgin bir gelir eşitsizliğine neden olmuştur. Kır-kent kesimi, bölgeler ve gruplar arasında gelir eşitsizliğini artmıştır (Zhuang, Li 2016: 2).

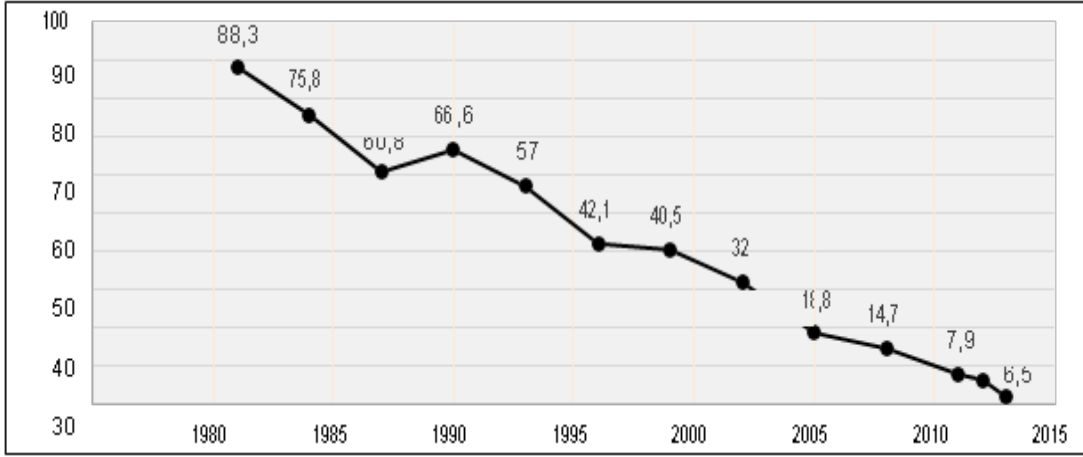
Çin'de uygulanan reformların ve hızlı büyümenin ardından gelir eşitsizliğinin görülmesi ise olağan kabul edilmektedir. Büyüme genellikle belli sektörlerde ve bölgelerde kaydedilen ilerlemenin ilk aşamaları ile ilgilidir. Öncü sektörler ve bölgeler diğerlerinden daha fazla gelişirken gelir eşitsizliği oluşur. Çin'de eşitlikçi ücret ve gelir dağılımı sistemleri ile karakterize edilen sosyalist planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş eşitsizlik yaratmıştır. Piyasalarda risk ve belirsizlik; verimlilik, beşeri sermaye, girişimcilik ve servete bağlı olarak kişiler arasında gelir farkı oluşmuştur (Shi vd. 2008: 42).

Çin'de gelir dağılımının bir diğer göstergesi yoksulluk oranıdır. Yoksulluk, resmi olarak belirlenen yoksulluk sınırının altına düşen hane halkının yüzdesi olarak tanımlanmakta ve yoksulların göreceli sayısını göstermektedir. Yoksulluğun mekânsal boyutu vardır. Yoksulluk, kırsal kesimde ve Batı Çin'de diğer yerlerden

daha yüksektir. 2004 yılına kadar yoksulluk kıyı bölgelerde %9 iken iç bölgelerde %22 olmuştur. 2004 yılında, günde 1,5 dolar yoksulluk sınırına göre kırsal yoksul kişi sayısı kıyı bölgelerde (%11) 1989 yılındaki düzeyinin üçte birinden daha azdır. Aynı dönemde, kıyı bölgelerdeki kentsel yoksulluk %16'dan %6'ya düşmüştür. İç bölgelerde kentsel yoksulluk 1989 yılında %27'den 2004 yılında %18'e düşerken kırsal yoksulluk daha hızlı bir şekilde yarı yarıya azalarak %47'den %24'e düşmüştür (Goh vd. 2014: 13). Ancak genel yoksulluk seviyesi düşükçe yoksulların bir kısmı yoksulluktan kurtulurken geride kalan yoksullar ülkenin farklı bölgelerine giderek daha fazla yayılmışlardır. Yoksulluğun bu mekânsal yapısı, Çin'de büyük ölçüde coğrafi hedeflemeye dayanan yoksullukla mücadele programlarının tasarımı açısından önem taşımaktadır (Li vd. 2011: 93).

Çin, yoksulluğun azaltılması açısından önemli derecede ilerleme kaydetmiştir. Her ne kadar çeşitli çalışmalar yoksulluk önlemleri ve yoksulluk sınırları seçiminde farklılık gösterse de zaman içinde geniş eğilimler üzerinde hemfikirdirler. 1990'lı yılların başında ve ortalarında Çin'de yoksulluk ciddi oranda düşmekle birlikte 1990'ların sonlarından 2000'lerin başına kadar düşüş eğilimi durmuştur (Dünya Bankası 2009).

Çin'in yoksulluğu azaltmadaki başarısı 1978 yılında uygulamaya başladığı ekonomik reformlardan kaynaklanmaktadır. Böylece 1978-1985 yıllarında kırsal yoksulluk büyük ölçüde düşmüştür. Ancak kırsal yoksulluk oranı ve yoğunluğu gelir eşitsizliği artmasına rağmen düşmeye devam etmiştir. 1995-2008 yılları arasında Çin'de GSYİH artmaya devam etmiştir. Yıllık kişi başına reel gelir 1980 yılında 523 dolardan 2008 yılında 5.515 milyar dolara yükselmiştir (Liu, Peterson 2010).

Şekil 1.5.Çin’de Yoksulluk Düzeyi, 2017 Yılı SGP’ne Göre 1,90⁴ ABD Dolarından Daha Az Gelirle Yaşayan Nüfusun Toplam Nüfustaki Payı (%)

Kaynak: The World Bank,<http://databank.worldbank.org/data>, (E.T: 17.12.2018)’den elde edilen verilerden çizilmiştir.

Çin, gelir dağılımı eşitsizliğini büyük ölçüde artıran hızlı bir ekonomik büyüme yakalarken aynı zamanda vatandaşlarının aşırı yoksulluktan kaçmasına da fırsat yaratmıştır.Çin çoğu gelişmekte olan ülkeler gibi kır-kent şeklinde ayrılmıştır.Gelir eşitsizliği eğilimi Çin’i kır-kent olarak ayrı ayrı ele almayı gerektirmektedir.Çin, kentleşmeye öncelik vererek kırsal ve kentsel bölgelerde ayrı ekonomik ve sosyal politikalar uyguladığından kır ve kent hane halkı arasında; gelir düzeyi, kamu hizmetlerine erişim ve insani gelişim açısından önemli farklar oluşmuştur.1978-2016 yılları arasında kırsal kesimdeki gelir eşitsizliği %80 artmıştır.Kolektif ekonominin çökmesi, arazinin özelleştirilmesi, aile çiftliklerinin ortaya çıkışı ve Kasaba-Köy İşletmeleri’nin büyümesi ile özellikle 1990’larda artmıştır.Kasaba-Köy İşletmeleri ilk olarak diğer yerlere göre çok daha hızlı büyüdükleri kıyı bölgelerinde ortaya çıkmışlardır (Khan, Riskin 1998: 32).

Bu da bölgesel büyümede bir dengesizlik meydana getirerek gelir eşitsizliğinin artmasına neden olmuştur. Sonuç olarak Kasaba-Köy İşletmeleri’nde istihdamdan elde edilen tarım dışı gelirler ve ücret gelirleri orta ve batı bölgesinden ziyade kıyı bölgelerindeki kırsal hanelerde yoğunlaşmıştır (Shi 2016: 86).

⁴ Satın alma gücü paritesi dönüşüm faktörlerinin ölçülmesindeki gelişmeleri yansıtmak için 1.25 \$ ve 2.00 \$ 'lık uluslararası yoksulluk sınırları 2015 yılında 1.90 \$ ve 3.10 \$ 'a güncellenmiştir. Yeni tahminler yoksul ülkelerdeki önceki tahminlerin gerçek satın alma gücünü korumakta ve bu nedenle revize edilmiş yoksulluk tahminleri bu güncelleme sonucunda büyük ölçüde değişmemektedir.

Çin'in gelir eşitsizliğinin temelinde kırsal ve kentsel kesim arasındaki yüksek gelir farklılığı yatmaktadır.Kırsal alanlardaki gelir eşitsizliğinin derecesi kentsel alanlardaki düzeye kıyasla daha fazladır.Genel değerlendirmeler kırsal kesimdeki gelir artışının, kırsal yoksulluğun azaltılmasında hâlâ önemli rol oynadığını gösterse de gelir artışının yoksulluğun azaltılmasına yönelik olumlu etkileri gelir dağılımındaki eşitsizliği kısmen telafi edecektir (Liao, Wei 2016: 5-7).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇİN İHRACATININ GENEL YAPISI

2.1. Çin İhracatının Gelişimi

1980'den sonra Çin'de yaşanan yüksek büyüme ile birlikte ticaret hacminde artış gözlemlenmiştir. Bu artış dört yılda ikiye katlayacak şekilde devam etmiştir. 1990 yılında dünya mal ihracatında 14.dünya mal ithalatında 17. sırada yer alan Çin'in bu sıralaması 2009 yılında değişmiş ve Almanya'yı da geçerek dünyadaki en büyük mal ihracatçısı olmuştur (Fan, Kanbur 2013: 25).

Çin'de yaşanan dış ticaretteki gelişim,uluslararası ve yerel alanda da bazı değişikliklere yol açmıştır.Çin'de küreselleşme girişiminin artmaya başlaması ile sermaye, ürün piyasaları, kaynaklar, teknoloji, emek ve diğer faktörler dünyada daha büyük bir dinamik yapı oluşturmuştur.Çin'in bilimsel ve teknolojik gelişimi yakından takip etmesi ve bunun için birtakım reformlar uygulaması, dünya ekonomisine uyum sürecini hızlandırmıştır.Çin'e hakim olan buhızlı ekonomik büyüme ve ortaya çıkan fırsatları değerlendirme isteği yabancı yatırımcıların gelecek teşviklerin önünü açmıştır.Yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi ile sermaye ve teknolojiye oluşan açığın giderilmesine katkı sağlanmış,bu sayede yerli endüstrilerde de yeni üretim teknikleri kullanılmaya başlanmıştır.Bu gelişmeler doğrultusunda Çin'in 1979 yılında 29,2 milyar dolar olan ticaret hacmi 2012 yılında 3,86 trilyon dolara ulaşarak en dinamik ve en hızlı büyüyen sektörü, dış ticaret sektörü olmuştur.Böylece ABD'ye rakip konumda dünyanın en yüksek ticaret hacmine sahip olan ülkesi olmuştur (Çelik 2016: 35).

2013 yılında ise 2,2 trilyon dolar ihracat hacmine ulaşarak zirvedeki yerini korumaya devam etmiştir. Bununla birlikte 1,95 trilyon dolarlık ithalat hacmi ile en büyük ikinci ithalatçı ülke olmuştur. 2014 yılında ilk kez dış ticaret hacmi 4 trilyon dolar seviyesini aşarak dış ticaret hacmi en büyük ülke olarak dünyada ilk sıraya yerleşmiştir. (Çin Ülke Bülteni, <http://www.etonet.org.tr/uploads/cin.pdf> E.T: 05.01.2019).

Çin 2000 yılından 2013 yılına kadar süren dönemde mal ihracatında üç kat artış sağlayıp dünya mal ihracatındaki payını yüzde 3,8'den yüzde 12,1'e yükseltmiştir. Dünya Bankası, bu oranın 2030 yılına doğru %20 civarında olacağı tahmininde bulunurken bu artışın devam edeceğini belirtmektedir (The World Bank 2012).

Çin'in dış ticareti, birtakım gelişmeler sebebiyle zaman içerisinde iniş çıkışlar gösterse de dünya ihracatındaki payını giderek artırmayı başarmıştır. Özellikle 1994-2013 yılları arasında dış ticaret hacmi büyük artış gösteren Çin, bu dönemi kapsayan 2008 yılı küresel krizinde uyguladığı stratejiler ile üst düzey risk yönetimi sağlamıştır. Kriz nedeniyle ihracat artış hızı yavaşlasada ihracat performansındaki başarısını korumaya devam etmiştir. 2008 krizinin etkisiyle Çin dış ticaret politikasında değişikliğe giderek ihracat temelli büyüme modelinden, içsel dinamik odaklı büyüme modeline geçiş yapmıştır. Çin'de yapılan ithalatın büyük kısmı hammadde ve aramal ağırlıklıdır. İthalatı gerçekleştirilen bu mallar ülke içerisinde nihai ürüne dönüştürülerek tekrar ihraç edildiğinden ihracat artışı ithalatı da etkisi altına almaktadır. Uluslararası piyasada gerçekleştirilen fazla ara mal ve hammadde ithalatı girdi fiyatlarının da yükselmesine sebep olmuştur (Sandıklı 2005: 305).

Tablo 2.1. Çin'in Dış Ticaret Göstergeleri

Dış Ticaret Göstergeleri	2012	2013	2014	2015	2016
İthalat (Milyon USD)	1.818.405	1.949.990	1.959.233	1.681.951	1.587.431
İhracat (Milyon USD)	2.048.714	2.209.005	2.342.293	2.274.949	2.098.161
Dış Ticaret	48,1	46,6	45,7	40,5	37,1
(GSYH içindeki pay %)					

Kaynak: WTO, 2016; The World Bank, 2016

Tablo 2.1.'de Çin'in 2008 küresel krizinin etkisi altında kalmadan dış ticaret hacmini yorumlayabilmek için 2012-2016 güncel ihracat, ithalat ve dış ticaretin gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki yüzdelik payı verilmiştir.

2012 yılında 1.818.405 milyon dolar olan ithalat değeri 2014 yılında ciddi bir yükseliş göstererek ve 1.959.233 milyon dolara ulaşmıştır. Bu sırada ihracattaki değişim ise 2012 yılında 2.048.714 milyon dolar kaydedilirken bu rakam 2013 yılında da artmaya devam etmiş ve 2014 yılında önemli bir artış kaydedilerek 2.342.293 milyon dolara ulaşmıştır. Küresel rekabetin ve ürün çeşitliliğinin artması ile birlikte sonraki yıl 2016'da ithalat ve ihracat rakamlarında düşüş yaşanmıştır.

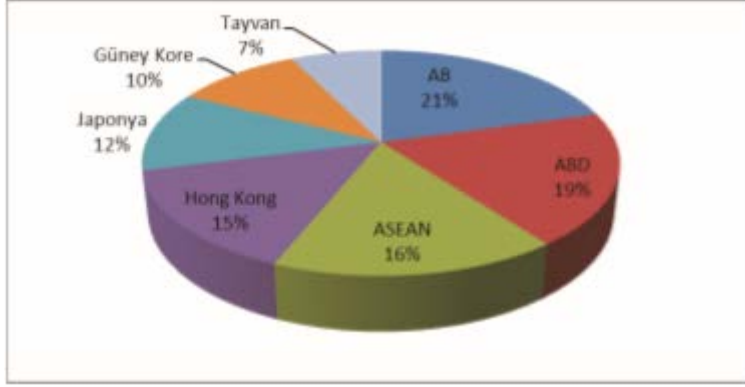
Çin'in ihracat hacminin çok yüksek olması ve dünya liderliğini elinde bulundurmasının yegane sebebi ihracat pazarında gerçekleştirdiği hızlı çeşitlendirme olarak görülmektedir.İhracat pazarında gerçekleşen çeşitlendirme ile birlikte ihracat ürünlerinin çeşitlendirilmesi de ortaya çıkmıştır. Çin ihracat mallarındaki çeşitliliğine şu şekilde yön vermiştir (Jarreau, Poncet 2009: 2);

- 1980'lerde temel ürünlerden imalat sanayi ürünlerine,
- 1990'larda hafif sanayi ve tekstil ürünlerinden mekanik ve elektronik ürünlere,
- 2000'lerde yüksek teknolojik ürünlere geçiş yapmıştır.

Çin'in dış ticarete önemli gelişmeler sağlamasının bir diğer nedeni, katı merkezîyetçi ekonomik politikayı terk edip daha esnek ve dışa açık bir yapıya dönüşmesi gösterilmektedir.Uzun yıllar alt yapısı oluşturulan ve uygulanmaya çalışılan bu yeniliklerin dışa açılma ile birlikte başarılı olması hem ülkenin avantajlarının etkili bir şekilde kullanılması hem de küresel ekonomik yenilik ve dinamiklerin doğrudan takip edilmesi ile sağlanmıştır. Çin'in ihracat alanında bu denli başarılı olmasının belirleyici faktörleri şöyle sıralanabilir (Çelik 2016: 47);

- Doğrudan Dışarı Yatırımlar
- Doğrudan Yabancı Yatırımlar
- Dünya Ticaret Örgütüne Katılım
- Küresel Değer Zincirinin etkin bir şekilde kullanımı
- Düşük Kur Politikası
- Özel Ekonomik Bölgeler

2.2. Çin'in İhracatında Önemli Ülkeler

Şekil 2.1.2013 Yılında Çin'in Başlıca Ticaret Ortakları ve Ticaret Hacmi

Kaynak: The Global Trade Atlas (2018).

2013 yılında Şekil 2.1'de görüldüğü gibi en büyük ticaret payı %21 ile AB ilk sıradadır. AB'den sonra %19 luk pay ile ABD, %16 ASEAN, %15 Hong Kong Çin'in önde gelen ticaret ortakları arasında yer almaktadır.

Tablo 2.2. Çin'in Başlıca Ülkeler İtibariyle İhracatı (Milyon \$)

ÜLKELER	2014	2015	2016
ABD	397,09	409,97	385,67
HONG KONG	363,07	330,46	287,25
JAPONYA	149,39	135,61	129,26
GÜNEY KORE	100,33	101,28	93,7
ALMANYA	72,7	69,15	65,21
VİETNAM	63,73	66,01	61,09
HİNDİSTAN	54,21	58,22	58,39
HOLLANDA	64,92	59,55	57,44
BİRLEŞİK KRALLIK	57,14	59,56	55,66
SİNGAPUR	48,91	51,94	44,49
TAYVAN	46,27	44,89	40,22
MALEZYA	46,35	43,98	37,66
RUSYA FEDERASYONU	53,67	34,75	37,34
AVUSTRALYA	39,14	40,3	37,28
TAYLAND	34,28	38,29	37,18
MEKSİKA	32,25	33,79	32,35
ENDONEZYA	39,06	34,34	32,11
B.A.E	39,03	37,02	30,06
FİLİPİNLER	24,47	26,67	29,83
KANADA	30	29,42	27,31
İTALYA	28,75	27,83	26,36
FRANSA	28,97	27,05	24,95
BREZİLYA	34,89	27,41	21,97
İSPANYA	21,5	21,85	21,31
SUUDİ ARABİSTAN	20,57	21,61	18,65
PAKİSTAN	13,24	16,44	17,23
TÜRKİYE	19,3	18,6	16,68
İRAN	24,31	17,77	16,41
POLONYA	14,25	14,34	15,09
BELÇİKA	17,21	16,2	14,73
BANGLADEŞ	11,78	13,89	14,3
G.AFRİKA CUMHURİYETİ	15,69	15,85	12,85
ŞİLİ	13,01	13,29	12,8
MISIR	10,46	11,95	10,43
NİJERYA	15,39	13,7	9,71
KAZAKİSTAN	12,71	8,44	8,29
MYANMAR	9,36	9,65	8,18
İSRAİL	7,73	8,61	8,17
ÇEK CUMHURİYETİ	7,99	8,22	8,05
CEZAYİR	7,39	7,58	7,65
İRAK	7,74	7,9	7,54
TOPLAM	2098,25	2033,38	1880,85

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr)

Tablo 2.2.'de 2014-2016 yılları arasında Çin'in sıklıkla ihracat yaptığı ülkeler başta olmak üzere 42 ülke ile arasındaki ihracat değerleri verilmiştir. Daha öncede belirtildiği üzere Çin'in ihracatında en büyük pay Amerika Birleşik Devletlerine ait olmakla birlikte 2014 yılında 397.099 milyon dolar olan ihracat değerini 2015 yılında 409.979 milyon dolara çıkarmayı başarmıştır. Fakat 2016 yılında bir düşüş yaşanmış ve ihracat 385.678 milyon dolara gerilemiştir.

Çin ile ihracatta ABD'den sonra en büyük ikinci payı Hong Kong almaktadır. 2014 yılında ABD ile yakınlık gösteren Hong Kong'un Çin ile arasındaki ihracat 363.077 milyon dolar değerinde gerçekleşmiştir. Lakin 2014 yılı sonrasında Çin'i genel olarak etkileyen ihracattaki düşüş Hong Kong ile arasındaki ticareti de etkilemiş ve 2015 yılı ile birlikte 330.463 milyon dolara; 2016 yılında ise 287.252 milyon dolara kadar yüksek bir düşüş gerçekleşmiştir.

Çin'in ihracat yaptığı on önemli ülke şu şekilde sıralanabilir;

1. ABD,
2. Hong Kong,
3. Güney Kore,
4. Japonya,
5. Almanya,
6. Vietnam,
7. Hindistan,
8. Hollanda,
9. Birleşik Krallık,
10. Singapur takip etmektedir.

Güncel verilere göre Çin ihracat sektöründe, Türkiye 27.sırada yer almakta ve 2014 yılı itibariyle 19.305 milyon dolar ihracat gerçekleştirmiştir. 2015 yılı ile birlikte diğer ülkeler arasında gözlemlendiği gibi Türkiye ile Çin arasında da ihracat rakamlarında bir düşüş yaşanmış ve bu rakam 18.608 milyon dolara kadargerilemiştir. 2016 yılı ile birlikte Türkiye Çin ile arasındaki ihracat gerilemeye

devam etmiş ve 16.687 milyon dolara düşmüştür (Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr).

2.3. Çin'in DTÖ'ye Üyelikinden Önce İhracatın Genel Yapısı

Çin 1978-1979'lu yıllarda uygulamaya başladığı ekonomik yenilikler ve dışa açılma politikası ile hızlı bir değişim evresi geçirmiştir. Bu değişim 1980'lerde planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçişi sürekli kılmıştır. Bu geçiş süreci ile ticari kotalar kaldırılmış, dış ticaret tarifeleri azaltılmış ardından 1990'larla birlikte kambiyo kontrolleri ve bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki kontrol ve kısıtlamalar ortadan kaldırılmıştır. Büyük ekonomik değişiklikleri sistematize eden bu politikalar ve diğer yeniliklerle birlikte ülkede dış ticaret hacminin artması, ülkeye gelen yabancı yatırımların hız kazanması sağlanmıştır (Çakmak 2008: 255).

Çin ekonomik büyümesini daha üst seviyelere taşımak amacıyla Dünya Ticaret Örgütü'ne katılma çalışmalarına başlamıştır. Bu sebeple 1990 yılı itibariyle tarifelerde düşüşe ve tarife dışı engellerde azaltmaya gitmiştir. Buna ek olarak ortalama tarife oranlarında da indirime gidilmiş; 2004 yılında ortalama tarife oranını %10,4'e, 2005 yılında ise %9,9 seviyesine düşürmüştür (Rumbaugh, Blanche 2004: 7).

Çin'in rekabet sürecinde sahip olduğu en büyük güç kaynağı düşük işgücü maliyetidir. Emek yoğun ürünlerde Çin ihracatı 2004 yılında %20 hacimsel; % 35 değer olarak artış sağlamış ve bu gelişme ile birlikte dünyanın en büyük üçüncü ihracatçısı olmuştur. Çin'in düşük işgücü maliyet avantajı ve uluslararası ihracattaki başarısının yanında Dünya Ticaret Örgütü'ne katılımıyla, ikinci kuşak yeni sanayileşmeye başlayan Doğu Asya ülkeleri ve gelişen piyasa ekonomisine sahip Meksika, Türkiye gibi orta düzey gelir grubundaki ülkelerin etkisi altında kalacağı tahmin edilmektedir (Çakmak 2008: 257).

Çin pazarının serbestleşmesi ve diğer DTÖ üyesi ülkelere yeni imkanlar sunulması açısından Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği küresel pazar için atılmış büyük adımdır. Dünya Ticaret Örgütü üyesi olan ülkelerin çoğunluğu Çin'e çok fazla kayırıldığı için Çin ürünleri diğer üye ülkelerin pazarına kolaylıkla girebiliyordu. Fakat yine de bazı ürün grupları için kısıtlamalar devam etmekteydi. Belirli ürün grupları, mülkiyet hakları gibi birçok konuda DTÖ'ye

üyeliğiyle birlikte Çin'in dış ticaret politikalarında değişiklikler yapması gerekmiştir. Söz konusu değişiklikler şu şekilde açıklanabilir;

- Tarifelerde uygulanacak olan önemli seviyede indirim,
- Tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması,
- Hizmet sektörünün yabancı yatırımcılara açılması,
- Fikri mülkiyet haklarının korunması adına DTÖ kurallarına uyulması,
- Tarım ürünleri ticaretinde var olan engellerin kaldırılması.

Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olduktan sonra Çin'in beklentisi; dış ticarete istikrar sağlamak, yeniliklere hız verilmesi ve yabancı yatırımlarda beklediği büyük artışın beraberinde getireceği ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek yönünde olmuştur. Bu yeni düzenlemeler ve ekonomik büyüme Çin'in gözönünde bulundurmasını ve tedbir almasını gerektiren bir konuyu gündeme getirmiştir. Çin'li üreticiler, yeni tarife düzenlemeleri sonucu serbestleşen iç pazarda yabancı yatırımcılarla ciddi bir rekabet ortamında mücadele etmek zorunda kalacaklardır (Ener, Yelkialan 2004: 66-67).

Çin'in 11 Aralık 2001'de resmi olarak Dünya Ticaret Örgütü üyesi olması Çin'de ve Dünyada geniş yankı uyandırmıştır. 2001'de 266 milyar dolar olan Çin'in ihracatı, yüzde 30'luk bir artış ile birlikte 3 yıl sürenin sonunda 2004'te 593 milyar dolara, ithalatı ise; 244 milyar dolardan 561 milyar dolara yükselmiştir. Rakamsal olarak da ifade edildiği gibi Çin'in DTÖ üyeliğiyle birlikte dünya ticaretindeki payının artacağı yönündeki beklentinin karşılandığı görülmektedir. Üç yıl içinde gerçekleşen bu gelişme ile birlikte Çin alt sıralamalardaki dünya sıralamasını üçüncü sıraya yükseltmiştir. Çin tekstil ve giyim sektöründeki payını yüzde 50'lere çıkarmış bu da rakip ülkeleri rekabet karşısında güçsüzleştirmiştir. Bu rekabete karşı durulamaması durumunda birçok kişinin işsiz kalacağı öngörülmektedir. Rekabetten doğacak olan işsizlik sorunu yalnızca diğer üye ülkeler için değil aslında Çin için de tehlike oluşturmaktadır. DTÖ'ye üyeliği ile birlikte Çin'in bazı sektörlerde yabancılarla olan rekabeti içten içe kendi işsizlik sorununu da ortaya çıkaracağı tahmin edilmektedir (Öz 2006: 26).

2.4. Çin'in DTÖ'ye Üyeliğinden Sonra İhracatının Genel Yapısı

DTÖ'ye kabul edilmesiyle Çin'de kapsamlı bir dönüşüm süreci başlamıştır. Ekonomik kurumların modern kapitalist ekonomik kurumlara yakınsaması, Çin'de ekonomik, politik ve sosyal manzarayı değiştirirken diğer yanda ticaret ve finans alanında dünya ekonomisinde liderliğe giden sürecin temeli atılmıştır. Çin, Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasının ardından ihracat artışının yanında dünya ticaretinde büyük bir rekabet artışı ile karşılaşmıştır (Sachs, Woo 2003: 25).

Tablo 2.3.(1978-2005) Çin Dış Ticaretinin Gelişimi

	1. Dönem;1978-1996	1997	1998	1999	2000	2001
Toplam Ticaret Hacmi	27,8	11,7	-0,4	11,3	31,4	7,4
İhracat (Büyüme Hızı)	28,6	20,5	0,5	6,1	27,7	6,8
İthalat (Büyüme Hızı)	27,7	2,2	-2,5	18,2	35,7	8,2
	2002	2.Dönem 1997-2002	2003	2004	2005	3.Dönem2003-2005
Toplam Ticaret Hacmi	21,8	13,9	37,2	35,5	24,7	32,5
İhracat (Büyüme Hızı)	22,3	14	34,7	35,3	25,9	32

Kaynak:(Pingyao 2006: 25).

Ekonomik reformun en yoğun karşılık bulduğu alan olan dış ticaret sektörü dönemler halinde incelendiğinde dalgalanmalar görülmektedir. Birinci dönem 90'lı yılların başlangıcı, yabancı yatırımların ülkeye girişinin hız kazandığı dönem olması nedeniyle ihracat rakamları artış göstermiştir. İkinci dönem ihracat oranlarına baktığımızda birinci ve üçüncü dönemin yarısına tekabül etmektedir (Pingyao 2006: 23). İkinci dönemde, emek-yoğun mallardan sermaye-yoğun mallara geçiş sürecinden kaynaklı toplam ticaret hacminde düşüş görmekteyiz. Bu dönemde büyümenin asıl yavaşlama nedeni, teknolojik alanda istenilen başarının elde edilememesi ve kamu iktisadi teşekkülleri ile özel teşebbüsler arasındaki verimsizlikten kaynaklanmaktadır. İleri teknolojiye sahip olunamaması nedeniyle dış ticaret açığını ortadan kaldırmaya yönelik ülkeye yabancı yatırımları teşvik politikası aşırı kapasite fazlasına neden olmuş büyüme hızı düşmüştür. Kapasite fazlalığının bir diğer önemli nedeni, 1991'den beri %500 oranında artış gösteren ülke içi tasarruf oranının fiyatlar üzerinde düşürücü etki yapmasıdır. Bu süreç deflasyonu doğurmuştur. Çin 1997 yılında büyük olanı elinde tut politikasıyla büyük kamu işletmelerini devlet

himayesinde tutatarak küçük kamu işletmelerini özelleştirmiştir (Sandıklı 2009: 44). Üçüncü dönemde ise DTÖ'ye üyeliğin sağlamış olduğu katkılar neticesinde ihracat rakamları yeniden yükselişe geçmiştir.

Tablo 2.4.2002 Yılında Çin'de Dış Ticarete Ağırlıklı Sektörler

İhracat Ürünleri	%	İthalat Ürünleri	%
Kıyafet&Elbise	12,7	Elektrik ekipmanları ve parçaları	18,8
Bilgisayar	11,1	Kimyasal ürünler	13,2
Telekominikasyon ürünleri	9,8	Ham petro ve yakıtlar	6,5
Elektrik ekipmanları ve parçaları	9,8	Tekstil ve İpli Kumaşlar	4,4

Kaynak: EIU, Country forecast, October 2003.

DTÖ üyeliği sonrasında Çin'in ihracat hacmi bakımından dünya ticareti üzerindeki etkisinin incelenebilmesi için ihracata dahil olan sanayi ürünlerinin incelenmesi faydalı olacaktır.İhracatta en güçlü rekabet emek yoğun ve gelişme kapasitesi yüksek olan konfeksiyon, tekstil, deri ve kürk, metal, plastik, motosiklet, elektrikli makine ve teçhizat gibi ürünler büyük bir rekabet avantajına sahiptir. Bununla birlikte rekabet gücü yüksek olmasa bile potansiyel avantaj olan gıda ve içecek, kimyasal ürünler, tütün, kauçuk sanayi, motosiklet ve otomobil dışındaki ulaşım araçları; kağıt sanayi ve ofis makineleri grubunda yer alan üretimde orta ve uzun vadede gelişme olanağının yüksek olduğu ve son olarak; rekabet gücünün olmadığı otomobil üretimi, ilaç sanayi ve petrol işleme ve petrokimya dallarında da rekabet gücünü geliştirmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır (TOBB - Çin Raporu: 4).

Çin DTÖ'ye katılmasıyla birlikte özellikle emek-yoğun imalat sanayinde destekleneceğini ve bu destekler sayesinde tekstil ve hazır giyim sektöründe büyük artış beklemektedir.Çin'in bu şekilde sektörler arası rekabette sağlayacağı üstünlük,Çin ve üçüncü dünya ülkeleri piyasalarında tutunmaya çalışan gelişmekte olan ekonomiler açısından birtakım kayıplara neden olacaktır (Ianchovichina, Martin 2003: 27).

Çin ile aynı pazarda rekabet ederek ihracat yapan ülkeler emek yoğun mallarda fiyatları düşürmek zorunda kalacaktır.Çin ile fiyat konusunda rekabet

edemeyen ülkeler fiyatları düşürmek yerine kalite veya marka aracılığıyla rekabet etmeye çalışacaklardır. Bunun sonucunda da tüketiciler kazançlı olacaktır (Çeştepe 2012: 56-57).

Çin'in DTÖ üyeliği sonrasında pazar payında büyük artış sağlayan diğer bir ürün grubu ise, taklit edilebilirliği zor olan mallardır. Bu grupta özellikle fotoğraf malzemeleri, kol-duvar saatleri, optik eşyalar gibi mallardaki gelişim incelenmek istenirse; 2004 yılında 1998 yılına göre %246; 2001 yılına göre ise %148 artış göstermiştir. Çin'in üzerinde çalıştığı ve pazara girdiği çoğu ürün grubunda 2001 yılı ve sonrasındaki gelişmeler ve tahminlere dayanarak pazar payını yüksek seviyede arttırdığı görülmektedir (Çakmak 2008: 262).

DTÖ üyeliğiyle Çin ekonomisinin küresel boyut kazanması, hem GSMH artışı hem de yüksek büyüme oranlarıyla kendini göstermiştir. GSMH içindeki sektörlerin payları; sanayi ve hizmet sektörünün lehine, tarım sektörünün aleyhine değişmiştir. Tarım sektörünün GSMH içindeki payının azalması; sanayi ve hizmet sektörünün payının artması ekonomik gelişimin göstergesi olarak açıklanmaktadır (Şimşek 2005:83).

Yoğun devlet desteği ve uygulanan düşük kur politikası, dünya piyasasında rekabet üstünlüğü sağlayan Çin'in başarı nedenleri arasında gösterilmektedir. Teşvik ve desteklerin yadsınamaz payı ile ihraç ürünlerinin kalitesinde ve katma değerinde büyük ivme kazanarak ihracatta çok büyük boyutlara ulaşan Çin ile dünya pazarında rekabet edebilmek için gelişen piyasa ekonomisine sahip ülkelerin, ürünlerinin kalite ve niteliğini yükselterek çeşitliliğini artırması, katma değeri yüksek ürünlere yönelmesi gerekmektedir. Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konu ise Çin'in uluslararası rekabette bir tehdit unsuru olarak görülmesinin yanı sıra büyük bir pazar olduğunun da hesaba katılması gerektiğidir. Büyük bir pazar olarak konumlandırılan Çin'in ihracat olanaklarının değerlendirilmesi DTÖ üyeliği sonrasında uygulanan gümrük vergilerindeki indirimlerden faydalanmak ve ülkenin ithalat yapısının incelenerek Çin'e yapılan ihracatta artış sağlamak ve pazar payı elde etmek açısından gereklidir (Çakmak 2008: 264).

2.5. Çin'in DTÖ'ye Üyelikinin Çin Ekonomisinin Gelişimindeki Rolü ve Çin'in DTÖ'ye Uyumu

Çin, 1917 yılında Mao döneminde kendisine yapılan üyelik teklifini “kendine yeterlilik politikası” sebebiyle reddetmiştir. Fakat tam üyeliğe etkin hale gelebilmek için 1982 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne gözlemci olarak katılmıştır. 15 yıl devam eden müzakereler sonucunda Dünya Ticaret Örgütüne üye olan Çin'in kapitalist sistem ile bütünleşmesi ve uyumu için Dünya Ticaret Örgütü çok önemli bir aşama olmuştur.

Çin, Dünya Ticaret Örgütüne girebilmek için mal hizmetlerde pazara giriş ve fikri mülkiyet haklarında birtakım tavizler vermiştir. Bunlar (DEİK 2003: 9-10);

- Dünya Ticaret Örgütüne üye olan tüm ülkelerde; ticari haklar açısından tüm yabancı kişi ve kuruluşlar eşit sayılacaktır.
- İhracat ve iç pazar için üretilen ürünler için farklı fiyatlar uygulanmayacaktır.
- Üç yıl içerisinde tüm işletmelerdeki ürünlerin ithalat ve ihracatı, bazı sınırlamalar haricinde serbest olacaktır.
- Çin'in üyeliğiyle birlikte fikri mülkiyet hakları için TRIPS anlaşması⁵ uygulanmaya başlanacaktır.
- Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olduktan sonra ilk 12 yıl içinde üretimi Çin'de yapılan ürünlerin, Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği bulunan diğer ülkelerden birinin iç pazarına zarar vermesi veya verme olasılığı ortaya çıktığı durumlarda, ilgili ülkeler özel geçiş önlemi koruma tedbirleri uygulayabilecektir.

⁵ TRIPS anlaşması: 1955 yılında fikri mülkiyet haklarını düzenleyici bir anlaşma olarak DTÖ'nün kurucu anlaşmasına eklenmiştir. Fikri mülkiyet hakları alanında bugüne kadar düzenlenerek kabul gören en kapsamlı anlaşmadır. Bu anlaşma, mevcut boşlukları doldurucu niteliğiyle tamamlayıcı bir işlevselliğe sahip olmasının yanında anlaşma çerçevesinde üye ülkeler kabul edilen asgari standartlara uymak zorundadırlar. TRIPS anlaşmasının ayrıca DTÖ bünyesinde kurulan, üye ülkelerin standartlara ve mevzuata uygunluğunu kontrol eden TRIPS Konseyi bulunmaktadır. Bu anlaşmanın genel hatlarıyla en belirgin amaçları, fikri mülkiyet haklarının korunması, uluslararası ticarete engel teşkil edecek noktaların ortadan kaldırılması, fikri mülkiyet haklarında standartlar belirlenmesi, ticari konulardaki karmaşıklığın azaltılarak, uluslararası ticaretin önündeki engellerin en alt seviyeye indirgenmesidir. <http://www.telihaklari.gov.tr/Ticaretle-Baglantili-Fikri-Mulkiyet-Anlasmasi-TRIPS> (E.T: 27.05.2019).

- Gümrük tarifeleri belirli bir takvime göre ilerlemektedir.2004 yılında indirimlerin büyük bir kısmı, 2010 yılına kadar da diğer kısmı yapılacaktır. Bütün tavizlerin ortadan kaldırılmasıyla birlikte sanayi ürünlerinde ortalama vergi %8,5 tarım ürünlerinde de %15 olacaktır.
- Dünya Ticaret rgt'ne ye olan ülkeler, 2004 yılı sonunda tekstil ürünleri üzerindeki kotaları da kaldıracaklardır.
- Yabancı hizmet sağlayıcı firmalar, yeliği göz önünde bulundurarak Çinli firmalar ile telekom hizmetlerinde ortak yatırımlar yapabileceklerdir. Yabancı hisseler birinci yılında %25, ikinci yılında %35 ve dördüncü yılında %49'a yükselecek; beşinci yılın sonunda ise hizmet alanlarını kısıtlayan coğrafi sınırlar kaldırılacaktır.
- DTÖ'ye ye olan ülkeler, üyeliğinin ilk yılında bankacılık hizmetlerinde yabancı finans kurumları müşteri kısıtlaması olmadan döviz işlemleri gerekleştirebilecekler; ikinci yılda ise Çin parası ile işlemler yapabileceklerdir.
- Çin ye olduktan 3 veya 5 yıl içerisinde taşımacılık, eğence ve turizm alanında %100 yabancı sermayeli firmalar kurabilecektir.

Çin'in diğer reformlardan farklı olarak, DT yeliğinin en önemli getirisi yabancı ülkelerin Çin'in dış ticaretini yasal olarak tanımaları sağlanarak güven cephesi oluşturulmasıdır.Bu süreçte Çin'in verdiği tavizlere ve bazı uyuşmazlıklara rağmen Dünya Ticaret rgtne uyumu öngörülenin üzerinde gerçekleşmiştir.Çin, gümrük vergilerinin indirilmesi konusunda gerçek bir başarı sağlasada dağıtım ve tarım sektöründe tarife dışı engelleri azaltmada aynı başarıyı gösterememiştir (şimşek 2005: 80).

Tablo 2.5.Çin’ in Dış Ticareti (1995-2011)

Yıllar	İhracat (Milyon\$)	İthalat(Milyon\$)	Denge (Milyon\$)	Ticaret Hacmi(Milyon\$)
1995	199	119	80	318
2001	378	203	175	581
2005	926	533	393	1,459
2011	2,04	1,39	0,65	3,79

Kaynak: OEC, https://oec.world/en/profile/country/chn/#Trade_Balance (E.T: 15.07.2019).

Çin’in Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasıyla birlikte ihracat, ithalat, denge ve ticaret hacmine yönelik rakamlar Tablo 2.5.’de verilmiştir. Çin’in ihracat rakamlarında gerçekleşen değişimler incelendiğinde, 1995 yılından 2001 yılına kadar geçen sürede ihracatı 179 milyon dolar artarken; 2001 yılından 2005 yılına kadarki sürede yaklaşık 550 milyon dolar artmıştır. 2005-2011 yılları arasında gerçekleşen artış ise; 2001-2005 yılları arasında gerçekleşen artışın yaklaşık iki katı olmuştur.

Çin’in üyelik sürecinde beklenenin üzerinde bir uyum süreci yakalanmış fakat diğer üye ülkelerle yaşanan uyuşmazlıklarda olmuştur. 2013 yılının sonuna kadar DTÖ’nün uyuşmazlık çözüm mekanizması ile çözülmesi gereken uyuşmazlıklarda Çin, 12 uyuşmazlığa davacı, 31 uyuşmazlığa da davalı taraf olmuştur. Buna ek olarak üçüncü taraf olarak bulunduğu uyuşmazlıklarının sayısı 103’e ulaşmıştır. 2009 yılında Dünya Ticaret Örgütü tarafından 14 uyuşmazlık kabul edilmiştir. Bunların içinde Çin’e ait olan uyuşmazlıkların sayısı 7’den fazladır. Çin, Dünya Ticaret Örgütü uyuşmazlık çözüm sürecinde uyuşmazlıklara en çok taraf olan ülke konumunda olması sebebiyle 2009 yılı “Çin Yılı” olarak adlandırılmaktadır (Sımayı 2014: 7).

Çin’in rekabetten kaynaklanan sorunlarını incelediğimizde Çin’de en büyük rekabet üstünlüğü kaynakları kira, enerji, işçilik maliyetlerinin düşük olması ve ülke kaynaklarının çok güçlü olmasıdır. Bu avantajlarının yanı sıra uygulanan doğru nüfus politikası, dışa açılma konusunda uygulanan reformlar, hızlı sanayileşme ve teknolojik gelişmeler de gerçekleşince dünyada mevcut ekonomik dengeler değişmeye başlamıştır. Dış ticarete hızlı bir atılım gerçekleştiren Çin, bu gelişmeler doğrultusunda küresel piyasada zirvede konumlanacağını da sinyalini vermiştir.

Sahip olduğu avantajları dış ticaret üzerinde en iyi şekilde kullanan Çin'in DTÖ üyeliğirekabetten kaynaklı sorunları da gündeme getirmiştir.Çin'in en çok sorun yaşadığı ülke Amerika Birleşik Devletleri olmuştur (Tablo-2.6).ABD küresel dünyada ekonomik rollerin değişmesini istememekle birlikte sürekli yüksek dış ticaret açığı vermektedir. Tablo 2.6.'da Çin ile uyuşmazlık yaşayan ülkeler ve uyuşmazlık konusu ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tablo 2.6.Çin'in Uyuşmazlıklarıyla İlgili DTÖ'ye Yapılan Başvurular

Yıl	Şikâyetçi Ülkeler	Konusu
2004	ABD	Yarı iletken çip sektöründe korumacı politikalar
2007	ABD-Meksika	Çin'in ihracatına yönelik bir sübvansiyon önlemi
2008	ABD	Hibeler, krediler ve teşvikler
2009	ABD	Fikri mülkiyet hakları
2009	Meksika	Hammadde ihracatına ilişkin önlemler
2009	AB	Otomobil parçalarının ithalatını etkileyen önlemler
2011	AB ve ABD	Çin'in ileri teknoloji gerektiren bazı madenlere getirdiği ihracat kısıtlamaları
2012	ABD-AB-Japonya	Nadir bulunan metal ihracatının kısıtlanması
2013	Meksika	Çin'in tekstil ve konfeksiyon sektöründeki üreticilere sağladığı sübvansiyonlar
2015	ABD	Yurtiçi üretilmiş bazı uçaklara ilişkin önlemler
2016	ABD	Tarım ürünleri tarife hızı kotaları
2017	ABD	Birincil alüminyum üreticilerine sübvansiyon

Kaynak:WTO

https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm (E.T: 22.07.2019)

ABD, Çin'in kendi iç pazarında işletmelere yaptığı vergi muafiyet indirimi ve iadesi ile ilgili aldığı önlemleri; GATT⁶ 1994'ün "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler" maddesine aykırı olduğunu iddia etmiş ve Çin ile danışma görüşmesi istemiştir. Ardından AB 15 Şubat 2007 tarihinde; Avustralya 16 Şubat 2007 tarihinde

⁶ Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması (GATT) : Uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması,haksız rekabetin önlenmesi,uluslararası alanda görüş ayrılıklarının ortadan kaldırılması,küresel ticaretin serbestleşmesi, ülkeler arası ticarete ortaya çıkan sorunların birlik içerisinde çözüme kavuşturulması hedeflenerek anlaşma 10 Ocak1948 'de yürürlüğe girmiştir. İkinci Dünya Savaş'ından itibaren dünya dış ticaretinin gelişmesindeki etkin rolü yadsınamaz bir gerçek olsa da kurumsal güç ve yaptırım gücü olarak pasif kalan GATT 'nin, DTÖ'nüm kurulmasıyla pasiflik durumu azalma göstermiştir https://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/gumruk-tarifeleri-ticaret-anlasmasi-gatt-nedir.html (E.T:25.05.2019).

ve Meksika 9 Şubat 2007 tarihinde danışma görüşmesine katılmak istediklerini duyurmuştur. Çin, Uyuşmazlık Çözüm Organına (UÇO) dört devletin danışma görüşmelerini kabul ettiğini bildirmiştir. Meksika, ABD'den ayrı olmak üzere aynı uyuşmazlık için 26 Şubat 2007 tarihinde Çin ile farklı bir danışma görüşme talebinde bulunmuştur. Görüşmeler 20 Mart 2007 ve 22 Haziran 2007 tarihlerinde birinci ve ikinci oturumu ABD , Meksika ve Cenevre'de gerçekleşmiştir.

ABD 27 Nisan 2007 tarihinde "Gelir Vergisi Kanununun" uygulanmasında Çin'e dikkat edilmesi gerektiği hakkında bir istişare talebinde bulunmuştur. Çin diğer uyuşmazlıkların da dahil olduğu tek bir panelde; ilk olarak 19 Aralık 2007 tarihinde ABD ile ardından 7 Şubat 2008 tarihinde ise Meksika ile ticari sübvansiyon sorununu çözmek adına bir mutabakat imzalamış ve UÇO'ya bildirmiştir. 10 aydır süregelen uyuşmazlık bu şekilde çözüme kavuşturulmuştur (Sımayı 2014: 10-12)

Çin, Dünya Ticaret Örgütüne yapılan şikayetleri ise şöyle değerlendirmektedir;

- Çin'in sübvansiyon uygulamasının bahane gösterilerek, gerçekleştirmiş olduğu ekonomik reform ve ilerlemesinin yok sayıldığı,
- Bu şikâyetlerin gerçek amacının, vergi hukukunu geliştirmek adına verilen tüm çabaların engellenmesine yönelik olduğunu savunmaktadır.

Yabancı yatırımları ülkeye çekme konusunda 90'lı yıllardan bu yana 1997-1998 yıllarında gerçekleşen Asya Krizinde⁷ dahi çok iyi performans sergileyen Çin, bu performansını 2001 yılında DTÖ üyeliği sonrasında da artırarak başarıyla devam ettirmiştir. Çin'in bu başarısında; üyelik sonrasında uluslararası güvenilirliğinin artması, hızlı bir şekilde büyüyen iç pazara sahip olması, yüksek işgücü potansiyeli, enerji ve toprak maliyetlerinin düşük olması sebebiyle elde edilen yüksek kar marjları, istikrarlı bir siyasi politika uygulanması, kredi kullanabilme kolaylığı,

⁷ Asya Krizi: Temmuz 1997'de Tayland'da başlayıp Asya'nın kaplanları (Tayvan, Hong Kong, Singapur, Güney Kore) olarak nitelendirilen birçok Doğu Asya ülkesinin borsasını, para birimlerini ve diğer menkul kıymetlerini etkileyen, yerel IMF krizi olarak adlandırabileceğimiz ekonomik kökenli bir krizdir. Kriz yanlış uygulanan ekonomi politikaları ve yanlısamlar sonucu ortaya çıkmıştır. Büyük miktarda yabancı sermaye girişi, ekonomik yapının aşırı kırılgan olması krizin ortaya çıkmasında en önemli etkenlerdir. Krizle birlikte Asya ülkelerinden hızlı bir şekilde çok büyük miktarda sermaye çıkışı gerçekleştirmiş bu durumda mevcut ülkeleri büyük çöküntüye uğratmıştır <http://www.egitimkutuphanesi.com/ekonomik-krizler-1997-dogu-asya-mali-krizi-imf-krizi-krizin-nedenleri-imf-ve-tartismalar/> (E.T: 27.05.2019).

ülkede nüfusun büyük çoğunluğunun satınalma gücünün yüksek olması, çok uluslu şirketlerin öncü olmak, pazara girmek adına yarış halinde olmaları, yurtdışına yapılan yatırımların iç piyasada gerçekleşen yatırım teşvik ve güvenceler sebebiyle yeniden iç piyasaya dönmesi, gümrük tarifelerinin indirilmesiyle yabancı pazarlara ve şirketlere ulaşmada sağlanan kolaylıklar etkili olmuştur. Bu avantajlar sebebiyle yabancı yatırımlar Çin'e rağbet göstermektedir (Şimşek 2005: 84).

2.6.Çin Ekonomisinin Küresel Ekonomi ile Bütünleşme Süreci

21.yy Dünya tarihinde değişim eksenini ifade edilmektedir. Kuzey-Güney merkezli dünya ticaret eksenini; Çin'in küresel ekonomilerle işbirliği ve entegrasyonu ile birlikte eksen kayması yaşayarak batıdan-doğuya doğru hız kazanmıştır. Çin üretimde uyguladığı politikalar, üretim yöntemlerinde yapmış olduğu değişiklikler ve teşvik mekanizmasıyla daha yenilikçi bir düzen için teknoloji geliştikçe, endüstriyel başkalaşım gerçekleştikçe mevcut düzeni yok etmeye yaratıcı yıkım yapmaya, ihracattaki üstünlüğünü teknoloji odaklı artırmaya devam etmektedir (Özekicioğlu, Kılıç 2017: 19-34).

21.yy'nin altın çağı endüstri 4.0 ile yapay zeka, robotik bilim, nesnelerin interneti (insansız hava araçları), kuantum bilgisayar teknolojisi, veri akışı ile artık dijital ve biyolojik sınırların ortadan kalktığı bu çağda; müthiş bir rekabet ve pazar payı ile Çin ve Çin gibi dünya ticaretinde söz sahibi birçok ülke biraraya gelmektedir. Artan ticaret hacmi, hızlı sermaye akışı uygulanan liberal politikalarla bağımsız duran ekonomilerin küreselleşme olgusu altında etkileşimlerinin arttığı görülmektedir (Özekicioğlu, Kılıç 2017: 19-34).

Çin'in küreselleşmesi ve ulusal ekonomilerle biraraya gelmesinde rekabet gücünü artıran faktörler ve Çin'in dış ticaretinde önemli paya sahip olan ekonomilere ayrıca yer verilmiştir.

2.6.1.Çin'in Uluslararası Rekabet Gücünü Artıran Etmenler

Gelişmiş ve gelişmekte olan piyasa ekonomisine sahip olan ülkeler, Çin'in emek yoğun sanayi mamüllerinin küresel pazarda hızla yükselmesi sebebiyle endişe duymaya başlamışlardır. Gelişmekte olan ekonomiler ile Çin'in aynı malları üretip satması, bu ekonomilerin Çin ile rekabet edemeyerek dünya piyasasından çekileceği

konusunda endişeleri de gündeme getirmiştir. Bu endişeler yalnızca gelişmekte olan ekonomiler için değil aynı zamanda gelişmiş ülkeler ve süper güç olan ABD için de geçerliliğini korumaktadır. Çin'de var olan ucuz işgücü ve yuanın değerinin düşük tutulması, ABD fabrikalarının haksız olarak kapatılmasına ve milyonlarca Amerikalının işsiz kalmasına sebep olmuştur (Unay 2005: 36).

ABD'yi üretim açısından takip eden Çin, dünyanın yeni üretim merkezi konumuna gelmiştir. Çin'in üretim payı satınalma gücü baz alınan dünya GSYH'nin içinde %13'dür. Dünya'da üretilen mikrodalga fırınlarının, fotokopi makinelerinin, ayakkabıların ve DVD alıcılarının üçte ikisini; kamera ve dijital kameraların %50'sini; bilgisayarların %40'unu; televizyonların ve soğutucuların %30'unu; çamaşır makinelerinin %25'ini, buzdolaplarının %20'sini Çin üretmektedir. Bu yüksek üretim hacmi ile birlikte Çin dünya ekonomisinde ihracatta lider ülke konumuna gelmiştir (Yılmaz, Koyuncu 2005).

Şekil 2.2.Çin'in İhracat ve İthalat Verileri

Kaynak: OEC China, https://oec.world/en/profile/country/chn/#Trade_Balance (E.T: 25.07.2019).

Şekil 2.2 'de görüldüğü gibi 2012 yılına gelindiğinde Çin'in ihracatı 2,12 trilyon dolar'dan 2017 yılında 2.41 trilyon dolar'a yükselerek son beş yılda %2,5 oranında artış göstermiştir. İhracat kalemlerinde %9,6 ile yayın ekipmanları en fazla ihraç edilen ürünler arasında yer alırken, %6,1 ile bilgisayar ihracatı ikinci sırada yer almaktadır. Aynı zamanda Çin, 2017 yılında 1,54 trilyon dolar ile dünyanın en büyük ikinci ithalatçısı olmuştur. Yine 2012 yılında 1,42 trilyon dolar olan ithalat rakamları 2017 yılında 1,54 trilyon dolara ulaşarak %1,3 oranında bir artış sağlanmıştır. En fazla ithal ettiği ürünler arasında %13,5 ile entegre devreler (telefon, ofis makina

parçaları, yarı iletken aygıtlar, yayın aksesuarları) ilk sırada iken, %9,4 ile ham petrol ikinci en büyük paya sahip ithalat ürünü olmuştur https://oec.world/en/profile/country/chn/#Trade_Balance (E.T: 25.07.2019).

Çin'in uluslararası piyasada rekabet gücünün bu kadar yüksek olmasında:

- Doğrudan yabancı yatırımlar,
- İşgücü,
- Enerji politikası, etkili olmuştur.

2.6.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Çin son yüzyılın en hızlı atılım gerçekleştiren ülkesi konumundadır.1979 yılında ülkeye yabancı sermaye girişine izin verilmesiyle, ülkenin sermaye çevresi genişlemiş ve uluslararası alanda liberalleşmenin önü açılmıştır (DEİK 2003: 7-8).

Çin'in uluslararası rekabet piyasasında yatırım kararlarını etkileyerek, yatırımlarda öncelikli ülke konumuna gelmesinde;ilk sırada üretim maliyetlerinin düşük olması, ikinci sırada ise yeni piyasa fırsatları yer almaktadır (Yılmaz, Koyuncu 2005: 73).

Yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye çekilmesinde Çin hükümetinin uyguladığı doğru politikalar önemli yere sahiptir.Yabancı yatırımları ülkeye çekebilmek ve yatırım bölgesini geliştirebilmek amacıyla son 12 yıllık dönemde Çin, hükümet politikalarını sürekli olarak güncellemektedir. Çin'in bu konu üzerine başarılı olan üç politikası şu şekilde açıklanabilir (Simon 1999: 3);

1. Yabancı yatırımlar için farklı vergi uygulamaları,
2. Yabancı yatırımlar için esnek anlaşma formları,
3. Yabancı yatırımlar için özel ekonomi alanların oluşturulması.

Çin'in coğrafi konumu, gelişmekte olan ülkelere yapılan yatırımların bir süre sonra önemli bir kısmının Çin'e yönelmesini sağlamıştır.Macau, Hong Kong, Tayvan gibi ülkeler;Çin'in sahip olduğu ucuz kalifiye işgücü bolluğu, ortak paydada aynı dil ve kültür etkeni, siyasi ve politik yapının istikrarlı gidişatı ve teşvikler nedeniyle emek yoğun üretimlerini Çin'de gerçekleştirmektedirler (Ekinci 2005: 76).

Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne katılmasıyla doğrudan yabancı yatırımlarında ciddi artışlar meydana gelmiştir. Hong Kong, Tayvan, Kore, Japonya gibi Asya ülkelerinden gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bu artışın gerçekleşmesinde etkin rol oynamıştır. Komşu ülkeler olarak nitelendirilen bu ülkelerdeki yatırımcılar, kültürel benzerlik ve teşvikler nedeniyle yapacakları yatırımlarda Çin'i tercih etmişlerdir. Çin, dünya ülkeleri arasında yabancı yatırımlara en çok teşvik veren ülke olduğundan ayrıca yatırımcıların elde etmiş oldukları karı yurtdışına çıkarabilmeleri, gümrük vergisi indirimi, daha ucuza enerji temini gibi sunulan birçok avantaj yatırımlarda sürekliliği sağlamıştır (Öz 2006: 20-23).

2.6.1.2. İşgücü

Çin ekonomisinde küreselleşmenin gerçekleşmesi ile birlikte işgücü piyasalarında geleneksel yapıdan modern yapıya geçiş süreci hız kazanmıştır. Bu süreç, kırsalda devam eden geleneksel ve yoksul işgücü ile ülkenin doğusunda gelişmeye başlayan zengin işgücü arasında güçlü bir rekabet başlatmıştır. Çin uyguladığı Açık Kapı Politikaları⁸ aracılığıyla işgücü açısından dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisidir fakat bu hızlı büyüme bazı sorunları da beraberinde getirmiştir.1999 yılı itibariyle Çin Merkez Bankası yüksek enflasyon oranlarını düşürmek ve büyüme hızını kontrol altına alabilmek için daraltıcı para politikası uygulamıştır. Buna rağmen faiz oranları yükselmiş kredi taleplerinin düşürülmesi ve büyüme hızının yavaşlatılması konusunda başarı sağlanamamıştır (Orhan, Bakkalcı 2009: 54).

Çin fabrikalarında çalışan işçilerin saatlik ücreti 2002 yılında, işverenin sağladığı ek katkıları ve sosyal sigorta primi dahil yaklaşık 64 senttir. Bu ücret sadece kentlerde değil aynı zamanda kasaba ve kırsalda çalışan işçiler için de geçerlidir. Ücret konusunda netlik sağlanması açısından karşılaştırma yapmak gerekirse; ABD'li fabrika çalışanı ortalama olarak saatte 21,11 dolar kazanırken, Meksikalı işçiler saatte 2,84 dolar kazanmaktadır. İşgücü verimliliği açısından değerlendirdiğimizde, Çin işgücü verimliliği açısından batılı ülkelerin oldukça

⁸ Açık Kapı Politikaları (1978): Çin ekonomisinde Mao'nun ölümüyle başlayan dışa açılma politikaları, DTÖ üyeliği, küreselleşme boyutları, piyasa reformları, ticarete liderlik, yatırımlarda ve verimlilikte meydana gelen artış, tam uzmanlaşma, sermaye akışkanlığı, nitelikli işgücü teşvik ve destekler gibi birçok radikal değişim ve gelişimle birlikte Çin'in küresel ekonomiye entegrasyonunu ifade eder (Petras 2006).

gerisinde kalmaktadır.Örneğin Amerikalı bir işçi, Çin’li bir işçiye oranla tarım sektöründe 31 kat, sanayi sektöründe ise 5 kat daha fazla üretkenliğe sahiptir (Gökçe, Ercan 2004: 70).

Sonuç olarak, Çin’de işgücü ücretlerinin düşük olması, dünya pazarında rekabet gücünü artırmaktadır.Yine de işgücü ücretlerinden dolayı Çin rekabette avantaj sağlasada verimlilik oranının düşük olması avantaj sağlamamaktadır.Verimlilik ve ücretler düşük olsa bile istihdam problemi yaşayan ülkelere oranla Çin uzun dönemde rekabet avantajı sağlayarak diğer ülkelerin önüne geçebilecektir.

2.6.1.3. Enerji Politikası

Çin’in uluslararası rekabet gücünü artıran bir diğer etmen ise enerji politikasıdır.Yeteri kadar petrol ve doğalgaz rezervine sahip olmayan Çin, üretimde kullanılan enerjinin birim fiyatını düşük tutmakta ve bu sayede küresel piyasada avantaj sağlamaktadır. Çin ile Türkiye rakamları karşılaştırıldığında Çin’de benzin fiyatı %275, elektrik Kwh olarak %134, doğalgaz ise %38 oranında daha ucuza satılmaktadır.Çin’de uygulananvergi sistemi dolayısıyla akaryakıttaki vergi düşüktür. Bir litre benzin fiyatı ortalama 0,3 dolar; doğalgaz metreküp fiyatı 0,17 dolar; elektrik enerjisi ise 0,050 dolardır (Unay 2005: 89-90).

Çin’in sahip olduğu enerji kaynakları ülke geneline dengeli bir şekilde dağılmamıştır.Enerji tüketiminin ve ekonomik gelişmenin yüksek olduğu doğu bölgelerinde enerji kaynakları kısıtlı fakat enerji kaynaklarının zengin olduğu kuzey ve batı bölgelerinde ise enerji tüketimi azdır.Sahip olduğu doğal kaynakların kullanımında uyguladığı politikaların yanı sıra Çin; rüzgar enerjisi, sıcaklık farkından enerji elde etme, güneş panelleri, yakıt hücreleri gibi alternatif kaynaklar için de çalışmalar gerçekleştirmektedir (Unay 2005: 93).

Çin yalnızca enerji kaynaklarında değil su kaynaklarında da yenilikler yapmaya başlamıştır. Tarım ve sanayi için ihtiyaç duyulan su kaynaklarının kısıtlı olduğu kuzey bölgelerinde gerekli olan su ihtiyacının karşılanması için, su kaynakları açısından zengin olan güney bölgelerinden su getirme projeleri üzerinde çalışmaktadır (DTM 2005).

Nüfusu 1,5 milyara yaklaşan dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin yüksek enerji tüketimi olan bir ülkedir. 2000-2012 yılları arasında enerji tüketimi %200 oranında artmış durumdadır. Su tüketiminde de yüksek oranlarda artış gösteren Çin'in doğal kaynaklar üzerindeki bu aşırı tüketimi çevreye olumsuz etkilemektedir. Hava kirliliğinin en yoğun olduğu şehirlerden, ilk 20'de 16'sı Çin'de bulunmakta olup karbondioksit salınımında ABD'yi geride bırakmıştır. Tüm çevre sorunlarına rağmen ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği içinse enerji ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Çin'in artan enerji ihtiyacını karşılayabilmek için oluşturmaya çalıştığı alternatif politikaların başında; yenilenebilir enerji, kaya gazı teknolojisi, Ortadoğu enerji politikası büyük önem taşımaktadır. Çin, yenilenebilir enerji alanında hızla artan enerji talebine dönük olarak kömür kullanmayı tercih etmektedir. Çin'de elektriğin yaklaşık 2/3'si kömür kullanılan termik santralleri tarafından üretilmektedir. Çin yüzölçümünün yaklaşık 1/3'ü asit yağmurlarından oluşmakta olup bu durum yüksek sanayileşme oranları ile biraraya geldiğinde kullanılabilir tarım arazilerinin alanını daraltmaktadır. 2005 yılında orta ve uzun vadeli hedefler doğrultusunda stratejik enerji planı hazırlanmıştır. Enerjinin verimli kullanımı önemli gündem maddesi olmakla birlikte 2020 yılına kadar enerjide verimlilik sağlanarak yaklaşık 3 bin tonluk kömürden tasarruf edilmesi amaçlanmıştır.

2006'da yürürlüğe giren "Yenilenebilir Enerji Yasası" ve 2007'de hazırlanan "Orta ve Uzun Vadeli Yenilenebilir Enerji Kalkınma Planı" 2008'de 506 milyar dolarlık iklim değişikliğiyle mücadele paketi; karbondioksit salınımının minimum seviyeye indirilmesi, enerji yoğunluğunun azaltılarak 2020 yılına gelindiğinde dünyanın önde gelen yenilenebilir enerji pazarlarından olmayı hedeflemektedir. Gansu eyaletinde dünyanın en büyük rüzgar enerji santraline sahip olan Çin, kendi rüzgar enerjisini geliştirmenin yanında PV (fotovoltaik) teknolojisinde de ileri seviyededir. PV teknolojisi; güneşin bol olduğu ülkelerde uzun vadede, büyük ölçekli alternatif enerji üretimi sağlayan bir teknolojidir. Dünyanın önde gelen rüzgar türbini, güneş paneli üreticisi şirketler Çin'de yer almaktadır. Çin, doğal gazı alternatif olarak gösterilen büyük miktarda kaya gazı potansiyeline sahip bir ülkedir ancak coğrafi koşulların etkisiyle çıkarılması oldukça maliyetli olduğundan yaygın bir kullanım alanına sahip değildir. ABD kaya gazı üretiminde Çin'den daha ileri

seviyededir (Çin'in Enerji Politikaları Üzerine bir Analiz,diplomatikgozlem.comE.T: 05.08.2019).

Çin'in Ortadoğu politikasında yapmış olduğu yatırımlar ve işbirliklerinin başında Ortadoğu petrolüne olan bağımlılığı gelmektedir.ABD'nin Ortadoğu petrolüne olan bağımlılık oranı %25 iken Çin %50-60 oranında bağımlılık göstermektedir.Ortadoğudan yapmış olduğu petrol ithalatını ağırlıklı olarak Suudi Arabistan ve İran'dan yapan Çin, Irak'tada önemli petrol alt yapı yatırımları gerçekleştirerek aktif rol oynamaktadır.Çin Ortadoğu petrolüne olan bağımlılığı dolayısıyla daha etkin konuma gelebilmek için özellikle telekominikasyon, inşaat, altyapı ve madencilik alanlarında yatırımlarını artırmaktadır.Pekin yönetimi kendi çıkarları çerçevesinde etki alanını genişletirken elinden geldiğince ABD'nin nüfuz alanını daraltmak istemektedir.Ortadoğu üzerindeki stratejilerinde Ortadoğuda ABD hakimiyeti istemeyen Çin, İranı bu noktada stratejik ve ekonomik açıdan güçlü bir ortak olarak görmektedir.Aynı zamanda İran ile yürüttüğü ilişkilerin ABD ile olan ticaretini etkilememesi noktasında büyük gayret göstermektedir. Diğer yandan Çin, Ortadoğuya olan bağımlılığını azaltma çabası içerisinde Afrika, Orta Asya ve Latin Amerika'da çeşitli ülkelerle işbirliği faaliyetlerinde bulunarak anlaşmalar gerçekleştirmektedir (Aslan 2014: 29-53).

2015 Paris iklim anlaşmasında, sanayileşme öncesi döneme kıyasla ülkeler küresel sıcaklık artışını 2°Cnin olabildiğince altında tutma taahhüdü vermişlerdir. Bu konuda en cesur enerji planı Çin'den gelmiştir. 2050'ye kadar enerji kaynaklarının, karbon kaynaklı fosil yakıtlardan (petrol, kömür, doğalgaz) sıfır karbon üretimi (rüzgar, hidro, güneş, jeotermal, okyanus) gibi yenilenebilir enerjiye kaydırılmasıyla; kömür ve doğalgazla ısınan binaların, petrol ile çalışan araçların yerine elektrik enerjisi kullanımıyla bunun mümkün olduğunu ifade etmiştir. . Alternatif enerji kaynaklarını incelediğimizde rüzgar enerji potansiyeli nüfusun yoğun olduğu bölgelerden uzak keza güneş enerjisi çöllerde yoğun, ulaşımın zor olduğu nehirlerde yüksek miktarda hidroelektrik potansiyeli var.Burada en önemli adım yenilenebilir enerjiyi nüfusun yoğun olduğu bölgelere taşımaktır.Çin'in yenilenebilir enerji kaynakları batısında yer alırken Çin nüfusu doğuda yoğunlaşmaktadır.İletirken ısı kaybını minimuma düşüren yüksel gerilim (UHV) devasa dağıtım şebekesi inşa

ederek bu soruna çözüm getirmeyi planlayan Çin bu yolda kayda değer atılımlar gerçekleştirmektedir.Çin tüm dünyayı UHV bağlantısı ile biraraya getirmeyi hedeflemektedir.Güneş battığında, rüzgar aynı güçte esmediğinde bu kaynaklar kesintiye uğrayabiliyor.Çin, tüm bu kaynaklar birbirine bağlanarak güneş enerjisinin kesintiye uğradığı yerde rüzgar enerjisi kullanılarak, enerji akışındaki dalgalanmaların azaltılabileceğini savunmaktadır. Bu hedefler ışığında Çin;BM, kalkınma bankaları,akademi dünyası, şebeke operatörlerini biraraya getirerek küresel güçte alternatif enerji şebekesi kurmak amacıyla Küresel Enerji Bağlantıları Geliştirme ve İşbirliği Organizasyonu (GEIDCO) gibi kapsayıcı bir kurum oluşturmuştur. GEIDCO aynı zamanda yüksek ölçekli enerji depolama, elektrik iletiminde prüzsüz bağlantısallık, sistematik devasa elektrik devrelerini yönebilecek yapay zeka üzerinde ve teknolojik gelişimin önündeki engellere ilişkin ar-ge çalışmaları da gerçekleştirmektedir (Çin'in Cesur Enerji Vizyonu, D.Sachs www.dunya.com E.T: 05.08.2019)

2.6.2. Çin'in Dünya Fiyatlarını Etkileme Gücü

Uluslararası piyasada fiyatlandırmayı etkileyen en önemli değişkenlerin başında rekabet gelmektedir.Rekabetin fiyatlandırma üzerindeki etkisini artırabilmek için rekabet ve fiyat faktörü üzerinde yoğunlaşılması gerekmektedir.Uluslararası rekabette pazarlama karması elemanlarının rolü büyük olsa da klasik rekabet değişkeni olarak fiyatın etkisi oldukça büyüktür (Serwer 995: 187-188).

Pazarlama programında fiyat önemli bir rol oynasa da pazarlamada başarı sağlanması açısından en önemli faktör olarak açıklanamaz.Bu durum ülkenin içinde bulunduğu duruma göre değerlendirilmektedir.Örneğin; tüketicilerin gelir seviyesi normal ve ekonomik durumu iyi ise fiyat mamul tutundurma ve planlama konusunda çok önem arz etmemekte; durgunluk, enflasyon vb. durumlarda ise fiyatın etkisi artmaktadır. Burada yalnızca fiyat faktörü değil aynı zamanda marka, mal özellikleri, mamul farklılaştırması ve reklam faktörlerinin de etkisi bulunmaktadır. Bu ve benzeri faktörlerin var olması fiyatın etkisini azaltmaktadır (Stanton 1981: 221-222).

Çin'in ihracatının iç piyasayı bozan etkiler oluşturması ve bazı sektörlerde zarar vermesi hakkında birçok araştırma yapılmış ve birçok sektörde sağlıklı bir şekilde rekabet edilemeyecek kadar düşük fiyatların olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fakat fiyatların düşük seyretmesinin altında yatan sebep çoğu malın gerçek fiyatının ve gümrükte beyan edilen fiyatının arasında fark olması olarak açıklanmaktadır. Gümrükteki mal gerçek fiyatından daha düşük düzeyde beyan edilmektedir. Çin ihracatı ile birlikte piyasayı etkileyen bir diğer durum ise; marka taklidi ve kopya endüstrisinin gelişmiş olmasıdır. Bu sağlıksız rekabet koşullarına ek olarak ihraç mallarındaki servis yetersizliği, garanti belgesi, uluslararası standartlara aykırılık ve kayıt edilmeyen usulsüz girişler bakanlıklar ve diğer kamu kurumlarını önlem almaya itmiştir (Çiçek, Koyuncu 2007: 54).

Çin'de yüksek enflasyon oranları yaşanmadığı için Çin'e yatırım yapan ülkeler kar elde ederken bir yandan da Çin yüksek bir büyüme gerçekleştirmektedir. Çin enflasyonu ile dünya enflasyonu arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, ithalatçı ülkelerin enflasyon oranı ve Çin'in ihraç ettiği malların düşük fiyatları arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma temel alındığında Çin'den ithalat yapan ülkelerin enflasyon oranındaki düşüş üç kanal yoluyla gerçekleşmektedir (Yılmaz, Koyuncu 2005: 107)

1. Çin'den alınan nihai ucuz mallar ithalatçı ülkelerin enflasyon oranını düşürebilmektedir.
2. Çin'den alınan nihai ucuz mallar ithalatçı ülkelerin enflasyon oranını doğrudan değil de üretim maliyetlerini düşürerek dolaylı yoldan etkilemektedir. Öncelikle düşük fiyatlı Çin malları nominal ücretler üzerinde düşürücü etkiye sahipken, bu durum üretici fiyatlarına da etki etmektedir. Buna ek olarak Çin'den alınan düşük maliyetli ara mallar, işçilik dışı maliyetlerin de azalmasını sağlamaktadır.
3. Çin'in ihracatını yaptığı malların fiyatlarının düşük olması diğer ülkelerin mallarına olan fiyatları ve talepleri de etkilemektedir. Çin'in ihraç ettiği malların ucuz olması, diğer ülkelerin benzer mallardaki fiyatlarının da düşmesine etki etmektedir.

1978 yılında Çin'de ekonomik devrim Komünist Parti'nin uyguladığı reformlar ile başlamıştır. Ekonomik devrim sürecinde piyasa ekonomisine geçmek amacıyla birçok hazırlık ve reform yapılmıştır. Reformlar öncelikle kamu ekonomik teşebbüslerine özerklik verilerek başlamış ve fiyat kontrollerinin piyasa güçleri

tarafından belirlenmesi adına verilen kararlar da bu yenilikleri takip etmiştir. Ucuz işgücü avantajını kullanarak Çin, yabancı sermaye yatırımlarında daha iyi ve istikrarlı sonuçlar almış ve yüksek büyüme rakamlarına ulaşmıştır (Güven 2006: 160).

Dünya ekonomisinde dev bir ülke haline gelen Çin'i özellikle ABD büyük risk olarak görmekte ve küresel ekonomik savaş daha da şiddetlenmektedir. Bütün ekonomiler için Çin baş edilemez bir rakip ve potansiyel tehdit olarak görülmektedir. Çin'in büyümesi kontrol altına alınamayacak boyutlara ulaşmıştır. Küresel güçler bunun önüne geçebilmek için ekonomide doğrudan yatırımları, sermaye hareketleri ve ticaret bağlantılarıyla Çin'i engellemeye belirli bir düzen içerisinde almaya çalışmaktadırlar (Güven 2006: 163).

2.6.3. Çin'in Küreselleşmesinde Dünya Ticaret Örgütü'nün Etkileri

Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasının ülke ekonomisine katkıları şu şekilde ifade edilebilir (Arısoy vd. 2004: 11-12);

- Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasıyla birlikte ihracatı da artmış ve buna ek olarak diğer üye ülkeler Çin'i en çok kayırlan ülke olarak adlandırmıştır.
- Dünya Ticaret Örgütüne üyeliğiyle Çin, eşit şartlar ilkesine bağlı kalarakdünya rekabetine dahil olmuş, yabancı yatırımlarında artış görülmüş ve yatırım koşulları iyileşmiştir.
- Çin'in DTÖ'ye resmi üye olarak katılması kendi yasal haklarını koruma fırsatı da sağlamıştır. Buna ek olarak uluslararası gerçekleşen ticari anlaşmazlıklarda sorunun Dünya Ticaret Örgütü tarafından çözülecek olması adaletsiz baskılara karşı kendini koruyabilme imkanı tanımıştır.
- Çin'in tekstil ve diğer ürünlerine karşı DTÖ üyeleri tarafından yapılan sınırlamalar azaltılacak veya aşamalı olarak tamamen kaldırılacaktır.
- Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasıyla birlikte ekonomik ve ticari serbestlik gerçekleşmiştir. Ayrıca ekonomik sektörler arasındaki bağımlılık sebebiyle sektörler arası etkiler de yaratılmıştır.

- Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne katılmasıyla hem GSMH hem de büyüme oranında artış gözlenirken aynı zamanda ülkeler arası kısıtlar kalkmış ve bu doğrultuda ülkeye gelen yabancı yatırımların oranında artış yaşanmıştır.

Dünya Ticaret Örgütünün üyeleri arasında ayrımcı muamele bulunmamakla birlikte ulusal muamele prensibi vardır. Bu prensipleri ile yabancı sermayeli şirketlerde dahil edilerek Çin'li firmalar ve yabancı firmalar arasında eşit davranılacak ve çifte fiyat uygulaması kaldırılacaktır. Diğer önemli nokta ise Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasıyla birlikte yabancı sermaye sahiplerinin ülkeye olan güveni artacak; yatırımların ülkeye gelmesiyle birlikte Çin ekonomisinde büyüme sağlanacaktır.

Çin'in küreselleşmesi noktasında, Dünya Ticaret Örgütüne üye olduktan sonra kazandığı fırsatlar şu şekilde özetlenebilir (Yang 2003: 7-8);

- Çin'in ihracatından dolayı gerçekleşen dünya mal ve hizmet pazarındaki rekabet artışına ek olarak Çin'e olan ihracat imkanları da artacaktır.
- Asya ülkeleri arasında Çin bölgesel üretim üssü olacaktır. Hammadde kullanımının ucuzlaması, ithal ara malı ve işgücü maliyetlerinin ucuz olması ile birlikte yabancı yatırımlarda artış görülecektir. Bununla birlikte teknik yönetim kalitesi artacak ve işletmelerde uzlaşma sağlanacaktır. Çin'de gerçekleşen verimlilik kazançları yalnızca iç piyasayı değil yabancı ortakları da olumlu etkileyecektir. Bu sayede Çin ekonomisinde beklenen canlılık kazanılabilecektir.
- Çin Dünya Ticaret Örgütünün bilgi teknolojileri anlaşmasında yer almaktadır. Bu anlaşma ile birlikte 2005 yılı ile birlikte bilgi teknolojileri sektöründe tarifeler ortadan kaldırılacak ve ithal ara mallarının Çin'de işleme süreci başlayacaktır.
- Çin Dünya Ticaret Örgütüne resmi üyeliğiyle birlikte yasal haklarını koruyabilecek ve ticari yasaların çıkarılmasında söz sahibi olabilecektir.

2.6.4. Çin'in Üçüncü Dünya Ülkeleriyle İhracatı

1990'lı yılların sonundan itibaren Çin, ekonomik gelişmesiyle birlikte etki alanlarını da genişletmeye başlamıştır. Uygulanan politikalar etki alanlarının genişletilmesinde son derece etkili olmuştur. Çin, bir yandan büyümesini sürdürürken diğer yandan savunma harcamalarını en düşük düzeyde tutmaktadır. Bu sayede tüm enerjisini ekonomiye vererek hızlı büyüme potansiyeli ile diğer ülkelerin tepkisini de çekmemeye çalışmaktadır. Çin kendi ekonomisi için uyguladığı bu stratejinin benzerlerini diğer ülkelerle kurduğu ticari ilişkiler üzerinde de uygulamaktadır. Asya-Pasifik bölgesi ile ekonomik ilişkileri yüksek bir seviyeye çıkarmayı başaran Çin, Üçüncü Dünya ülkeleri ile de yakınlaşmaya başlamıştır. Üçüncü Dünya ülkeleri politikasında özellikle Amerika ve Avrupa Birliği'nin siyasi ya da ekonomik açıdan dışladığı Güney ülkeleri ile son dönemlerde yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır (Deniz 2014:72).

Kuzey Amerika, Avrupa ve yoksul ülkelerin dikkatini çeken ihracat pazarlarının büyük bir kısmı Çin'in kontrolü altında bulunmaktadır. Çin'in dünyanın en iyi müşterilerinden biri olması ve çoğu ülkede egemenliğinin bulunması diğer ülkeleri zor durumda bırakmaktadır. Çin'in yıllık ithalatı 400 milyar doları bulmakta ve bunun %45'ini geliştirmekte olan ülkelere yapılmaktadır. Çin'in uyguladığı politikalar sonucunda yalnızca 2003 yılında 55 milyar dolarlık bir artış gerçekleşmiştir. Yine de Çin geliştirmekte olan üçüncü dünya ülkeleriyle ticarete açık vermeye devam etmektedir (Güven 2006: 187).

Çin 1990'lı yıllarda gerçekleşen ekonomik büyümesi sayesinde küresel piyasada bir merkez haline gelmiştir. Egemenliğinin en çok hissedildiği bölge Asya olmuştur. Çin özellikle 1997 Asya krizinin ardından o bölgede ihracat temelli büyümenin öncüsü olan Asya kaplanlarının misyonunu devralmıştır. Bu dönemde Çin yalnızca Doğu Asya'da değil aynı zamanda Orta ve Güneydoğu Asya'da da etkisini göstermeye başlamıştır. 1990'lı yılların ortasında Çin, Orta Asya ülkeleri ve Rusya Federasyonu ile Şanghay İşbirliği Örgütünü kurmuştur. Bu sayede ASEAN başta olmak üzere Asya'daki bir çok bölgesel bloklarda söz sahibi olmuştur. Çin'in bu tarz bölgesel örgütlenmelerde edindiği roller ile dünya piyasasında ABD'ye karşı alternatif bir güç merkezi olmaya başladığı savunulmaktadır. Çin'in dış ticaret

politikalarında uygulamış olduğu bölgecilik ve çok kutupluluk politikasının giderek önem kazanması, ülkenin bulunduğu yeni seviye ile ilişkilidir (Üngör 2009: 34).

Yeni üçüncü dünya politikası ticaret, yatırım ve enerji ekseninde şekillenmektedir.Çin'in uyguladığı üçüncü dünya politikası ile Ortadoğu ülkeleriyle olan ilişkisi de etkilenmiştir.Bu dönemlerde Çin gerici, Amerikan yanlısı, feodal rejimler olarak sınıflandırılmış ülkelerlede yakınlık göstermiştir.Çin yönetimi petrolde dışa bağımlı olmayı büyük bir zaaf olarak görmektedir.Bu sebepten enerji ithalatı konusunda kaynak çeşitliliğinin temel alındığı bir politika uygulamaya koymuştur.Sudan, Venezuela ve İran gibi ülkeler ile arasında enerji ortaklığı adı altında petrol diplomasisi oluşturmuştur. Çin'in üçüncü dünya ülkelere yönelik uyguladığı politikası "barış içinde yaşamın beş temel kriteri" adı ile oluşturulmuştur. Bunlardan "iç işlerine karışmama" ilkesinin benimsemesiyle, Batı'nın insan hakları ve idari şeffaflık politikasıyla zıt düşmektedir. Çin, Batı ülkelerinin aksine gelişmekte olan ülkelere düşük faizli kredi vermesi ve iyileştirme yolunda şart koymaması Çin'in küresel anlamda etkisini artırmaktadır.Çin'in üçüncü dünya ülkeleri ile ilişkilerinin gelişmesi kritik önem taşısa da bu durum Batı ülkelere rahatsızlık vermektedir (Üngör 2009: 34).

Çin Amerika kıtasında ABD ile sorun yaşarken Asya'da SSCB ile sorun yaşamaktadır.Bu sorunlardan dolayı Çin, Güney Amerika ve Afrika ülkelerine yönelmiştir.Çin'in üçüncü dünya ile ilgili fikirleri ülkenin ABD ve Sovyetler Birliği'ne bakışındaki değişim ve ideal kopuştan sonra şekillenmiştir. Ardından Çin, bu bölgelerde Sovyetler Birliği ve ABD'ye karşı üstünlük sağlama ve etkili olma yarışına girmiştir. Fakat bir bütün olarak değerlendirildiğinde üçüncü dünya ülkelere olan etkisi sınırlı düzeyde kalmıştır (Deniz T. 2014: 193).

Son yıllarda Çin sermayesinin ilgili odağı olan üçüncü dünya ülkeleri, Afrika ve Latin Amerika'dır. İki bölgede de baskın ekonomik güç olarak Batılı ülkeler varolsa bile Çin'in bölgedeki ülkeler ile ticari ilişkileri artmaktadır.

Öncelikle Latin Amerika ve Çin daha sonra Afrika-Çin arasındaki ilişki incelenecektir.

2.6.4.1. Latin Amerika ve Çin

Çin'in Latin Amerika ülkeleriyle olan ticaret hacmi Avrupa, ABD ve Asya'ya oranla daha kısıtlı olmasına rağmen Çin ile Latin Amerika ülkeleri arasındaki ticaret hacmi düzenli bir artış göstermektedir. 1990-2007 döneminde Çin'in ihracatı %2'den %4.6'ya; ithalatı ise %0,30'dan %2,5'a yükselmiştir. Çin özellikle Şili, Arjantin ve Paraguay ülkeleriyle olan ticaretini artırmıştır. Çin, Latin Amerika ile diplomatik, ticari ve ekonomik ilişkilerini 2000'li yılların ilk yarısından itibaren artırma yoluna gitmiştir. Çin'in 2008 yılında yayımladığı Latin Amerika ve Karayiplere Yönelik Politika Belgesi, bölge ülkeleriyle ortak kalkınmaya, karşılıklı yarara ve eşitliğe dayalı işbirliğini amaç edinmiştir. İşbirliği alanları turizm, altyapı çalışmaları, enerji ve doğal kaynaklar, maliye, tarım, sanayi, yatırım, ticaret gibi ekonomik sektörlere ek olarak bilim ve teknoloji, diplomasi ve eğitime kadar uzanmaktadır. Çin'in Latin Amerika ile arasındaki ticaret hacmi uyguladığı politikalar sonucunda, 2004-2008 yılları arasında %260'luk artış göstererek 143.4 milyar dolara yükselmiştir. Bu sayede Çin, Latin Amerika ülkeleri için Amerika'dan sonra en büyük ikinci ticaret ortağı haline gelmeyi başarmıştır. Ülke bazında düşünüldüğünde Latin Amerika ülkelerinden Çin'in en büyük ticaret ortağı Brezilyadır. Çin ile Brezilya arasındaki ticaret hacmi dengeli bir şekilde artış göstermektedir. Diğer bir ifade ile Çin Brezilya'dan ihracatı oranında ithalat yapmaktadır, bölgeye mamül mallar ihraç ederken bölgeden tarım ürünleri, kalay, demir, gümüş, bakır ve petrol ithal etmektedir (Sezen 2011: 1005).

2.6.4.2. Afrika ve Çin

2000'li yıllar Çin-Afrika arasındaki ticari ilişkilerin sıkılaşmaya başladığı dönemdir. Çin-Afrika arasındaki ticari ve stratejik ilişkilerin geliştirilmesi adına FOCAC (Çin-Afrika İşbirliği Forumu) kurulmuştur. İki ülke arasında bu işbirliği forumunun kurulması ile Çin, dış ticaretinin artması ve ekonomik büyümenin yanında dış dünyaya entegre olma, küreselleşme anlamında büyük bir adım atmıştır. Enerji kapsamında ciddi sıkıntıları olan Afrika'ya Çin'li şirketlerce enerji ulaşımında büyük miktarlarda yatırım ve finansman desteği sağlanmıştır. Çin'in Afrika'daki enerji yatırımlarının %30'u yenilenebilir enerji kaynaklarına dayanmaktadır (Alpay 2009: 12).

Tablo 2.7.1995-2012 Yıllarında Çin'in Afrika'ya Gerçekleştirdiği Enerji Yatırımları

	Üretim			İletim ve Dağıtım		
	Tamamlanan	DevamEden	Planlanan	Tamamlanan	Devam Eden	Planlanan
Doğu Afrika	14	9	5	10	10	1
Batı Afrika	17	4	2	6	2	2
Orta Afrika	8	5	2	5	1	2
Güney Afrika	15	7	8	4	5	1
Toplam	54	25	17	25	18	6
	96			49		

Kaynak: International Energy Agency (2016).

Çin'in Afrika için uyguladığı politika insan haklarının korunması ve bölgesel istikrarın sağlanmasından ziyade petrol nakliyesinin güvenliğinin sağlanmasına yöneliktir (Güven 2006: 181).

Çin'in ekonomik büyümesinde sürekliliğin sağlanması için gerekli olan pazar, hammadde ve enerji ihtiyacı Çin ve Afrika ilişkilerinde belirleyici unsur olmakla birlikte iki taraflı bir kazanım söz konusudur. Bir yandan dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi enerji kaynaklarını çeşitlendirirken, diğer yandan Afrika kıtası, edindiği yatırımlar sayesinde kalkınmaya yönelik adımlar atabilmektedir (Deniz Y. 2014: 73).

Çin yatırımlarının büyük katkısı ile birlikte Afrika 2004 yılında ortalama %5 ekonomik büyüme gerçekleştirmiştir. 2000-2007 yılları arasında Çin'in Afrika ile olan ticaret hacmi %31,9 büyüme göstermiştir (Çin-Afrika İlişkilerinin Tarihi Seyri, <http://www.turksam.org/tr/a1830 E.T: 18.07.2019>).

Çin'in Afrika ile arasındaki ticaret 1980 yılında 1 milyar dolar iken, 2000 yılında 10.6 milyar dolar, 2010 yılında 120 milyar dolar, 2013 yılında ise 210 milyar dolara ulaşmıştır (Deniz Y. 2014:73).

Çin'in Afrika'ya olan ilgisinin başlıca nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Deniz T. 2014: 207);

- Çin'in son 10 yılda ulaştığı %9'luk ekonomik büyüme ile artan hammadde ve enerji ihtiyacının karşılanabilmesi ve Çin ürünlerinin satılabilmesi açısından Afrika potansiyel pazar konumundadır. Bununla birlikte siyasi açıdan Birleşmiş Milletlerde yüzlerce oya sahip ülkelerin desteğinin alınmasında Afrika kıtasının önemli bir yeri vardır.

- Çin'in ihtiyacından fazla miktarda döviz rezervine sahip olması Çin ekonomisi açısından büyük risk oluşturmaktadır. Sahip olduğu döviz rezervlerindeki fazlalığı eritemediği durumda, iç piyasadaki fiyatlar ve ücretler kaçınılmaz olarak artış gösterecektir, bu sebeple iç ekonomik denge bozulacak ve Çin'in en büyük avantajlarının başında gelen ucuz üretim fırsatı sekteye uğrayacaktır. Çin'in, sahip olduğu fazla döviz rezervlerinin bir kısmını zaman kaybetmeden yurt dışına aktarması gerekmektedir. Bunun en iyi yolu Çin'in kendi üretim performansını artırması ve keşfedilmemiş enerji alanlarına doğrudan yatırımlar gerçekleştirmesidir. Genel bir değerlendirme yapıldığında siyasi ve ekonomik göstergeler, Çin'in küresel yatırımlar yapması gerektiğinin önemini ortaya koymaktadır. Gerekli yatırımların gerçekleştirilmesi için en uygun bölgelerden biri olan Afrika'da son dönemde gerçekleştirilen kamu ihalelerinin %50'sini Çin'in kazanması bu savı destekler nitelikte çalışmalarda bulunulduğunun göstergesidir.

2014 Uluslararası Enerji Ajansı'nın raporundan edinilen bilgi dahilinde, 2010-2020 yılları arasında Afrika'ya Çin'in yaptığı ve yapacağı yatırımlarda %56'lık pay yenilenebilir enerji kaynaklarından (hidro enerjinin payı % 49) oluşmaktadır (International Energy Agency 2014).

Çin'in Afrika üzerindeki hedeflerinde en büyük rakibi ABD'dir. Çin, enerji açığını kapatabilmek için hammadde ve enerjiyi Afrika'dan temin etmeyi planlamaktadır. Sudan ve Angoladan petrol, Zambiya'dan bakır, Gabon'dan mangan, Kongo'dan kereste ithal etmektedir. Afrika doğal kaynakları üzerinde Çin hegemonyası istemeyen ABD Çin'in Afrika üzerindeki hedeflerine müdahalede bulunmaktadır. Çin'in ABD'ye göre Afrika'daki üstünlüğü, ABD gibi sömürgeci ülke statüsünde görülmemesidir. AB ve ABD'nin tüm yatırım ve yardımları Afrika vatandaşlarınca yeni sömürü olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle Afrika geçmişinde sömürgeci zihniyete sahip olmayan ülkelerle işbirliği yapmak istemektedir. Çin bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmekte döviz rezervlerini yatırıma çevirmektedir. Afrika-Çin ilişkilerinin gelişimi her iki ülkeye birçok kazanım

sağlarken Çin'in, Afrika üzerindeki menfaatlerinde aktörler arası bu mücadelede denge diplomasisi izlediği gözden kaçmamaktadır (Alpay 2009: 20).

2.7. Çin'in AB ve ABD ile İhracat İlişkileri

Çin ve küresel piyasanın diğer ayağı olan ABD her zaman rekabet içerisinde olmuştur.Çin'in ABD ile yaptığı bu yarışta diğer güç dengesi AB olarak görülmektedir.ABD, AB'nin hedeflediği liberal ilkelerin dışında kalarak Çin ile olan ilişkilerini ilerletmiş; Çin'de bu durumdan faydalanarak ABD'nin AB üzerindeki siyasi ve ekonomik üstünlüğünü kendine çekmek istemiştir.

2.7.1. AB - Çin İlişkisi

Avrupa ülkeleri ve Çin arasındaki ilişkiler 1972-1989 yılları arasında özellikle ticaret alanında hızlı bir gelişim göstermiş ve bu durum iki tarafıda siyasi olarak yakınlaştırmıştır.Bu pozitif gelişmelere rağmen, 1989 yılında Çin'de meydana gelen Tiananmen Meydanı katliamı sebebiyle Çin'in tüm Batı dünyasıyla ilişkileri gerginleşmeye başlamış ve bunun sonucunda Avrupa ülkeleri de Çin ile olan ilişkilerini bir süre için dondurmıştır (Güven 2006: 190).

Çin ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerde zamanla ilerleme kaydedilmiştir.2003 yılında altıncısı gerçekleştirilen AB-Çin Zirvesi'nde taraflar AB'nin en önemli anlaşmalarından Stratejik Ortaklık Anlaşmasını imzalamıştır.Çin ve Avrupa Birliği arasında yoğunlaşan ilişkilerin en önemli göstergesi ticari alandaki gelişmelerdir. 2003 yılında karşılıklı ticaret hacmi 125 milyar dolarken, 2004 yılında 180 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Bunun sonucu olarak AB Çin'in en büyük ticaret ortağı, Japonya'yı geride bırakmıştır. Çin ABD'den sonra AB'nin en büyük ticaret ortağıdır.AB'nin Çin ile olan ticaret hacmi 2003 yılına kıyasla %30'dan fazla artmış ve 170 milyar doları aşmıştır.Çin'de yabancı yatırım açısından AB dördüncü sıradadır.Toplam yabancı yatırımlar içindeki payı ise; 30 milyar dolar civarındadır.AB bu başarısı ile ABD ve Japonya'yı geride bırakmıştır (Güven 2006: 191).

AB'nin Çin pazarı üzerinde önemli bir pay elde etme güdüsü AB ve Çin ekonomik ilişkisinin temelini oluşturmaktadır.AB, Çin pazarında büyük bir pay elde etme isteğinin yanında önemli bir aktör olma isteği de bulunmaktadır.2002 yılından sonra AB'nin Çin pazarı üzerindeki bu amacına ulaştığı görülmektedir.AB üyesi aynı

zamanda lider ülke olan Almanya, Çin'in gerçekleştirdiği ihracat ve ithalatta ilk beşte yer almış ve önemli bir aktör olduğunu göstermiştir (Çiçek 2014: 10).

2001 yılında Çin dünyaya açılmak ve kendini kabul ettirmek için Dünya Ticaret Örgütüne üye olmuş ve serbest piyasa koşullarını kısmi olarak kabul etmiştir. 2002 yılında AB ile stratejik bir partnerlik oluşturmuş ve ekonomik ilişkilere ek olarak siyasi ilişkilerinde geliştirmeye başlamıştır. Country Strategy Paper on China (2002-2006) AB'nin Çin için politik hedeflerinin yer aldığı bu çalışmada, AB'nin Çin için planladığı politikalar şu şekilde incelenebilir (Çiçek 2014: 12);

- Çin'i geliştirilmiş politik diyalog yoluyla daha fazla dünya devleti ile bağdaştırmak,
- İnsan haklarının kanunlara dayandığı ve insan haklarına saygı duyan açık bir topluma geçişine destek olmak,
- Dünya ekonomisiyle bütünleşmesini sağlamak ve sosyal-ekonomik yeniliklere destek olmak,
- Çin'deki AB algısının pozitif olarak değişmesi ve gelişmesini sağlamak.

AB-Çin ilişkilerinde taraflar arasında ekonomik ilişkiler önemli boyutlara ulaşmakla birlikte tarafların farklı politik rejim ve menfaatlerinden kaynaklı sorunları da mevcuttur. İnsan hakları, Çin'e uygulanan silah ambargosu, Çin'in uygulamaya koyduğu tarife dışı engeller, anti-damping taraflar arasında en çok gündeme gelen sorunlardır (Akçadağ 2013).

Çin-AB politikalarını ise; şu şekilde özetleyebiliriz (Güven 2006: 191-192);

- Çin ve AB arasındaki karşılıklı güveni artırmak, ortak noktalarda ilerleyip farklılıklarını sona erdirmek, siyasi bağları güçlendirmek ve dünya istikrarını ve barışını korumak,
- Ekonomik ve ticari ilişkileri büyütme, karşılıklı çıkarları korumak ve eşit şartlarda müzakere yapmak,
- Karşılıklı tecrübeleri paylaşarak refaha kavuşmak, birbirlerinin eksiklerini tamamlayarak kültürel ilişkileri kuvvetlendirmek,

- Yoksulluk ile mücadele etmek, terörizme karşı savaşmak ve çevreye karşı duyarlı olmaktır.

Bir ülkenin süper güç olarak tanımlanabilmesi için kendi askeri, siyasi ve ekonomik gücünü küresel dünyada hissettirmesi gerekmektedir. Buradan yola çıkarak hem Çin hem de AB süper güç olarak ekonomik kazanç elde etmek için ortak çıkarlar doğrultusunda hareket etmektedir. Bu nedenle, pazarlarını mevcut şartlara uyarlayarak birbirlerine açmışlardır. Taraflar arasında karşılıklı oluşan bu güçlü ilişki ve çıkarlar çerçevesinde ülkelerin birbirine olan bağımlılıkları yıllar geçtikçe artmaya devam etmektedir (Yalçınar, Gürkaynak 2009: 75).

2.7.2. ABD - Çin İlişkisi

Çin'in ana hedefi ülke ekonomisini geliştirmek ve bu hedefi gerçekleştirme yolunda ülke içerisinde huzursuzluğa sebebiyet vermemektir. Bu hedefi gerçekleştirebilir kılmak için büyüme hızının sürdürülebilirliğinin yanında dış dünya ile güçlü bağlantılara ihtiyacı vardır. Gelecekte ekonomik canlılığın ve politik huzurun dış dünya ile kurduğu pozitif ilişkileri devam ettirmesine bağlı olduğunun bilincinde politikalar izlemektedir. Diğer yandan Çin için dış dünya ile pozitif ilişkiler kurmanın beraberinde getirdiği uluslararası hukuk, demokratikleşme, ekonomi ve insan hakları konusunda yapılan baskılar; çevre kirlenmesi, liberal ve uluslararası düzenin standart ve prensiplerine uygun olma mecburiyetinden kaynaklı yeni iş ve fırsatlara katlanma gibi konuların getirmiş olduğu sorumluluk, sistemin oluşturduğu külfetler olarak görülmektedir. Çin-ABD ilişkilerinde külfet olarak değerlendirilen bu noktaların etki alanı oldukça geniştir (Dedekoca 2011: 111).

1972 yılında ABD başkanı Richard Nixon'un Çin'i ziyaretiyle yayınlanan Çin-ABD bildirgesi iki ülke arasındaki ilişkileri daha uyumlu hale getirmiştir. Soğuk savaş döneminde SSCB ile yakın ilişki içerisinde olan Çin, ABD ile herhangi bir temas içerisinde bulunmamıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra ABD-Çin ilişkileri tekrar gözden geçirilmiş, ilişkilerin geliştirilmesine yönelik olarak ortak bir bildirge yayınlanmıştır. ABD'ye karşı denge siyaseti izleyen ve küresel rekabette yerini korumak isteyen Çin Halk Cumhuriyeti, hem bölgesel işbirliğine katkı sağlamak hem de ortak çıkarların örtüşmesi nedeniyle 1996 yılında aralarında Rusya, Kırgızistan,

Tacikistan ve Kazakistanın yer aldığı Sanghay Beşlisi adıyla kurulan Sanghay İşbirliği Örgütü'ne dahil olmuştur (BilgesamE.T: 27.05.2019).

Dışa açılım politikalarının etkisiyle 1980'den sonra Çin ABD'ye karşı daha uyumlu politikalar izleme yönünde tutum değiştirmiştir. Her iki ülke uluslararası alanda askeri çatışma riskini en aza indirmek amacıyla ilişkilerini normalleştirme yoluna gitmiştir(Kissenger 2018:338).

İkili ilişkilerde, 1989 yılında Tiananmen ayaklanması olarak adlandırılan protesto gösterilerine karşı yapılan kanlı bastırılarda meydana gelen ölümler sonucu, ABD Çin'e silah ve mühimmat satışını durdurmuştur.Çin'de bu alanda yeni ortaklar bulma yoluna gitmiştir (Sandıklı, Güllü 2005: 153).

2001 yılına gelindiğindeÇin'in DTÖ üyeliği ABD cephesinden şu şekilde yorumlanmıştır:Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği için gösterdiği çabanın altında hem ülkenin global yurttaşlık hakları ve uluslararası hukukun tanınmasını cesaretlendirmek hem de ABD-Çin ticari ilişkileri ve yatırım ilişkilerinin artması yer almaktadır. Aynı zamanda DTÖ üyeliğinin, Çin'i dünya ticaret düzeni kurallarına bağlama konusundaki uğraşlarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.Birçok yazar ve politikacıya göre, Çin ve benzeri ülkelerde piyasa reformlarında başarı sağlamak için uluslararası liberal düzenin ilgili ülkeleri asimile etmesine ve daha fazla çoğulculuğun ortaya çıkmasına bağlı olduğu vurgulanmaktadır (Dedekoca 2011: 110).

Çin'in ABD'ye kıyasla üstünlük sahibi olduğu alanlar şu şekilde sıralanabilir (Dedekoca 2011: 111-112);

- Çin'in coğrafi konumu itibariyle birçok ülkeye komşu olması ortak sınırlarda yaşayan azınlıklar ile olan kültürel paylaşımı artırmış ve bu yakınlık diğer ülkelerle ilişki kurmakta kolaylıklar sağlamıştır.
- Ortak sınırlar ve komşuluk ilişkileri, bölgedeki enerji kaynaklarına daha kolay ulaşma imkanı tanımıştır.
- Ekonomik gücünün ciddi boyutlara ulaşmasıyla, Asya ülkeleriyle kurulan bağlar daha güçlü hale gelerek Asya ülkeleri üzerindeki etki alanınıgenişletmiştir.

- Güçlü yer altı zenginliklerine sahip olan Afrika ve Güney Amerika ülkeleriyle kurulan ilişkilerde Çin'in geçmişten bugüne gelen kötü birizleniminin olmamasının yanında siyasi ve ekonomik üstünlüğünde etkili olmuştur.
- Cari işlemler dengesinde meydana gelen dış ticaret fazlası kaynaklı rezerv olanakları sayesinde ülke dışı yatırımlar ve yardım fırsatları gerçekleştirmektedir.
- Uluslararası ilişkilerde kullanmış olduğu dil, uyumlu ve yapıcı politikaları ile yumuşak güç unsurunu en iyi şekilde kullanarak uluslararası alanda kendisini ön plana çıkarmıştır.

Çin bu üstünlüklerin beraberinde ABD ve Batının ihracat pazarları, doğrudan sermaye yatırımları, eğitim olanakları yardımları, teknolojik yenilikler, Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği için gösterdiği çaba olmaksızın böyle büyük ve sürdürülebilir bir kalkınmayı gerçekleştiremeyeceğini bilmektedir. Stefan Halper'a göre, Çin'in gelişmekte olan ülkelere yaptığı mali yardımlar, uluslararası barış gücüne olan katkıları da başarısına etki eden faktörlere örnek verilebilir (Halper 2010: 136-137).

ABD açısından Çin'in işgücü ve ticari konulardaki kuralsızlığı, haksız rekabeti, insan hakları ihlalleri, fikri mülkiyet haklarının korunmaması, teknoloji transferindeki illegal yöntemleri, enerji konusundaki cesaretli ve saldırgan girişimleri, özellikle Afrika ana karasına olan yatırımları, ekonomik çıkarlar göz önünde bulundurularak kurulan ilişkileri; SCO'daki liderliği ve ABD'yi uzak tutması ABD açısından endişe yaratmaktadır. Çinli firmaların Amerika'da yaptığı satın almaların yükselmesiyle birlikte "Çin bizi almaya geliyor!" söylemi ortaya çıkmıştır; buna karşılık "Amerikan malı al!" şeklinde Amerikan Kongresinde yapılan çalışma, ABD'nin dünyanın en büyük ihracatçısı olması sebebiyle, bu çalışmanın Amerikalılar için iş imkanlarının zamanla daha fazla azalmasına ve Amerikan ekonomisinin temeli olan küresel kapital akışta zedelenme meydana getireceği savunulmaktadır (Malkiel 2009).

Çin, ABD'nin tüm dünyayı hegemonyası altına alarak, dünya üzerindeki tek süper güç olma yolunda izlediği politikaları dünya barışının korunması

doğrultusunda uygun bulmamaktadır.Çin uluslararası alanda tarzını; komşularıyla işbirliği içerisinde, barışçılısı, dünya ekonomisinde etkin ve katılımcı bir ülke olarak yansıtmıştır.Komşu ülkeler ve rekabet içerisinde olduğu ülkelerin kendisini ve uluslararası alanda ki başarısını fırsat olarak değerlendirmelerini ve bu yönde dünya ticaretine katkı sağlayacak adımlar atmalarını istemiştir (Zakaria 2008).

Çin'in aktif ve katılımcı denge politikasına baktığımızda, Asya pasifik bölgesinde ekonomilerin entegrasyonu yatırım ve ticaretin serbestleştirilmesi amaçlanarak 1989'da Japonya başta olmak üzere Asya-Pasik bölgesinde toplam 12 üye ile 'Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği' (APEC) kurulmuştur. Hong Kong, Meksika, Şili gibi üyeliğe sonradan dahil olan ülkeler de vardır. Bir diğer örgüt uluslararası alanda işbirliği ve bölgesel barışa katkı sağlanması amacıyla oluşturulan 'Güneydoğu Asya Uluslar Birliği' (ASEAN) 'dır. Son olarak BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) dünya maden rezervinin % 60'ına sahip olan BRICS ülkeleri, üyeler arası mali istikrarın sağlanması amacıyla kurulmuştur.Çin bu örgütsel katılımları ile bir kez daha tüm dünya ülkeleri açısından risk değil barış ve denge taraftarı olduğu mesajını vermektedir (Ernağan, Üstünel 2014: 22-23).

Günümüz ABD-Çin ilişkilerini değerlendirdiğimizde, Çin ABD'den sonra dünyada en fazla GSYH hacmine sahip ikinci ülkedir.Dünya bankasından alınan verilere göre 2018 yılı için ABD kişi başı GSYİH'si 20 milyar dolar iken, Çin kişi başı GSYİH'si 13 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir İstatistiki veriler ışığında yapılan tahminlerce, 2020'de Çin GSYH hacminin ABD'yi geride bırakması gerekirken durum beklendiği gibi gerçekleşmemiştir.ABD'nin uyguladığı kotalar ve tarifeler 2018 itibarıyla ABD-Çin arasındaki ticaret savaşını şiddetlendirmiştir (<https://data.worldbank.org/indicator> E.T: 02.08.2019).

Tablo 2.8.Çin-ABD 2018 Dış Ticaret Rakamları

Çin'in ABD'ye İhracatı		ABD'nin Çin'e İhracatı	
ÜRÜNLER	Milyar Dolar	ÜRÜNLER	Milyar Dolar
Elektrikli Cihazlar	152	Hizmetler	58
Makine ve Ekipman	110	Uçaklar	18
Mobilya ve Yatak	32	Makine ve Ekipman	13
Oyuncak ve Spor Malzemeleri	27	Meyve, Tahıl, Soya Fasulyesi	13
Plastik	19	Arabalar	13
Hizmetler	17	Elektrikli Ürünler	12

Kaynak: IBRD, GSYİH, <https://sdg-tracker.org/economic-growth> (E.T:10.08.2019).

ABD-Çin ticari ilişkilerinde ABD'nin mal ve hizmet ticareti, 2018'de yaklaşık 737,1 milyar dolar olarak gerçekleşti. İhracat 179,3 milyar dolardı; ithalatı 557,9 milyar dolardı. ABD'nin Çin'le mal ve hizmet açığı 2018'de 378,6 milyar dolardır.Çin şu anda 2018 yılında toplam 659,8 milyar dolar (iki yönlü) mal ticareti ile ABD'nin en büyük mal alım satım ortağıdır. Mal ihracatı 120,3 milyar dolar; mal ithalatı 539,5 milyar dolardır. ABD'nin Çin ile olan mal ticareti açığı 2018'de 419,2 milyar dolardır.Çin'le hizmet ticareti (ihracat ve ithalat) 2018'de yaklaşık 77,3 milyar dolar olarak gerçekleşti. Hizmet ihracatı 58,9 milyar dolar; hizmet ithalatı 18,4 milyar dolardı. ABD'nin Çin'le olan ABD'deki hizmet fazlası, 2018'de 40,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (The Peoples Republic of China,<https://ustr.gov/countries-regions/china> E.T: 15.08.2019).

ABD-Çin ihracatında, Çin 2018'de ABD'nin 3.en büyük mal ihracat pazarı oldu.ABD'nin 2018'de Çin'e yaptığı ihracat, 2017'den% 7.4 azalarak (9.6 milyar dolar) ancak 2008'e oranla% 72.6 artarak 120.3 milyar dolara ulaştı. ABD'den Çin'e yapılan ihracat 2001'den bu yana% 527 arttı.ABD'nin Çin'e ihracatı, 2018'deki ABD'nin toplam ihracatının% 7.2'sini oluşturuyor. 2018'deki en önemli ihracat kategorileri: uçaklar (18 milyar dolar), makineler (14 milyar dolar), elektrikli makineler (13 milyar dolar), optik ve tıbbi aletler (9.8 milyar dolar) ve araçlar (9.4 milyar dolar) idi.ABD'nin tarım ürünleri ihracatında, en büyük 4.tarımsal ihracat pazarı olan Çin'e toplam ihracatı 2018'de 9.3 milyar dolara ulaştı. Önde gelen yurtiçi ihracat kategorileri şunlardır: soya fasulyesi (3.1 milyar dolar), pamuk (924 milyon dolar), deriler ve postlar (607 milyon dolar), domuz ve domuz ürünleri (571 milyon dolar) ve kaba tahıllar (mısır gibi) (530 milyon dolar). ABD'den Çin'e yapılan

hizmet ihracatı, 2018'de 58,9 milyar dolar, 2017'den% 2,2 (1,3 milyar dolar) ve 2008'de% 272'dir. 2001'den bu yana% 997 yükseldi (DTÖ'ye katılım öncesi). ABD'den Çin'e yapılan lider hizmet ihracatı seyahat, fikri mülkiyet (ticari marka, bilgisayar yazılımı) ve taşımacılık sektörlerinde gerçekleşti (The Peoples Republic of China,<https://ustr.gov/countries-regions/china> E.T: 15.08.2019).

Çin, aynı zamanda 2018'de ABD'nin en büyük mal ithalatçısıydı. ABD'nin Çin'den yaptığı mal ithalatı, 2018'de 539,5 milyar dolar olarak gerçekleşti, 2017'den% 6,7 artışla (34,0 milyar dolar) ve 2008'den% 59,7 arttı. Çin'den den yapılan ithalat, 2001'den itibaren % 427 arttı. ABD'den yapılan ithalat, 2018'deki toplam ithalatın% 21.2'sini oluşturmaktadır.2018'deki en önemli ithalat kategorileri: elektrikli makineler (152 milyar dolar), makine (117 milyar dolar), mobilya ve yatak (35 milyar dolar), oyuncak ve spor malzemeleri (27 milyar dolar) ve plastik maddeler (19 milyar dolar) olmuştur. Çin'den yapılan toplam tarımsal ürün ithalatı, en büyük 3.tarımsal ithalat tedarikçimiz olan 2018'de 4,9 milyar dolar olarak gerçekleşti. Önde gelen kategoriler şunlardır: işlenmiş meyve ve sebzeler (1.2 milyar dolar), meyve ve sebze suları (393 milyon dolar), aperatif yiyecekler (222 milyon dolar), baharatlar (167 milyon dolar) ve taze sebzeler (160 milyon dolar). Çin'den ABD'ye yapılan hizmet ithalatının 2018'de 18.4 milyar dolar olduğu, 2017'den% 5.5'in (963 milyon dolar) ve 2008'den yüzde 68.3 daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. 2001'den bu yana % 414 arttı (DTÖ'ye katılım öncesi). Çin'den ABD'ye önde gelen hizmet ithalatı nakliye, seyahat ve araştırma ve geliştirme sektörlerindedir.

Ticaret dengesi ABD'nin Çin'le olan mal ticareti açığı 2018'de 419,2 milyar dolar olarak gerçekleşti. Bu rakam 2017 yılına göre% 11,6 arttı (43,6 milyar dolar) Amerika Birleşik Devletleri'nin 2018'de, 2017'den% 0,8 artarak 41 milyar dolarlık bir hizmet fazlası var.Yatırım alanında ABD'deki doğrudan yabancı yatırım (DYY) (hisse senedi) 2017 yılında 107,6 milyar dolar olarak gerçekleşti. 2016'dan bu yana % 10,6'ya yükseldi. ABD'deki doğrudan yatırım; üretim, toptan satış ve finans ve sigortadan kaynaklanıyor.Çin'in ABD'deki DYY (stok), 2016'da %2,3 düşüşle 2017'de 39,5 milyar dolar olmuştur. Çin'in ABD'deki doğrudan yatırımları imalat, emlak ve depo kurumları tarafından yönetilmektedir.ABD'deki iştiraklerin çoğunluğuna göre Çin'deki hizmet satışları 2016 yılında 55,1 milyar dolar (mevcut en son veriler) iken, Çin'deki çoğu şirkete ait ABD'deki hizmet satışları 8,3 milyar

dolar olarakgerçekleşmiştir (The Peoples Republic of China
<https://ustr.gov/countries-regions/china> E.T: 17.08.2019)

Tablo 2.9.Yüksek Teknolojili Ürünler İhracat Rakamları (Milyar\$)

Yıllar	ABD	ÇİN
2001	175,872	49,41
2002	161,991	69,226
2003	161,562	108,669
2004	139,381	163,007
2005	145,436	215,928
2006	219,026	273,132
2007	218,116	302,773
2008	220,884	340,118
2009	132,407	309,601
2010	145,933	406,09
2011	145,639	457,107
2012	148,331	505,646
2013	148,531	560,058
2014	155,641	558,599
2015	154,336	549,799
2016	153,509	496,007
2017	110,12	504,381

Kaynak: The WorldBank,

Data<https://data.worldbank.org/indicator>,(E.T:15.08.2019).

Tablo 2.9’da Çin ile kıyaslandığında yüksek teknoloji ürün ihracatında2003 yılına kadarüstünlüğünü koruyan ABD, 2004 yılı itibariyle bu üstünlüğünü kaybetmiştir. 2017 yılında Çin’in yüksek teknoloji ürünlerde ihracat rakamları 504,381 milyar dolar iken,ABD’nin ihracatı 110,12 milyar dolardır.Çin’in, yüksek teknoloji ürün ihracatında ABD’yi çok gerilerde bıraktığını söyleyebiliriz.

2017 Çin-ABD dış ticaret rakamlarına baktığımızda dış ticaretten Çin karlı çıkmaktadır(Tablo-2.8).ABD bu ticaret savaşını kazanmak ticari anlamda üstünlüğünü Çin’e kaptırmamak amacıyla birçok yol denemektedir.ABD başkanı Donald Trump, bu üstünlük mücadelesinde Çin’i haksızlıkla suçlayarak Çin’den ithal edilen ürünlere yüksek tarife oranları getirmiştir. 23 Ocak 2018’ de ithal edilen

ürünler arasında yer alan güneş panellerinde % 30 oranında tarife uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu tarife 4 yıl süreyle geçerli olmakla birlikte her yıl %5 azalış göstererek %15 seviyesine inecektir. Ayrıca diğer ithalat ürünleri arasında yer alan ev tipi çamaşır makineleri için ilk 1,2 milyonluk ithalata %20, bir sonraki ithalat için %50 oranında tarife oranı belirlenmiştir.Çin ABD'nin bu yaptırımları karşısında DTÖ'ye dava açmıştır. Günümüzde Çin dünya tedarik zincirine hükmediyor ve toplam küresel kapasite genişlemesinin %70'ini oluşturacak şekilde kapasitesini artırmayı hedeflemektedir (<https://ustr.gov/about-us/policy-offices/> E.T: 20.08.2019).

23 Ağustos 2018'e gelindiğinde ABD Çin ithal mallarına %25 oranında vergi uygulaması getirdi.Ek vergi uygulaması getirilen ürünler arasında robot ve uzay teknolojisi, raylı sistemler, denizcilik ürünleri, elektrikli ürünlerde yer almaktadır.ABD'nin tüm bu uygulamaları karşısında Çin'de Yuanı devalüe etmektedir.Çin Yuanın değerini düşük tutarak ihracatını artırma yoluna gitmektedir. Şu şekilde ifade edecek olursak, Yuanın değeri %10 düşerse ABD'li ithalatçılar ürünü %10 daha ucuza almış olacaklardır. ABD'li iş adamları Çin'den ithal ettikleri ürünler için ek bir ödeme yapmadıkları için Çin'den ithalat daha makul gelmektedir. Çin'in 30 yılı aşkın süredir diğer yatırımcılarda dahil olmak üzere ABD'li yatırımcıları dikkate alarak uygulamış olduğu vergi muafiyetleri söz konusudur. ABD'li yatırımcılar ve iş adamları Çin'in ucuz emek ve yüksek vergi ayrıcalıklarını kendi lehlerine kullanmaktadırlar. 2019 yılında ABD, Çin menşeli ürünlere uygulamış olduğu %10 vergi oranlarını %25'e yükselterek ek yaptırım uygulamasına gitmiştir.2020 yılına gelindiğinde bu ek vergi yaptırımından 100 milyar dolar gelir elde edilmesi beklenilmektedir (The Peoples Republic of China Office of U.S Trade Representative, ustr.gov E.T: 20.08.2019)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇİN'DE İHRACAT SEKTÖRÜNDE ÜRETİM ÇEŞİTLİLİĞİNİN KÜMELEME ANALİZİ İLE SINIFLANDIRILMASI

3.1. Kümeleme Analizi Yöntemi

Değişkenlerin çokluk arz ettiği istatistiki yöntemlerden biri olan kümeleme analizi yöntemi, verilerin benzer ve farklı yönlerine göre sınıflandırılmasında yardımcı bir tekniktir. Kümeleme analizi yönteminde aynı grupta yer alan verilerin benzerliğinin yanı sıra, farklı gruplardaki veri ayrılıkları da analizin başarısında ölçüt olarak değerlendirilmektedir.

Kümeleme analizinde iki nesne arasındaki ilişkinin kuvveti benzerlik şeklinde ifade edilirken, iki nesne arasındaki zıtlık ve uyumsuzluk durumu farklılıkları ortaya koymaktadır. Bu çalışmada ise; hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan kümeleme analizi yöntemlerinden, küme sayısının belirli olmadığı hiyerarşik kümeleme yöntemi kullanılmış, sonuçlar dendogram denilen ağaç diyagramları ile ifade edilmiştir. Dünya bankası üzerinden alınan verilerle yapılan bu analizde, diğer istatistiki tekniklerde büyük önem taşıyan verilerin normalliği varsayımından ziyade uzaklık değerlerinin normal olması yeterli kabul edilmiştir (Tatlıdil 2002: 329).

Çin'in, DTÖ'ye üye olmadan önce ve DTÖ' ye üye olduktan sonra 25 farklı sektörde ihracat oranındaki değişimler kümesel olarak incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar bu sektörlerin gelişim süreci ve büyüme oranları ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır.

3.2. Literatür İncelemesi

Amighini (2005). Çalışmada Çin'in bilgi-iletişim teknolojileri sanayilerinde dünya piyasasındaki yeri araştırılmıştır. Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve net ticaret endeksi kullanılarak 1991 ve 2001 yılı baz alınarak analiz yapılmış, SITC 5 haneli ürün sınıflandırması kullanılmıştır. Çin'in 1991-2001 yılları arasında niteliksiz emek yoğun sektörlerde uzmanlaştığı teknoloji yoğun sektörlerde ise dezavantajlı olduğu görülmüştür. Ayrıca seçilen bazı alt

sektörlerde rekabet gücünün yükseldiği belirlenmiştir. 1990'lerden itibaren teknoloji yoğun sektörlerde rekabet gücü artmakta özellikle de son on yılda elektronik, makine, bilişim, telekom ve ofis ekipmanları ve elektrikli eşyalarda rekabet gücü yükselmektedir. Ülkeye giren yabancı sermaye yatırımları ve ülkenin küresel üretim ağlarının bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerde etkin rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapmış olduğum kümeleme analizinde, 1992-2001 yılları arasında Çin'de elektronik ürünler ve makine sektörüne ağırlık verilmesi DTÖ üyeliği sonrasında bu sektörlerde Çin'in rekabet gücününün artması 2001 sonrasında yüksek teknoloji ürünlere ağırlık verilmesi yönüyle uyum göstermektedir.

Veeramani (2006), 1980'den itibaren Çin ve Hindistan'ın ihracatında meydana gelen değişme ve uzmanlaşma yapısı karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir. Yapılan analizde 1980-2003 dönemi dikkate alınmış, Çin ve Hindistan'ın faktör yoğunlukları SITC Rev.3'e göre ölçülmüştür. Çin ve Hindistan'ın faktör donanımlarına uygun bir şekilde emek yoğun mallarda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür. Teknoloji yoğun mallarda iki ülkenin de karşılaştırmalı üstünlüğü düşük çıkmıştır. İki ülkede de beşeri sermaye ve teknoloji yoğun mallarda karşılaştırmalı üstünlük kademeli bir şekilde artmaktadır. Hindistan'la karşılaştırıldığında Çin, teknoloji yoğun ürünler ve niteliksiz emek bakımından daha fazla karşılaştırmalı üstünlüğe sahip bulunmaktadır. Ayrıca çalışmada Hindistan'ın tarımsal hammadde yoğun, mineral kaynak yoğun ve niteliksiz emek yoğun mallarda uzmanlaştığı; Çin'in ise niteliksiz emek yoğun ve son yıllarda azalsa da tarımsal hammadde yoğun mallarda uzmanlaştığı görülmüştür. Yapmış olduğum çalışmada ulaştığım sonuçta, Çin'in emek yoğun ürünlerde rekabet gücünün yüksek olması teknoloji ağırlıklı ihracata yönelmesi yönüyle Veeramani'nin çalışmasıyla uyum gösterirken ihracatta uzmanlaşmanın, rekabet gücünün an az çıktığı sonucuna vardığım tarımsal hammadde sektöründe benzerlik göstermemektedir.

Özer ve Çiftçi (2009). Çalışmalarında panel veri analizini kullanarak 1993–2005 döneminde 19 OECD ülkesinde Ar-Ge harcamaları ile genel ihracat, bilgi iletişim teknolojileri ihracatı ve ileri teknoloji ihracatı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yüksek teknoloji ürünler ülke ihracatında katma değer yaratan ürünler olduğundan ar-ge harcamalarının düşük teknoloji ürünlerden yüksek

teknolojili ürünlere kaydırılması, ar-ge harcamalarının yüksek teknolojili ürün ihracatı üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Kösekahyaoğlu ve Özdamar (2011). Türkiye, Çin ve Hindistan'ın rekabet gücü 1990-2009 dönemi baz alınarak emek yoğun, hammadde yoğun, sermaye yoğun, kolay taklit edilebilen araştırma bazlı ve zor taklit edilebilen mallar olarak beş kategoride incelemiştir. Ülkelerin rekabet gücünün ölçümünde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, İhracat Uzmanlık Endeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performans Endeksi kullanılmıştır. Sonuç olarak, bu ülkelerde rekabet gücünün emek yoğun mallarda yüksek olduğu, ancak son dönemde Hindistan'da sermaye yoğun mallarının öneminin giderek arttığı görülmüştür. Ayrıca Türkiye'nin Çin karşısında emek yoğun ve kolay taklit edilebilen mallarda çok avantajlı olmadığı, Hindistan karşısında ise; sermaye yoğun mallarda, hammadde ve kolay taklit edilen mallara oranla daha iyi bir ihracat uzmanlığına sahip olduğu görülmüştür.

Han ve Lee (2012). Çin ve Kore arasındaki dış ticaretin ne kadarının dikey endüstri-içi ticaret şeklinde gerçekleştiğini incelediği bu çalışmada Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırması Rev.5 ürün gruplandırması kullanılarak ilgili veriler Birleşmiş Milletler Comtrade veri tabanından alınmıştır. Yapılan incelemede Çin ve Kore arasında 1990 yılından itibaren gerçekleştirilen ticaretin yaklaşık %50'sinin endüstri-içi ticaret şeklinde gerçekleştiği görülmüştür. Analizde endüstri-içi ticaretin büyük bölümünün dikey endüstri-içi ticaret şeklinde gerçekleştiğini göstermiştir. Fakat bu durumun bazı sektörlerde değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 2000'li yıllardan itibaren kimya sanayinde yatay endüstri-içi ticaret artarken dikey endüstri-içi ticaret azalmakta olduğu saptanmıştır. Diğer yandan tekstil, fabrikasyon metal ve makine sanayi ve elektronik sanayi de dikey endüstri-içi ticaret artarken yatay endüstri-içi ticaretin azalmakta olduğu gözlemlenmiştir.

Bulum A.Z., Ersöz T., Ersöz F. (2013). DTÖ üyesi ülkelerin uluslararası ticaret hacimleri üzerine yapmış olduğu kümeleme analizi çalışmasında, hiyerarşik kümeleme yöntemiyle ülkeler gruplara ayrılmış, kümeleme yöntemi için Ward yöntemi kullanılmış, mesafe ölçümünde kare öklid uzaklığı metodu tercih edilmiştir.

İthalat ve ihracat rakamları göz önünde alındığında uluslararası ticaret hacminde ABD'nin lider ülke olduğu Çin ve Almanya'nın uluslararası ticaret hacminde ABD den sonra geldiği görülmüştür. Yalnız ihracat rakamları göz önüne alındığında Çin'in ABD ve Almanya'yı geride bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır. Çin'in uluslararası ticaret hacminde önemli bir pozisyona sahip olduğu fakat nüfus kriteri dikkate alındığında dış ticaret getirisinin ülke nüfusu içerisinde orantısız paylaştırıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çin merkezli yapılan değerlendirmeler, yapmış olduğum çalışmamda ulaşılmış olduğum sonuçlarla uyusmaktadır.

Şahin (2015). Yapmış olduğu çalışmasında, Türkiye ve BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin) ülkelerinin faktör yoğunluğuna göre ihracat yapılarını analiz etmiş daha sonra 1992-2013 dönemlerinde Türkiye'nin emek yoğun mal ihracatında karşılaştırmalı üstünlükleri, BRIC ülkeleri ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada emek yoğun mallarda rekabet gücünün analizinde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (AKÜ) endeksi kullanılmıştır. 1992- 2013 verileri analiz edilmiş ve SITC Rev. 3 iki haneli ürün grubu kapsamında hesaplamalar yapılmıştır. Türkiye, Çin ve Hindistan'ın faktör yoğunluğunun emek yoğun mallardan oluştuğu görülmüştür. Brezilyanın faktör yoğunluğu sermaye yoğun ve hammadde yoğun mallardan oluşurken; Rusya'nın faktör yoğunluğu hammadde yoğun mallardan oluşmaktadır. Ayrıca Türkiye, Çin ve Hindistan'ın emek yoğun mallarda rekabet gücü yüksek; Rusya'nın emek yoğun mallarda rekabet gücü düşük bulunmuştur. Brezilya'da ise; emek yoğun malların rekabet gücünün Rusya'ya göre yüksek ancak diğer ülkelere göre düşük olduğu görülmüştür.

Tunalı ve Aytekin (2017). Türkiye Dış ticareti üzerine yapılan kümeleme analizi çalışmasında, Türkiye'nin ihracat ve ithalat yaptığı ülkelerin kümelere ayrılması amacıyla, Wards ve k-ortalamalar kümeleme yöntemleri kullanılmıştır. Veri seti Birleşmiş Milletler veri tabanından elde edilirken, değişken olarak SITC Rev.3 basamak 1.mal sınıflandırması kullanılmıştır. Türkiye'nin ithalatta enerji açısından dışa bağımlılığı ortaya konurken, ihracatın katma değer yaratan mallar üzerinde yoğunlaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülke olan Çin ile ihracat hacminin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin (2017). 2000-2014 yıllarını kapsayan ASEAN-5 ülkelerinde emek yoğun malların dış ticaret hacmine etkisi analiz edilmiştir. Emek yoğun malların endüstri içi ticaret seviyesi ve emek yoğun malların rekabet gücü analiz edilmiştir. Rekabet gücü ölçümünde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (AKÜ) kullanılırken, endüstri içi ticaretin ölçümünde GL Endeksi kullanılmıştır. Çalışmada ulaşılan sonuçta emek yoğun mallarda endüstri içi ticaret seviyesinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Rekabet gücü analizinde emek yoğun mallarda, Endonezya ve Tayland'ın rekabet gücünün yüksek olduğu; Malezya, Singapur ve Filipinlerin rekabet gücünün düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Ervani. E., Widodo T., Purnawan E. (2018). 1995-2015 yıllarının esas alındığı çalışmada, Doğu Asya ihracat modelleri üzerinde Endonezyanın; Japonya, Çin, Hong Kong, Kore, Singapur ile rekabeti analiz edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan verilere, BM veri tabanından ulaşılmış olup değişken olarak 3 basamaklı SITC Rev-2 sınıflandırması kullanılmıştır. Bu çalışmada ihracatları analiz edilen altı Doğu Asya ülkesinden temel alınan ülke Endonezyadır. Doğu Asya ülkeleri (Endonezya, Çin, Japonya, Hong Kong, Güney Kore ve Singapur) karşılaştırmalı üstünlüklerinde genel gözlem düşük ürün grupları üzerinde daha fazla uzmanlaştıklarıdır. Araştırmaya göre, Endonezyanın; temel mallarda, Çin'in emek yoğun ürünlerde, Japonya'nın teknoloji yoğun ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kore, Singapur, Hong Kong'un ise; karşılaştırmalı üstünlüğü değişkenlik gösterse de teknoloji yoğun ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Dönemler halinde 1995-2015 yılları arasında Çin, Japonya , Kore, Singapurun ihracatı artarken Endonezyanın ihracatının düştüğü gözlemlenmiştir. Bölgede Çin ve Japonya'nın Endonezya için büyük rakip olduğu ihracat beklentilerini tehdit ettiği sonucuna varılmıştır. Hong Kong, Güney Kore ve Singapur'un uzmanlık modeli ise; Endonezya'nın gelişmesi ve ihracat beklentileri için fırsatlar sunmaktadır.

3.3. Kullanılan İstatistiki Yöntemler

Çalışmanın istatistiksel analizleri SPSS 19.0 paket programında yapılmıştır. Çalışmada yer alan nitel değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler frekans ve yüzde ile; nicel değişkenler medyan, minimum ve maksimum değerleriyle verilmiştir. Nicel değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Normal dağılım göstermeyen nicel değişkenlerin 2 grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi kullanılmıştır. İhracat yapılan sektörlerin nasıl gruplandığı kümeleme analizi ile değerlendirilerek dendogram ile gösterilmiştir. Çalışmadaki tüm istatistiksel analizlerde p değeri 0,05'in altındaki sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

3.4. Bulgular

DTÖ üyeliğinin Çin'in ihracatına etkisini göstermek amacıyla Çin'in farklı sektörlerde gerçekleştirdiği ihracat verileri değerlendirildi. Söz konusu verilere Dünya bankasının internet sitesinden ulaşıldı.

<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-TRD-VL/Partner/WLD/Product/Food#>
(E.T: 05.04.2019).

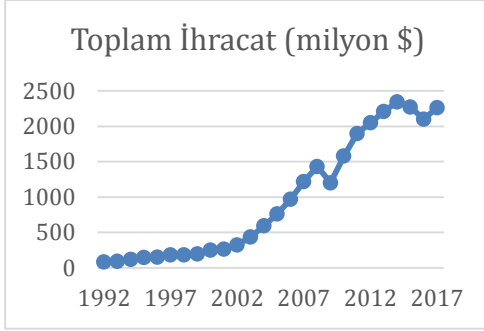
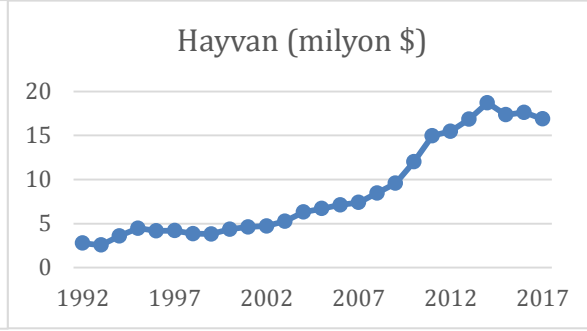
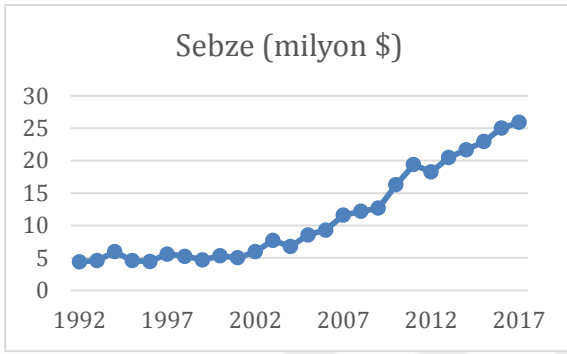
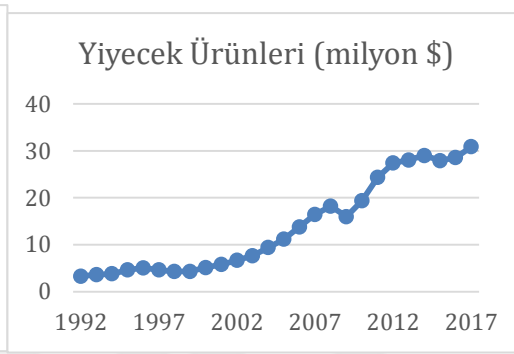
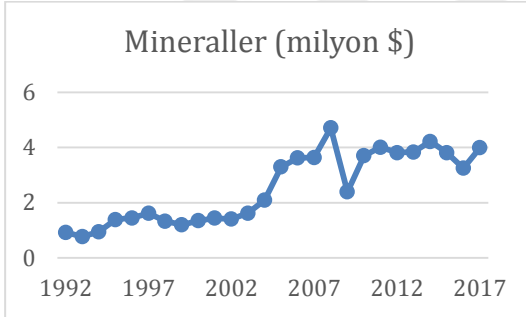
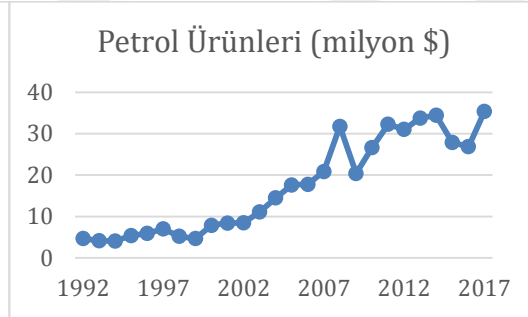
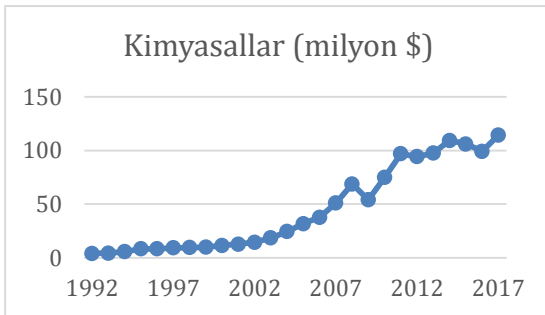
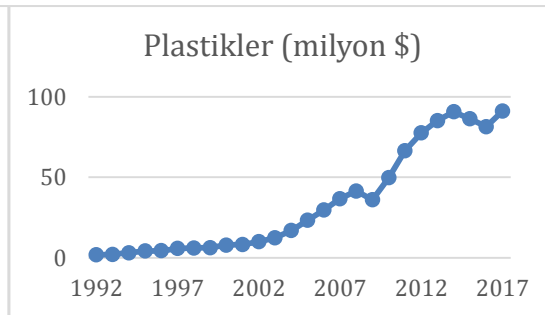
Dünya bankasından 1992-2017 yılları arasında toplamda 25 farklı sektöre ait ihracat değerlerine ulaşıldı. Söz konusu sektörler Tablo-3.1'de gösterilmiştir.

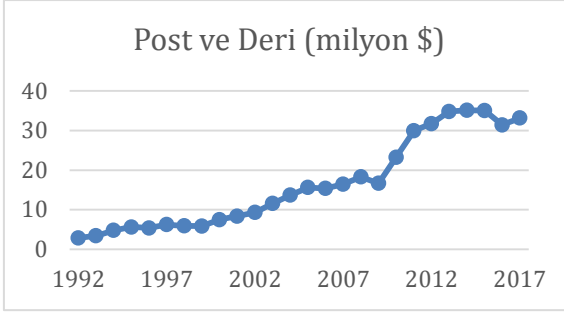
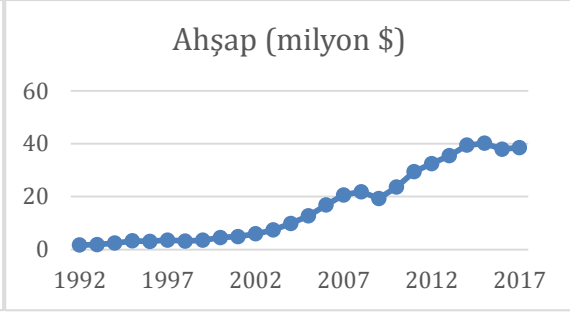
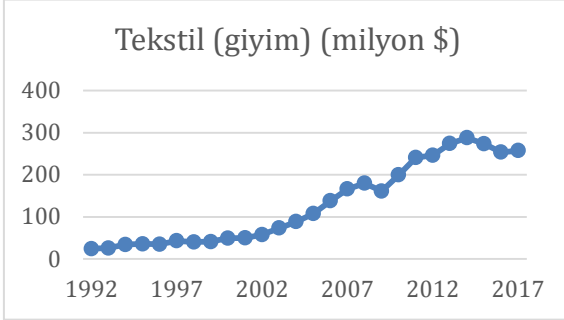
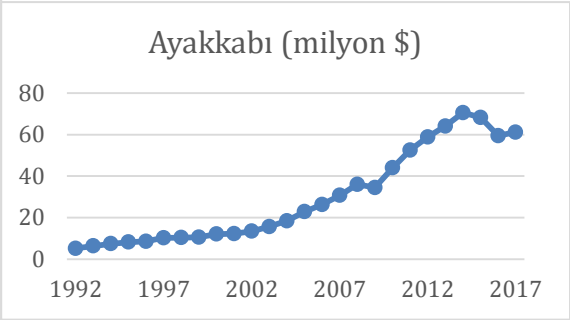
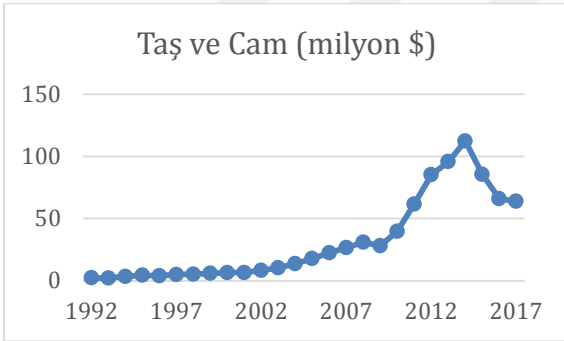
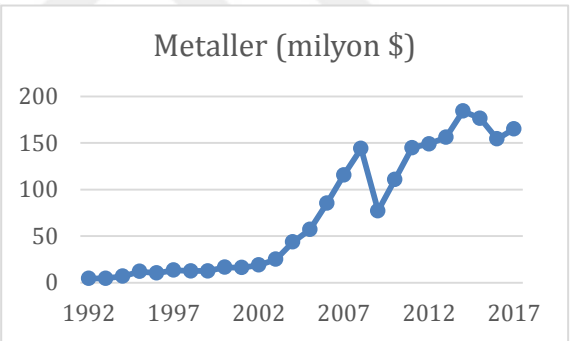
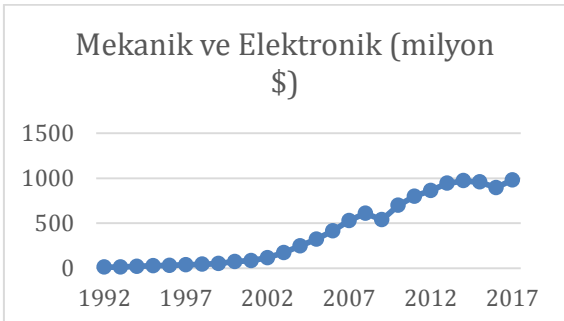
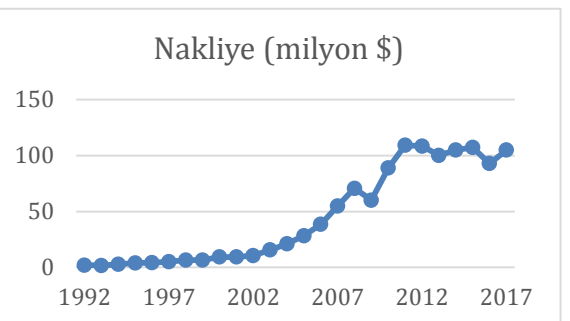

Tablo 3.1. Analizde YerAlan Sektörler

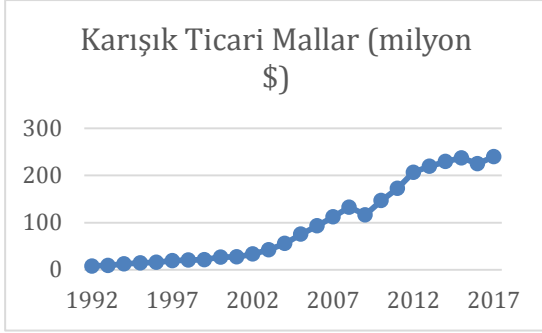
Sektör-1 (z2)	Hayvan	Sektör-14 (z15)	Mekanik ve Elektronik
Sektör-2 (z3)	Sebze	Sektör-15 (z16)	Nakliye
Sektör-3 (z4)	Yiyecek ürünleri	Sektör-16 (z17)	Karışık ticari mallar
Sektör-4 (z5)	Mineraller	Sektör-17 (z18)	Madenler
Sektör-5 (z6)	Petrol ürünleri	Sektör-18 (z19)	Tekstil (kumaş)
Sektör-6 (z7)	Kimyasallar	Sektör-19 (z20)	Makine
Sektör-7 (z8)	Plastikler	Sektör-20 (z21)	Ham maddeler
Sektör-8 (z9)	Post ve deri	Sektör-21 (z22)	Ticari ara mallar
Sektör-9 (z10)	Ahşap	Sektör-22 (z23)	Tüketim malları
Sektör-10 (z11)	Tekstil (giyim)	Sektör-23 (z24)	Üretim malları
Sektör-11 (z12)	Ayakkabı	Sektör-24 (z25)	Tarımsal ham madde
Sektör-12 (z13)	Taş, cam	Sektör-25 (z26)	Zirai ürünler
Sektör-13 (z14)	Metaller		

Çin'in 1992 yılından 2017 yılına kadar olan toplam ihracat ve 25 ayrı sektördeki ihracat değişimleri incelendiğinde tüm sektörlerde anlamlı derecede artış olduğu görülmüştür. Ayrıca 1992 yılından 2017 yılına kadar olan değişimler Grafik-1'den 26'ya gösterilmiştir.

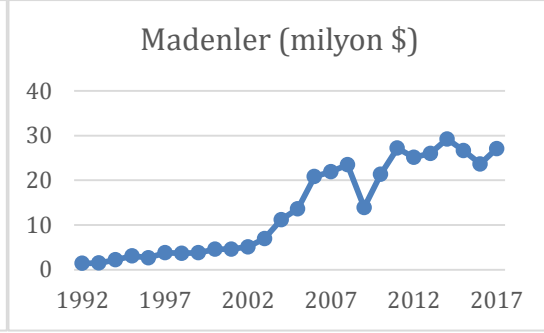
Grafik-1**Grafik-2****Grafik-3****Grafik-4****Grafik-5****Grafik-6****Grafik-7****Grafik-8-**

Grafik-9**Grafik-10****Grafik-11****Grafik-12****Grafik-13****Grafik-14****Grafik-15****Grafik-16**

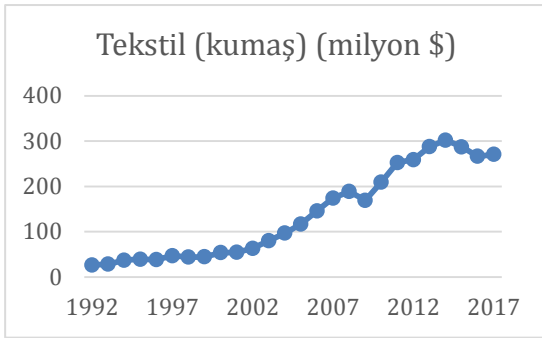
Grafik-17

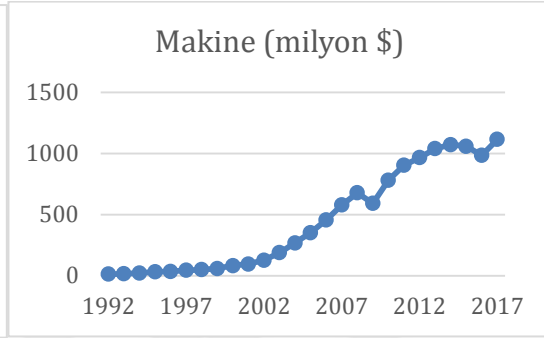
Grafik-18

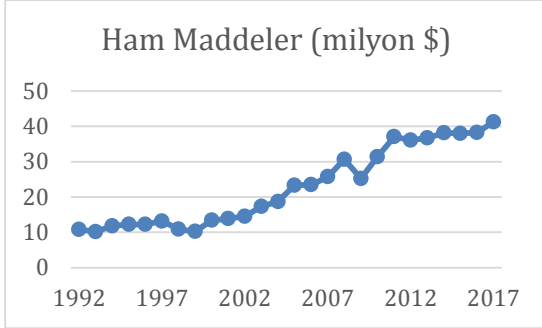
Grafik-19

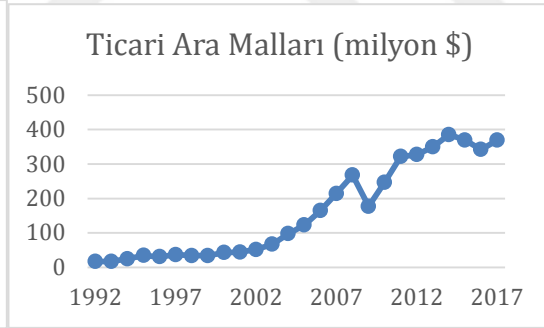
Grafik-20

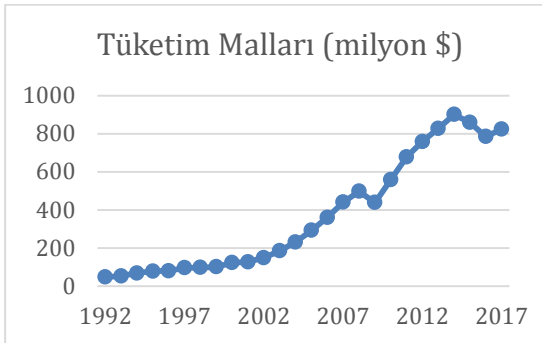
Grafik-19

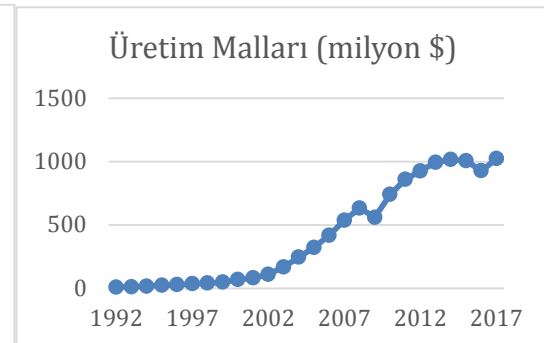
Grafik-22

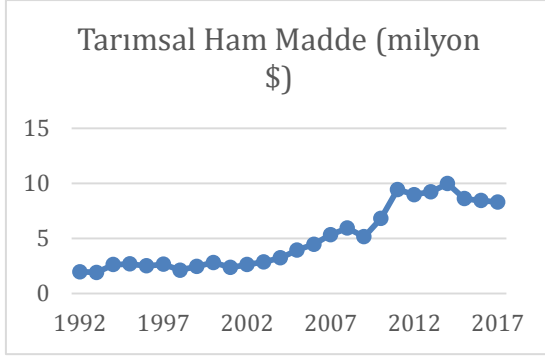
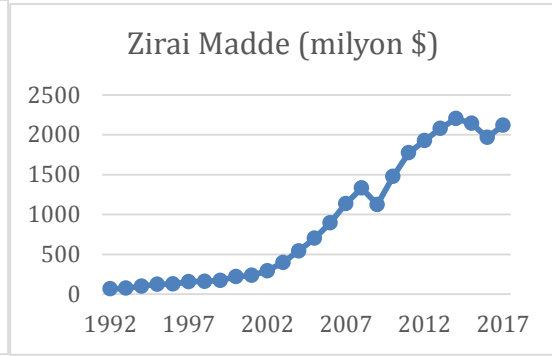

Grafik-23

Grafik-24

Grafik-25**Grafik-26**

Tablo -3.2.-3.3.ve 3.4.'de Çin'in DTÖ üyeliği öncesi ve sonrasında toplam 25 ayrı sektöre ait ihracat değerleri verilmiştir. Söz konusu tüm sektörlerde ihracat değerleri DTÖ öncesi ve sonrası arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p < 0,001$).

Tablo 3.2. DTÖ'ye Üyelik Öncesi ve Sonrasında Sektörel Analiz (A)

	DTÖ Üyelik		P
	Hayır	Evet	
Toplam İhracat	151,0 (84,9 – 249,2)	1430,7 (266,1 – 2342,6)	<0,001
Hayvan	3,8 (2,6 – 4,5)	9,6 (4,6 – 18,7)	<0,001
Sebze	4,7 (4,4 – 6,0)	12,7 (5,0 – 25,9)	<0,001
Yiyecek Ürünleri	4,3 (3,3 – 5,2)	18,2 (5,8 – 30,9)	<0,001
Mineraller	1,3 (0,8 – 1,6)	3,6 (1,4 – 4,7)	<0,001
Petrol Ürünleri	5,2 (4,1 – 7,9)	26,7 (8,4 – 35,4)	<0,001
Kimyasallar	8,4 (4,1 – 11,6)	68,8 (12,8 – 114,3)	<0,001
Plastikler	4,4 (1,8 – 7,9)	41,5 (8,3 – 91,1)	<0,001

Medyan (Minimum-Maksimum); #Mann Whitney U testi

*İhracat değerleri “milyon \$” olarak verilmiştir.

Tablo 3.3. DTÖ'ye Üyelik Öncesi ve Sonrasında Sektörel Analiz (B)

	DTO Üyelik		P
	Hayır	Evet	
Post ve Deri	5,6 (2,9 – 7,5)	18,3 (8,4 – 35,1)	<0,001
Ahşap	3,2 (1,7 – 4,5)	21,9 (4,9 – 40,2)	<0,001
Tekstil (giyim)	35,9 (24,6 – 49,4)	179,7 (49,8 – 287,6)	<0,001
Ayakkabı	8,5 (5,1 – 12,0)	36,0 (12,3 – 70,5)	<0,001
Taş, Cam	4,4 (2,2 – 6,6)	31,1 (6,6 – 112,3)	<0,001
Metaller	12,1 (4,6 – 16,6)	115,7 (16,1 – 184,3)	<0,001
Mekanik ve Elektronik	31,1 (11,5 – 72,9)	610,6 (84,9 – 981,0)	<0,001
Nakliye	4,2 (1,8 – 9,3)	70,7 (9,4 – 109,1)	<0,001

Medyan (Minimum-Maksimum); #Mann Whitney U testi

*İhracat değerleri “milyon \$” olarak verilmiştir.

Tablo 3.4. DTÖ'ye Üyelik Öncesi ve Sonrasında Sektörel Analiz (C)

	DTO Üyelik		P
	Hayır	Evet	
Karışık Ticari Mallar	15,6 (8 – 26,9)	132,7 (27,4 – 240,1)	<0,001
Madenler	3,1 (1,4 – 4,6)	21,9 (4,6 – 29,3)	<0,001
Tekstil (kumaş)	39,0 (26,4 – 53,5)	188,5 (54,5 – 302,3)	<0,001
Makine	35,3 (13,2 – 82,5)	677,7 (94,9 – 1115,1)	<0,001
Ham Maddeler	11,8 (10,1 – 13,4)	30,7 (13,9 – 41,3)	<0,001
Ticari Ara Mallar	33,8 (16,8 – 42,8)	246,7 (44,0 – 385,4)	<0,001
Tüketim Malları	80,2 (47,5 – 123,6)	497,6 (127,4 – 901,3)	<0,001
Üretim Malları	27,1 (8,6 – 68,8)	632,8 (80,3 – 1022,9)	<0,001
Tarımsal Ham Madde	2,5 (1,9 – 2,8)	5,9 (2,4 – 10,0)	<0,001
Zirai Ürünler	127,3 (66,8 – 219,9)	1331,8 (235,9 – 2202,7)	<0,001

Medyan (Minimum-Maksimum); #Mann Whitney U testi

*İhracat değerleri “milyon \$” olarak verilmiştir.

1992-2017 yılları arasındaki ihracat kalemleri DTÖ'ye üyelik öncesi ve üyelik sonrası olarak ayrı ayrı kümeleme analizi ile değerlendirilerek birbirine yakın olan sektörler belirlenmeye çalışıldı. Buna göre elde edilen sonuçlar DTÖ üyeliği öncesi ve sonrası için ayrı ayrı elde edildi.

3.4.1. DTÖ Üyeliği Öncesi Kümelenen Sektörler

DTÖ öncesi ihracat kalemleri 2 küme altında toplanmış. Bu kümeler aşağıda belirtildiği gibidir.

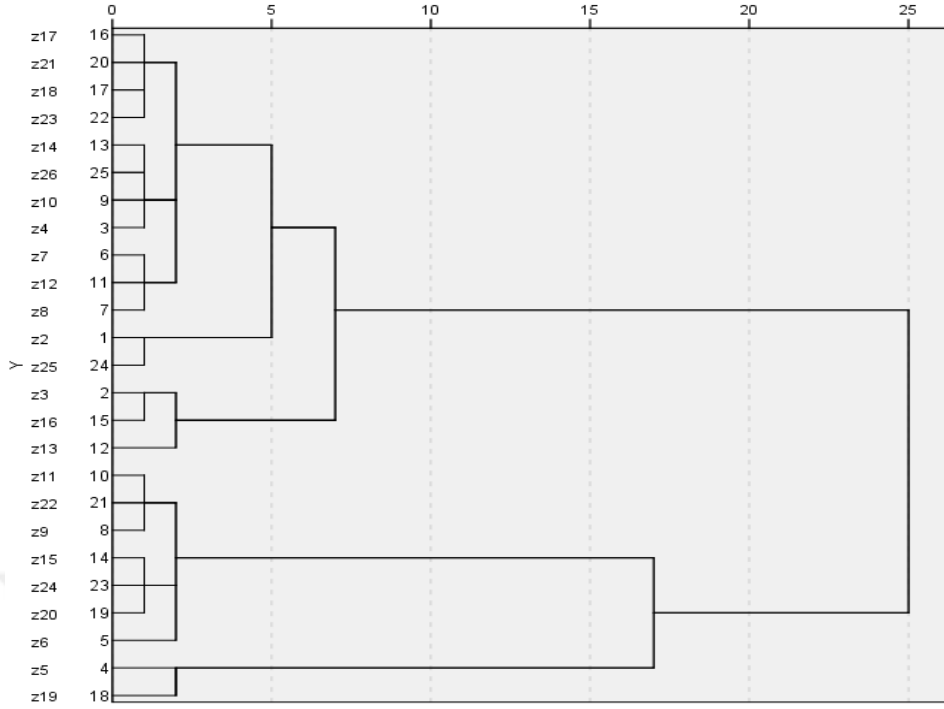
KÜME-1 : z2, z3, z4, z7, z8, z10, z12, z13, z14, z16, z17, z18, z21, z23, z25, z26

KÜME-2 : z5, z6, z9, z11, z15, z19, z20, z22, z24

Tablo 3.5. DTÖ'ye Üyelik Öncesi Sektör Grupları

z2	Hayvan	z15	Mekanik ve Elektronik
z3	Sebze	z16	Nakliye
z4	Yiyecek Ürünleri	z17	Karışık Ticari Mallar
z5	Mineraller	z18	Madenler
z6	Petrol Ürünleri	z19	Tekstil (kumaş)
z7	Kimyasallar	z20	Makine
z8	Plastikler	z21	Hammaddeler
z9	Post, Deri	z22	Ticari Ara Mallar
z10	Ahşap	z23	Tüketim Malları
z11	Tekstil (giyim)	z24	Üretim Malları
z12	Ayakkabı	z25	Tarımsal Ham Madde
z13	Taş, Cam	z26	Zirai Ürünler
z14	Metaller		

Kümeleme analizinde sektörler ihracat değerlerine göre kümelenirler. Buna göre oluşan 2 kümeyi değerlendirdiğimizde, özellikle gıda sektörlerinin (hayvan, sebze, yiyecek ürünleri, zirai ürünler, tarımsal hammadde) bir arada olduğu yani bu ihracatların beraber artış gösterdiği ve birbirlerine yakın oldukları görülmektedir. Bununla beraber sanayi ve üretime ait sektörlerinde (tekstil-giyim, tekstil-kumaş, makine, petrol ürünleri, ticari ara mallar, post-deri, üretim malları) birlikte oldukları görülmüştür. DTÖ öncesi ihracat sektörlerinin nasıl gruplandığını da Şekil 3.1'deki ağaç diyagramından da görebiliriz.

Şekil3.1. DTÖ'ye üyeliköncesi, sektörlerin ihracat değerlerine göre elde edilen kümeler

3.4.2. DTÖ Üyeliği Sonrası Kümelenen Sektörler

DTÖ sonrası ihracat kalemleri 2 küme altında toplanmıştır. Bu kümeler aşağıda belirtildiği gibidir.

KÜME-1: z2, z3, z4,z7, z8,z9, z10, z11, z12,z13,z15,z16,z20,z22,z23, z24, z26

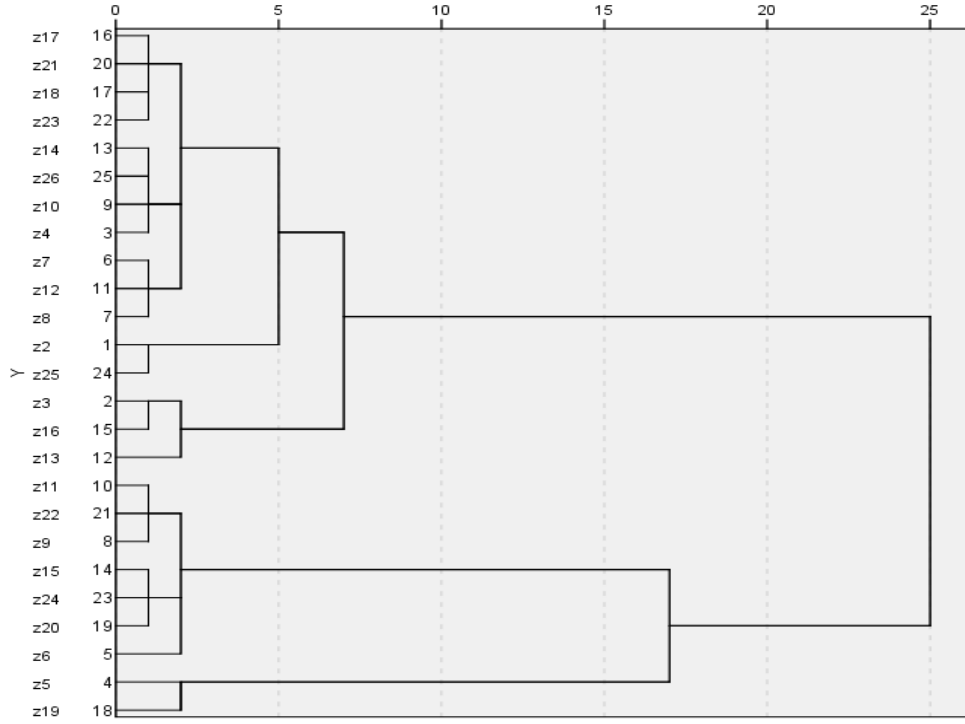
KÜME-2: z5, z6, z14, z17, z18, z19, z21, z25

Tablo 3.6. DTÖ'ye Üyelik Sonrası Sektör Grupları

z2	Hayvan	z15	Mekanik ve Elektronik
z3	Sebze	z16	Nakliye
z4	Yiyecek Ürünleri	z17	Karışık Ticari Mallar
z5	Mineraller	z18	Madenler
z6	Petrol Ürünleri	z19	Tekstil (kumaş)
z7	Kimyasallar	z20	Makine
z8	Plastikler	z21	Hammadeler
z9	Post ve Deri	z22	Ticari Ara Mallar
z10	Ahşap	z23	Tüketim Malları
z11	Tekstil (giyim)	z24	Üretim Malları
z12	Ayakkabı	z25	Tarımsal Ham Madde
z13	Taş, Cam	z26	Zirai Ürünler
z14	Metaller		

DTÖ öncesi ve sonrası kümeler arası farklılıklar incelendiğinde benzer şekilde gıda ürünleri ile sanayileşme ve endüstriyel gelişime bağlı sektörlerin 2 ayrı küme oluşturdukları görülmektedir. Birkaç sektörün DTÖ öncesi ve sonrası dönemlerde içerik ve ihracat rakamları olarak yakınlaştığı gruplar doğru kayma yaşadığını görmekteyiz. Ana hatlarıyla 2 temel kümenin de DTÖ üyeliği sonrasında da mevcut olduğu görülmektedir. DTÖ öncesi ihracat sektörlerinin nasıl gruplandığını Şekil 3.2'deki ağaç diyagramından da görebiliriz.

Şekil 3.2.DTÖ‘ye üyelik sonrası, sektörlerin ihracat değerlerine göre elde edilen kümeler

3.5. Analiz Sonuçları

Tablo 3.7.DTÖ Öncesi Sektörler

1.Grup

	Sektörler	İhracat (Milyon \$)
1	Mineraller	1,3
2	Petrol Ürünleri	5,2
3	Post-Deri	5,6
4	Tekstil (Kumaş)	39
5	Tekstil (Giyim)	35,9
6	Mekanik Elektronik	31,1
7	Makine	35,3
8	Ticari Ara Mallar	33,8
9	Üretim Malları	27,1

2.Grup

	Sektörler	İhracat (Milyon \$)
1	Hayvan	3,8
2	Sebze	4,7
3	Yiyecek Ürünleri	4,3
4	Kimyasallar	8,4
5	Plastikler	4,4
6	Ahşap	3,2
7	Ayakkabı	8,5
8	Taş ,Cam	4,4
9	Tüketim Malları	80,2
10	Nakliye	4,2
11	Zirai Ürünler	127,3
12	Madenler	3,1
13	Hammaddeler	11,8
14	Metaller	12,1
15	Tarımsal Hammadde	2,5
16	Karışık Ticari Mallar	15,6

Tablo 3.8.DTÖ Sonrası Sektörler

1.Grup

	Sektörler	İhracat Milyon \$	Artış Miktarı
1	Mineraller	3,6	2,7
2	Petrol Ürünleri	26,7	5,1
3	Post-Deri	18,3	3,2
4	Tekstil (Kumaş)	188,5	4,8
5	Madenler	21,9	7
6	Hammaddeler	30,8	2,6
7	Metaller	115,7	9
8	Tarımsal Hammadde	5,9	2,3
9	Karışık Ticari Mallar	132,7	8,5

2.Grup

	SEKTÖRLER	İhracat (Milyon \$)	Artış Miktarı
1	Hayvan	9,6	2,5
2	Sebze	12,7	2,7
3	Yiyecek Ürünleri	18,2	4,2
4	Kimyasallar	68,8	8,1
5	Plastikler	41,5	9,4
6	Ahşap	21,9	6,8
7	Ayakkabı	36	4,2
8	Taş ,Cam	31,1	7
9	Tüketim Malları	497,6	6,2
10	Nakliye	7,7	16
11	Zirai Ürünler	1331,8	10
12	Tekstil (Giyim)	179,7	5
13	Mekanik Elektronik	610,6	19,63
14	Makine	677,7	19,19
15	Ticari Ara Mallar	246,7	7,2
16	Üretim Malları	632,8	23,3
	Toplam İhracat		9,5

Tablo 3.7'ye baktığımızda DTÖ'ye üyelik öncesi var olan iki gruptaki bazı sektörler DTÖ'ye üyelik sonrasında (Tablo-3.8.) yer değiştirmiştir. DTÖ öncesi birinci grupta yer alan tekstil (giyim), mekanik elektronik, makine, ticari ara mallar, üretim mallarının aralarında bulunduğu beş sektör; DTÖ'ye üyelik sonrasında ihracat rakamları nihai malların ağırlıklı olduğu ikinci grupta yer alan sektörlerle yaklaşarak bu gruba dahil olmuştur. DTÖ öncesi ikinci grupta yer alan madenler, hammaddeler, metaller, tarımsal hammadde, karışık ticari malların aralarında bulunduğu beş sektörde ise; DTÖ'ye üyelik sonrası, ihracat rakamlarının hammadde sektörünün ağırlıklı olduğu birinci grupta yer alan sektörlerle doğru yaklaşması sonucu kayma yaşanarak bu gruba dahil olmuştur.

Gruplar incelendiğinde ihracat rakamlarındaki yakınlık ve sektörlerin içeriğinden bağımsız olarak, farklı sektörlerinde aynı grupta yer aldığını görmekteyiz. DTÖ'ye üyelik öncesi ve sonrasında ihracat kalemlerindeki değişimler

incelendiğinde en az ihracat artışının tarımsal hammadde sektöründe olduğunu (2 kat) görmekteyiz.DTÖ üyeliği Çin ekonomisine daha liberal bir düzen getirirse de Çin ülke çıkarları doğrultusunda uygulamış olduğu stratejilerini, DTÖ üyeliğinin getirmiş olduğu sorumlulukların üzerinde tutmuştur.İhracatta uygulanan vergi yasak ve kotalar daha çok Çin’de tarımsal hammadde ihracatının sınırlandırılmasında kullanılmıştır. Bu nedenle ihracat artışının en az olduğu sektör tarımsal hammadde sektörü (2 kat) olmuştur. Buradan hareketle Çin’in DTÖ üyeliği sonrasında sektörel olarak en çok gelişim gösterdiği alan sanayi ve hizmet sektörü olmuş, GSMH içerisinde tarımın payı azalmıştır.Bu değişim her ne kadar tarım sektörü aleyhine gibi gözükse de aslında ekonomik yönden gelişimi ifade etmektedir (Şimşek 2005: 83). Bununla beraber en yüksek ihracat artışının üretim malları sektöründe (23 kat) olduğunu görmekteyiz.DTÖ’ye üyelik öncesi ve sonrası olarak ihracattaki değişimi incelediğimizde üretim sektöründen sonra en fazla ihracat artışının gerçekleştiği sektörler, elektrikli cihazlar (yaklaşık 20 kat) ve makine sektörü (19 kat) olmuştur. İhracatta görüldüğü üzere mekanik- elektronik cihazlar ve makine sektöründe büyük rekabet gücüne sahip olan Çin, bu alanda dünya ekonomisinde önemli bir paya sahiptir. Göstermiş olduğu bu gelişim ile elektrikli cihazlar ve makine sektöründe ABD’nin dış ticaretinde Çin bir numaralı ülke haline gelmiştir.

Çin’in ihracatının büyük bölümünü dış ticarete uluslararası rekabet gücü yüksek olan orta düzey teknolojik ve emek yoğun mallar oluştururken, sermaye yoğun mallar hem ihraç hem ithal edilen mallar arasında yer almaktadır. İhracatının %81’i mamül ürünlerden oluşan Çin’in % 19’unu temel mallar oluşturmaktadır, DTÖ üyeliği sonrasında diğer ülkelerle karşılaştırıldığında ihracat sektöründe kayda değer bir çeşitlilik göstermiştir.2000’li yıllara gelindiğinde ihracatta yüksek teknolojik mallara ağırlık verilmiştir. Çin dış ticaretinin bu denli büyümesinde en büyük avantajı olan ucuz iş gücünü ileri teknoloji gerektiren mallara yöneltmesi gelişmekte olan ekonomiler açısından Çin’i aranan bir pazar haline getirmiştir. Genel ihracat hacmi içerisinde yüksek teknolojiye sahip malların ihracatı % 25 artarken düşük teknolojik malların ihracatındaki payı % 50 ‘ye kadar düşmüştür (Doğru 2016: 75-90). Toplam ihracat ise; DTÖ üyeliği sonrasında toplamda 9,5 kat artış göstermiştir.

Tablo 3.9.2017 yılında Çin'in İhracatında Önde Gelen Ülkeler

Ülke	Toplam İhracat (milyon dolar)	Toplam ihracatta oranı
1. Amerika Birleşik Devletleri	430,328	% 19,01
2. Hong Kong	279,211	% 13
3. Japonya	137,259	% 6,02
4. Kore	102,704	% 4,54
5. Vietnam	71,617	% 3,02

Kaynak: China Exports By Country,

<https://tr.tradingeconomics.com> (E.T: 28.08.2019).

2017 yılı için Çin'in en çok ihracat yaptığı 5 ülke Tablo-3.9'da verilmiştir. 1990 itibariyle yapılan uluslararası anlaşmalarında etkisiyle Çin'in ihracat ortaklarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Çin'in DTÖ' ye üye olmasıyla birlikte birçok ticari kota ve kısıtlamaların ortadan kaldırılması, Çin'in ihracatında lider ülke olarak her zaman yerini koruyan ABD ile ticari ilişkilerin en üst noktaya taşınmasını sağlamıştır. 1980'li yıllarda Çin ABD'nin 14. büyük ticaret ortağı iken, ABD Çin'in üçüncü büyük ticaret ortağıdır. 2000 sonrası birbirlerinin en büyük ticaret ortağı haline gelen iki dev ekonominin yıllık bazda dış ticaret artışları % 20 'dir. ABD-Çin ticari ilişkilerinin bu denli gelişmesinde iki ekonominin büyüklüğü, tamamlayıcılık faktörü ve karşılıklı çıkarları etkili olmuştur.

Çin'in ikinci ihracat ortağı olan Hong Kong ile 2008 krizi dolayısıyla 2009 yılında, ihracatta %11,4 'lük bir azalma görülmüştür. Bunun dışında Çin-Hong Kong dış ticareti genel olarak artış eğilimi göstermiş, 2003-2012 yılları arasında % 9,9 'luk bir büyüme kaydedilmiştir. Yine Çin-Kore dış ticaretinde de Kore'nin yıllar itibariyle hızlı gelişim göstermesi ve karşılıklı ticarete verilen önemdeki artış ticari ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır (Doğru 2016:88-90).

SONUÇ

Son 30 yılda izlemiş olduğu yumuşak güç stratejisi, küreselleşme odaklı denge politikası ile dış ticarete dünyanın üretim merkezi olmayı başaran Çin Halk Cumhuriyeti günümüzde tüm dünyanın yakından takip ettiği iktisadi bir aktör haline gelmiştir. Asya'nın mucizesi, dünyanın en büyük imalat merkezi, ihracat devi olarak adından bahsettiren Çin'in başarısı takdire şayandır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler cephesinde; uygulamış olduğu politikalar, yakalamış olduğu büyüme oranları ve günümüzdeki konumu itibarıyla Çin ekonomisi yakından mercek altına alınmıştır. Dünden bugüne katetmiş olduğu yol, sahip olduğu avantajları en iyi şekilde fırsata çevirmesi örnek büyüme modeli oluşturması yönüyle önem teşkil etmektedir.

Mao döneminde merkeziyetçi yapının esas alındığı, dış ticarete uluslararası pazarlara erişimin kısıtlandığı, nihai karar merkezinin hükümet olduğu bir yapı esas alınmıştır. Bu dönemde dış ticaretin odak noktasına baktığımızda tamamen ithalatın finanse edilmesine yönelik, ithalat temelli bir ihracat politikası izlenmiştir. Nitekim dönemler halinde yüksek büyüme oranlarının hedeflendiği politikalar uygulansa da Mao döneminde uygulanan; tarım komünleri, yüz çiçek dönemi, kalkınma planları, kültür devrimi dahil olmak üzere uygulanan politikalar Çin ekonomisini istenen refah ve kalkınma seviyesine ulaştıramamıştır. Genel bir değerlendirme yapıldığında ulaşılan bu sonuç Çin'de idari, siyasi ve ekonomik alanda köklü reform süreci ve yapısal değişimin gerekliliğini ortaya koymuştur.

1976 yılında Mao'nun ölümüyle iki yıllık bir dönemi kapsayan siyasi kargaşa döneminin ardından 1978'de Deng yönetimi devralmıştır. Deng, Marksist-Lenist temeller üzerine kurulmuş, dış ticaret üzerindeki fiyat kontrolleri, tarım odaklı kalkınma politikaları, içe dönük denge planlaması ve uluslararası alandaki üstünlüğün savunmaya dayandırıldığı savunma odaklı planlı ekonomi uygulamalarının tamamını reddetmiştir. Mao döneminde %5 'lere kadar düşen Çin'in dünya üretimindeki payı 1978 -1995 yılları arasında %11'e çıkarılmıştır.

Sanayi, bilim, teknoloji, tarım odaklı modernleşme yolunda en az pay savunmaya ayrılarak, GSYH içerisinde askeri harcamaların payı %16 'dan %3' e indirilmiştir. Bu dönemde ekonomik gelişimin önüne setçeken tüm yapılanmaların

ortadan kaldırılması yönünde stratejiler geliştirilmiştir. Liberal ekonomi adı altında sınırlarını genişleten Çin Halk Cumhuriyeti ülkeye doğrudan yabancı sermaye girişiyle büyümesine hız kazandırmıştır. Kamu yatırımlarına dikkat çekilirken özel teşebbüs girişimlerine de izin verilmiş, yabancı firmaların ortak yatırım ve girişim faaliyetleri teşvik paketleri ile desteklenmiştir. Yabancı yatırımlar açısından tercih edilen ülke olmak amacıyla uygulanan vergi politikaları, birçok ürün üzerindeki dış ticareti kısıtlayıcı tarife ve kotaların ortadan kaldırılması daha serbest, çeşitliliği arttırıcı birticari düzen getirmiştir.

Değişim süreci yalnızca dış ticaret alanıyla sınırlı kalmamıştır. Finans alanında da birçok yenilik ve düzenlemeler yapılmıştır. Mao döneminde kapatılan Şanghay ve Şenzen borsaları tekrar harekete geçirilmiştir. Sermaye Piyasası Denetleme Komisyonu kurulmuş, Dünya Bankası, IMF, Asya Kalkınma Bankası gibi kurumlara üye olunmuştur. Ayrıca katma değer yaratılan yenilik ve değişimin gerekli görüldüğü alanlardan biri olan döviz kuru politikalarının da Çin'in dış ticaretinin artmasında büyük payı vardır. Çin, RMB'nin değerini dolar karşısında düşük tutarak ciddi bir ihracat artışı gerçekleştirmiştir. Bu yaklaşımla Çin'in cari işlemler dengesi her yıl fazla vermektedir. Doğrudan yabancı yatırım, ucuz işgücü ve enerji politikasında kendi lehine en iyi şekilde kullanan Çin kazandırın kazandırırım anlayışıyla dünya ülkelerinin en büyük ticaret ortağı konumuna gelmiştir.

2017 yılında Çin'in önde gelen ihracat partnerlerine baktığımızda, ilk sırada %19,01 pay ile ABD gelmektedir. Hong Kong %13 ile ikinci sırada yer alırken, %6,2 ile Japonya, devamında Kore %4,54 ve Vietnam %3,02 ile Çin'in ihracatında ilk sıralarda yer almaktadır.

Ülkelerarası işbirliği faaliyetlerinde de girişimci tavırlarıyla ilk sıralarda yer alan Çin; dış ticaretin serbestleştirilmesi, geliştirilmesi ve uluslararası alanda söz sahibi olabilmek adına, Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Güney Doğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN), BRICS ve Şangay İşbirliği Örgütü gibi birçok kuruluşa üye olmuştur. Çin'in bu üyeliklerdeki bir diğer amacında barış ve denge yanlısı imajını korumak ve konumunu sağlamlaştırmak olmuştur.

Tek kutuplu bir dünya haritası çizen Amerika Birleşik Devletlerinin karşısında rakip güç olarak yer alan Çin Halk Cumhuriyeti, konumunu DTÖ üyeliği

ile en üst seviyelere taşımıştır.DTÖ üyeliği küreselleşme anlamında birçok getiri sağlamıştır.Yabancı yatırımların ülkeye çekilmesinde yatırımcı ülkeler açısından güven telkin ettiğinden isabetli bir küreselleşme eğilimi olmuştur.Ekonomik sınırların ortadan kaldırılması ile GSMH'nin ve büyüme oranlarının artması,ekonomik etkinlik ve refahın maksimize edildiği sonucunu ortaya koymaktadır.Dış ticarete serbestliğin taahhüt edildiği DTÖ'ye üyelik ile birlikte ayrımcı uygulamaların son bulması amaçlanmıştır.Bu hedeflerin yanı sıra, DTÖ üyeliği Çin ekonomisine ket vurabilecek bazı konularıda gün yüzüne çıkarmıştır.Çin, verimin görece düşük olduğu sektörlerden verimin daha yüksek olduğu sektörlerle emek transferi gerçekleştirerek % 10'luk istikrarlı bir büyüme oranı yakalamıştır.DTÖ üyeliği, ulaşılan bu büyüme oranlarının sürdürülebilirliği, üyeliğin beraberinde getirdiği yükümlülükler, ihracattaki üstünlüğün korunmasıyla ilgili alınması gereken bir dizi önlem ve inovasyon gerektiren alanları gündeme getirmiştir.Dışa açılma ve hızlı büyümenin neden olduğu enflasyonla mücadelede önemle üzerinde durulması gereken konulardandır. Yuanın devalüe edilerek geçici durum kurtarmasından ziyade ekonomik sorunlara köklü çözümler üretilmesi, çok hızlı değişen dünya güç dengesinde kaymalar göz önünde bulundurularak inovasyon ve değişime ayak uydurmak Çin Halk Cumhuriyetinin gelecekte hedeflenen büyüme oranları, yatırım planları, hakimiyet alanı üzerinde büyük önem taşımaktadır.

Çin, ABD'nin dış ticaretini engelleyici tarife ve kotalarına karşı denge diplomasisini devam ettirerek nüfuz alanını genişletecek küresel işbirliği faaliyetlerini artırabilir. İhracatında katma değer yaratan yüksek teknoloji ürünlerin yanında ar-ge faaliyetlerine ağırlık vermelidir. Çin hammadde ve enerji temininde dışarıya bağımlı olduğundan ihracatındaki artış ithalatınıda artırmaktadır. Ayrıca hammadde ve enerjide dışarıya olan bağımlılık siyasi politikayada etki ettiğinden, ülke geleceğinde daha bağımsız ve etkin kararlar alınabilmesi, maliyetlerin düşürülmesi, büyümenin sürdürülebilirliği açısından alternatif enerji kaynakları (rüzgar, hidro, güneş, jeotermal, kaya gazı) üzerinde çalışmalara yoğunluk verilerek kullanım alanları genişletilebilir.

Bu çalışmanın istatistiksel analizi SPSS 19.0 paket programında yapılmış olup; tarımsal hammadde, makine elektronik, tekstil, kimyasal, plastik, deri sanayi

gibi 25 farklı sektör üzerinden, nicel değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Normal dağılım göstermeyen nicel değişkenlerin 2 grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi kullanılmıştır. İhracat yapılan sektörlerin nasıl gruplandığı kümeleme analizi ile değerlendirilerek dendogram ile gösterilmiştir. P değeri 0,05'in altında yer alan sonuçlar anlamlı kabul edilmiş olup ihracat değerleri buradan yola çıkılarak yorumlanmıştır. Yapılan analizde Çin ihracat değerleri, DTÖ'ye üye olmadan önce ve üye olduktan sonrası şeklinde değerlendirildiğinde anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle iki grupta incelendiğinde sektörlerin birbirine yakınlaşmasında içerik ve ihracat rakamlarındaki yakınlığa bağlı olmaksızın sektörler aynı grupta yer almıştır. Ağırlıklı olarak aynı grupta yer alan sektörleri değerlendirdiğimizde, DTÖ'ye üyelik sonrasında; tekstil (giyim), mekanik elektronik, makine, ticari ara mallar, üretim mallarının yer aldığı beş sektör DTÖ'ye üyelik sonrasında nihai malların yer aldığı gruba doğru kayma yaşamıştır. Madenler, hammadde, metaller, tarımsal hammadde, karışık ticari malların aralarında bulunduğu beş sektör ise; hammaddenin ağırlıklı olduğu gruba doğru kayma göstermiştir. DTÖ'ye üyelik sonrasında ihracat sektörlerinde meydana gelen değişimleri incelediğimizde, Çin'in ülke politikaları gereği en az artış gösteren sektör yaklaşık iki kat artışla tarımsal hammadde sektörü olmuştur. En yüksek artış gösteren sektörler baktığımızda ihracat artışının en fazla olduğu sektör 23 kat artış ile üretim malları sektörü olmuştur. Üretim mallarını takiben DTÖ üyeliği sonrasında yüksek rekabet gücüne sahip olduğu ihracat artışının en yüksek olduğu diğer sektörler elektrikli cihazlar yaklaşık 20 kat ve 19 katlık bir artış ile makine sektörü olmuştur. Bu çalışmada, DTÖ'ye üye olduktan sonra Çin ihracatında tarımsal hammadde sektörü en az uzmanlaşılan rekabet gücünün en düşük olduğu sektör olarak karşımıza çıkarken, rekabet gücünün en yüksek olduğu üretim malları, mekanik elektronik cihazlar, makine sektörü olmuştur. DTÖ üyeliği sonrasında Çin'in toplam ihracatının 9,5 kat arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aaron, Friedberg (2011). A Contest For Supremacy; China, America, and the Struggle for Mastery in Asia, New York: W.W. Norton & Company, Inc: 236.
- Adams F. Gerard and Gangnes Byron and Shachmurove Yochanan (2006). Why is China so competitive? Measuring and explaining China's competitiveness. The World Economy. 96-121.
- Akçadağ, Emine (2013).*Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri*.<http://www.bilgesam.org/> (E.T: 03.08.2019).
- Alpay, Yalın (2009). Çin Afrika'da Ne Yapıyor. Tasam Yayınları. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 14: 1-21.
- Amighini, Alessia (2005). China in the International Fragmentation of Production: Evidence from the ICT Industry. The European Journal of Comparative Economics 2(2): 203-219.
- Angresano, James W. (2005). China's Development Strategy: A Game of Chess that Countered Orthodox Development Advice. The Journal of Socio-Economics: 471-498.
- Arısoy Ebru ve Bayar Güzin ve Soranlar Burak (2004). Asya'nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti. *Başbakanlık Dış Ticaret Dergisi*.
- Armaoğlu, Fahir (1984). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. İstanbul: Alkım Kitabevi.
- Aslan, Halil Kürşad (2014). Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Orta doğu Politikası. 29-53.
- Becker, Jasper (2007). Ejder Şahlanıyor, NTV Yayınları: İstanbul.35.
- Buckley Peter J. and Clegg Jeremy and Cross Adam R. and Tan Hui (2005). China's Inward Foreign Direct Investment Success: Southeast Asia in the Shadow of the Dragon. *The Multinational Business Review*.
- Bulum Ahmet Ziyaeddin ve Ersöz Filiz ve Ersöz Taner (2013). Dünya Ticaret Örgütü (WTO) Üyesi Ülkelerin Uluslararası Ticaret Hacimleri Üzerine Bir Çalışma. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 2(2): 153-165.

- Çakmak, Özge (2008). Çin'in Dünya Ekonomisiyle Bütünleşme Süreci ve Türk Sanayisi Açısından Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*. 253-268.
- Çalık, Ümit (2011). Çin Ekonomisi Mao ve Mao Sonrası Dönem. *Liberal Düşünce Dergisi*. 64: 185-206.
- Çelik, Cesim (2016). Türkiye'nin İhracat Potansiyelinin Artırılması Kapsamında Çin'in İhracat Politikalarının Değerlendirilmesi. Uzmanlık Tezi. Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Çeştepe, Hamza (2012). Çin'in Dış Ticaretinin Gelişimi, Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyelik Öncesi ve Sonrasında Dünya Ticaretine Etkileri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 45-62.
- China Exports By Country. <https://tr.tradingeconomics.com> (E.T: 28.08.2019).
- China Inflation Rate (2019). <http://www.tradingeconomics.com/china/indicators>, (E.T: 28.07.2019).
- Çiçek, Murat (2014). Çin-ABD Rekabetinde Gelişen Çin-AB İlişkileri. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*. 1-40.
- Çiçek Recep ve Koyuncu Kadim (2007). Dünya Pazarının Dengesini Sarsan Ülke "Çin": Çin Mallarının Pazarlama Bileşenleri (Fiyat, Mamul, Dağıtım, Tutundurma) Açısından İncelenmesi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 45-64.
- Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliklerinin Getirdikleri TOBB - Çin Raporu.
- Çin Kültür Devrimi. <https://tarihnedio.com/cin-kultur-devrimi/> (E.T: 30.10.2018).
- Çin Ülke Bülteni. <http://www.etonet.org.tr/uploads/cin.pdf> (E.T: 05.01.2019).
- Çin'in Cesur Enerji Vizyonu, D.Sachs. www.dunya.com (E.T: 05.08.2019).
- Çin-Afrika İlişkilerinin Tarihi Seyri, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi. <http://www.turksam.org/tr/a1830> (E.T: 18.07.2019).
- Çin'in Enerji Politikaları Üzerine bir Analiz. diplomatikgozlem.com (E.T: 05.08.2019).

- Cookson, Clive (2018.) The Financial Times; Special Report. 1-3
- Dedekoca, A. Ersin (2011). ABD-Çin İlişkilerinin Ekonomi Politikası ve Yeni Dünya Düzeni Oluşumuna Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: T.C. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Programı.
- DEİK (2003). Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkiler. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.
- DEİK (2003).''Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye İlişkileri''.
- DEİK (2009). Çin'in Yükselişini Anlamak. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.
- Deng, Xiaoping (1977). <http://english.cpc.people.com>. (Erişim Tarihi: 08.11.2018).
- Deniz, Taşkın (2014).Yükselen Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 188-212.
- Deniz, Yıldırım. (2014). Çin'in Ekonomik Dönüşümü ve Üçüncü Dünya. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*. 80- 64.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı (2005). Çin Raporu.
- Doğru, Bülent (2016). Çin Ekonomisi Bir Sosyalist Piyasa Tahlili. Ankara: Akademisyen Kitabevi. 39-90.
- Doğu Asya Mali Krizi. <http://www.egitimkutuphanesi.com> (Erişim Tarihi: 27.05.2019).
- EIU, Country forecast, October 2003.
- Ekinci, Alper (2005). *Çin Yabancı Sermaye Türkiye*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ener Meliha ve Yelkialan Nazan (2004). Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliğinin Türkiye'nin Tekstil ve Konfeksiyon Sektörüne Etkileri - Swot Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 62-79.
- Ergünsü, Umut (2017). İpek Yolu'nun Yeniden Canlandırılması ve Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İşbirliğine Etkileri. *Türkiye Yazarlar Birliği Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 97-124.

- Ermağan İsmail ve Fidan Giray (2014). Çin'in Afrika Politikası, Dünya Siyasetinde Afrika. Nobel Yayınları. 55.
- Ermağan İsmail ve Üstüenal Emin (2014). Çin'in Orta Doğu Politikaları. Sosyal Bilimler Dergisi. 20-39.
- Eva Ervani and Tri Widodo and Edhie M. Purnawan (2018). East Asia's Pattern of Export Specialization: Does Indonesia Compete with Japan, China, Hong Kong, Korea and Singapore? Doctoral program, Faculty of Economics and Business, Universitas Gadjah Mada, Indonesia.
- Fan, Chengze Simon (1999). Çin Doğrudan Yabancı Yatırımları Çekmede Neden Başarılıdır: İşlem Maliyetleri Yaklaşımı. *DTM Dış Ticaret Dergisi*.
- Fan Shenggen and Kanbur Ravi (2013). *The Economics of China: Successes and Challenges*. Cambridge: National Bureau of Economic Research. 196-48.
- Fareed, Zakaria (2008). *The Post-American World and the Rise of the Rest*. London.
- Farrell D. and Gao P. and Orr G. R. (2004). Making Foreign Investment Work for China". *The McKinsey Quarterly 2004 Special Edition*. 24-33.
- Ferguson, Niall (2012). *Civilisation; THE WEST and the REST, USA*: Penguin Books. 11.
- GATT. https://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/gumruk-tarifeleri-ticaret-anlasmasi-gatt-nedir.html/ (Erişim Tarihi: 25.05.2019).
- Gökçe Deniz ve Ercan Metin (2004). Çin'i İyi Tanımak Gerekıyor. *Stratejik Analiz Dergisi*.
- Guo Kai and Papa N'Diaye (2009). "Is China's Export-Oriented Growth Sustainable", IMF. 29-41.
- Gürkaynak Muharrem ve Yalçiner Serhat (2009). *Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine bir İnceleme*. Uluslararası ilişkiler. 23:75.

- Güven, Ferit (2006). Küresel Bir Güç Olarak Çin'in Yükselişi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Halper, Stefan (2010). *Beijing Consensus-How China's Authoritarian Model will Dominate The Twenty-First Century*. New York: Basic Books.
- Han K. and Lee J. (2012). FDI and Vertical Intra-Industry Trade Between Korea and China. *Korea and the World Economy*, 13(1): 115-139.
- Hazelton, Scott (2010). "Chinese Growth", *Economic Outlook*. International Construction, January\ February. 14-15.
- <http://www.chinability.com/Trade.htm>, (Erişim Tarihi: 14.11.2018).
- Ianchovichina Elena and Martin Will (2003). Economic Impacts of China's Accession to the World Trade Organization. *The World Bank Policy Research*. IBRD, GSYİH, <https://sdg-tracker.org/economic-growth> (E.T:10.08.2019).
- IMF, *World Economic Outlook* (2009). 69-74-81.
- International Energy Agency. (2014), *Africa Energy Outlook*, Paris.
- International Energy Agency. (2016). *Boosting the Power Sector in Sub-Saharan Africa China's Involvement*. Paris.
- Jarreau Joachim and Poncet Sandra (2009). Export Sophistication of China's Export and Foreign Spillovers. *CEPII Research Center*.
- Jianguo, Wei (2016). High - quality foreign capital still needed *China Daily*.
- Khan Azizur R. and Riskin Carl (1998). Income and inequality in China: Composition distribution and growth of household income. *The China Quarterly*. 31-38.
- Kissenger, Henry (2018). *Çin: Dünden Bugüne Yeni Çin* . İstanbul: *Kaknüs Yayınları*.
- Knight John and Song Lina (2005). *Towards a Labour Market in China*. Oxford University Press. England. 9-3.

- Kösekahyaoğlu Levent ve Özdamar G. (2011). Türkiye, Çin ve Hindistan'ın Sektörel Rekabet Gücü Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 30(2): 29-49.
- Li Sihi and Luo Chuliang and Sicular Terry (2011).“Overview; Income Inequality and Poverty in China, 2002-2007”, Western CIBP Working Paper Series, London, Ontario: Department of Economics Social Science Centre, The University of Western Ontario. October. 93.
- Liao Felix Haifeng and Wei Yehua Dennis (2016). “Regional Inequality in China: Trends, Scales and Mechanisms”, Working paper Series, No. 202, Rimisp, Santiago, Chile: Territorial Cohesion for Development Working Group, September. 5-7.
- Lim, Raymond (2006). Point of view: Creating a globally connected Asian community, *Finance and Development*. 29.
- Liu Yi and Peterson Wesley (2010), “Poverty Reduction and the Income Inequality in China”, *Cornhusker Economics*, Paper 450, University of Nebraska, June 30, http://digitalcommons.unl.edu/agecon_cornhusker/450 (Erişim Tarihi: 12.11.2018).
- Malkiel, Burton G. (2009). Congress Wants a Trade War”. (*Electronic Version*) *The Wall Street Journal*.
- National Bureau of Statistics of China (2004). *China Statistical Yearbook*.
- National Bureau of Statistics Of China. <http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/> (Erişim Tarihi: 27.10.2018).
- Naughton, Barry (2007). *The Chinese Economy Transitions and Growth*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. 66.
- Nye, Joseph S. (2015). *Is the American Century Over?* Cambridge: Polity Press. 52
- Oded Shenkar (2007). *Çin Yüzyılı*. İstanbul: Truva Yayınları. 23-24.
- OECD China. https://oec.world/en/profile/country/chn/#Trade_Balance (E.T: 25.07.2019).
- OECD, https://oec.world/en/profile/country/chn/#Trade_Balance (E.T: 15.07.2019).

- Öğütçü, Mehmet (1998). Yükselen Asya. İstanbul: İmge Kitabevi Yayıncılık. 68.
- Orhan Sevinç ve Bakkalcı Ahmet Can (2009). Çin'de İkili İstihdam Yapısı ve Küresel Etkileri. *Sosyo Ekonomi Dergisi*. 49-76.
- Öz, Sumru (2006). Küresel Rekabette Yükselen Bir Güç: Çin. TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu. 1-57.
- Özekicioğlu Halil ve Cüneyt Kılıç (2017). Küresel Ekonomi Çağında Çin ve Hindistan. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*. 2:19-34.
- Özer Mustafa ve Çiftçi Necati (2009). Ar-ge Tabanlı İçsel Büyüme Modelleri ve Ar-ge Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 8(16): 219-240.
- Özsoylu, Ahmet Fazıl (2006). Çin Bir Devrin Uyanışı, Adana: Nobel Kitabevi. 9-10.
- Petras, James (2006). "Past Present and Future of China: From Semi-Colony to World Power?", *Journal of Contemporary Asia*. 36(4).
- Pingyao, Lai (2004). China's Foreign Trade: Achievements, Determinants and Future Policy Challenges, *China and World Economy*. 6: 38-55.
- Pingyao, Lai (2006), "China's Macroeconomics Development: Stages and Nonlinear Convergence" *China and World Economy*. (14/1): 15-29.
- Porath, L.C. (2004). Impacts of China's WTO accession. University Laval Institut Québécois Des Hautes Études Internationales, Quebec. 48.
- President Trump (2018). <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/> E.T: 20.08.2019).
- Rumbaugh T. and Blanche N. (2004). China: International Trade and WTO Accession. IMF Working Paper.
- Sachs Jeffrey and Woo Wing Thy (2003). China's Economic Growth After WTO Membership. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*. 1-31.
- Şahin, Dilek (2015). Türkiye'nin Emek Yoğun Mallarda Rekabet Gücünün Ölçümü: BRIC Ülkeleri İle Karşılaştırmalı Analiz. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(2): 241-262.

- Şahin, Dilek (2017). Asean-5 Ülkelerinde Emek Yoğun Malların Dış Ticaret Yapısının Analizi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.7(1): 229-252.
- Sandıklı, Atilla (2009b). *Geleceğin Süper Gücü Çin: Büyümenin Yavaşlaması ve Deflasyon*. Bilge Strateji. 1: 40-50.
- Sandıklı, Atilla. (2005a). *Geleceğin Süper Gücü Çin: Uzakdoğu'daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü*. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Saray Mehmet Ozan and Gökdemir Levent (2007). Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005). *Journal of Yasar University*. 661-686.
- Serwer, Andrew E. (1995). How to Escape a Price War.95/96 *Annual Edition: Marketing*, Guilford.
- Sezen, Seriyeye (2011). Küresel Bir Güç Olma Yolundaki Çin . <https://www.researchgate.net/publication.993-1025>.
- Shambaugh, David (2013). *China Goes Global; The Partial Power*, New York: Oxford University Press. 5.
- Shaukat Ali and Wei Guo (2005). “Determinants of FDI in China”, *Journal of Global Business and Technology*. 2: 23.
- Shi, Li (2016). “Recent Changes in Income Inequality in China”, *World Social Science Report*. Challenging Inequalities: Pathways to a Just World, UNESCO. 86.
- Shi Li and Sato Hiroshi and Sicular Terry (2008).“Rising Inequality in China: Key Issues and Finding”, *Rising Inequality in China*. 1-43.
- Sımayı, Ayıxıamugulu (2014). Dünya Ticaret Örgütü Uyuşmazlıkların Çözüm Sistemi Ve Çin'in Taraf Olduğu Uyuşmazlıklar. *Akademik Bakış Dergisi*. 1-19.
- Şimşek, Mehmet (2005). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar.*Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 77-90.

- Some Differences from Central and Eastern European Countries”, The University of Liverpool Centre for Central and Eastern European Studies Working Paper. No:52.
- Song, L., (2003). “The State of the Chinese Economy - Structural Changes, Impacts and implications’, in Deborah Z. Cass, Brett G. Williams, George Barker (ed.), *China and the World Trading System: Entering the New Millennium*, Cambridge University Press, London. 83-92.
- Stanton, William J. (1981). *Fundamentals of Marketing*. Tokyo: McGraw-Hill Kogakusha Ltd.
- Tan, Qicheng (2006). “Decollectivisation and Reconstruction of Ownership in Rural China: Some Differences from Central and Eastern European Countries”, The University of Liverpool Centre for Central and Eastern European Studies Working Paper, No:52: 6-10.
- Tatlidil, Hüseyin (2002). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz*. Ankara: Akademi Matbaası.
- The Global Trade Atlas (2018), Global Trade Information Services.
- The Peoples Republic of China Office of U.S Trade Representative, ustr.gov (E.T: 20.08.2019).
- The Peoples Republic of China, <https://ustr.gov/countries-regions/china> (E.T: 17.08.2019).
- The Peoples Republic of China. <https://ustr.gov/countries-regions/china> (E.T: 15.08.2019).
- The World Bank (2012). *China 2030, Building a Modern, Harmonious and Creative Society*.
- The World Bank 2012. *China 2030, Building a Modern, Harmonious, and Creative Society*
- The World Bank, IBRD, IDA. <https://data.worldbank.org/indicator>, (E.T: 10.12.2018).
- The World Bank, OECD, National Data. (E.T: 19.11.2018).

- The World Bank. <https://data.worldbank.org/indicator/> (E.T: 02.08.2019).
- The World Bank. <https://data.worldbank.org/indicator>, (E.T: 15.08.2019).
- The World Bank. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/> (Erişim Tarihi: 05.04.2019).
- Tosun, Tayfun Tuncay (2014). Çin Ekonomisinin Gelişiminin İncelenmesi ve Çin Ekonomisinin Türk Dış Ticaretine Başlıca Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: T.C. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Bölümü. 91.
- TRIPS. <http://www.telifhaklari.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.05.2019).
- Tseng Wanda and Zebregs Harm (2002). Foreign Direct Investment in China: Some Lessons for Other Countries. *IMF*. 8.
- Tunalı Duygu ve Aytekin Ahmet (2017). Türkiye Dış Ticaretinin Kümeleme Analizi ile İncelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 12(3): 103-116.
- Unay, İlkay (2005). Çin Ekonomisinde Rekabet Avantajı Sağlayan Etkenler ve Rekabetin Sürdürülebilirliği. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: T.C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Üngör, Çağdaş (2009). Çin ve Üçüncü Dünya. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 27-38.
- Veeramani, C. (2006). India and China: Changing Patterns of Comparative Advantage?. India Development Report. New Delhi: Oxford University Press. 145–156.
- Wong John and Ding Lu (2002). “China’s Economy into The New Century”, Shanghai: World Scientific Publishing. 11-13.
- WTO , 2016; World Bank, 2016.
- WTO.https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm (E.T: 22.07.2019).

- Yang, Dali L. (1996). Calamity and Reform in China: State, Rural Society, and Institutional Change Since the Great Leap Famine, Stanford: Stanford University Press. 18-48.
- Yang, Yongzheng (2003). China's Integration Into The World Economy: Implications for Developing Countries. IMF Working Paper: 1-29.
- Yılmaz Rasim ve Koyuncu Cüneyt (2005). Çin: Dragon Ekonomisinin Önlenemeyen Yükselişi. Bursa: Ekin Kitabevi. 8-75.
- Yükselen Güç Çin. <http://www.bilgesam.org> (Erişim Tarihi: 27.05.2019).
- Zhu, Cherrie Jihua (2005). Human Resource Management in China: Past, Current, and Future HR Practices in the Industrial Sector, Routledge, New York. 21.
- Zhuang Juzhong and Shi Li (2016). "Understanding the Recent Trend of Income Inequality in China", SOAS Department of Economics Working Paper Series, No: 196.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Irmak Türkkahraman
Uyruğu : TÜRK
Doğum Tarihi ve Yeri : 14.10.1993 Afşin/K.Maraş
e-posta : irmakturkkahraman@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2015

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
-------	-------	-------

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı : KPDS (....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS (....)